

วารสารสังคมวิจัยและพัฒนา

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม 2567 Vol. 6 No. 1 January-March 2024

บทความที่ 1 การปรับตัวของนักกายภาพบำบัดในสถานการณ์ของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

โดย คุณวรัญญู องศาธา คุณรณศพล คล้ายแขก คุณณัฐชฎา พิมพากรณ์
และคุณปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพชร พิบูลแถว

บทความที่ 2 แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาของพระพุทธศาสนานิกายวอนเกาหลี่

โดย คุณถาปกรณ์ กำเนิดศิริ

บทความที่ 3 การวิเคราะห์บรรณมิติงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ในฐานข้อมูล Scopus

โดย คุณพรณิสา วัฒนศิริ

บทความที่ 4 ประเด็นร่วมสมัยแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

โดย คุณจุฑาพันธ์ หุ่นดี คุณอนุรัตน์ อนันทนารร คุณพงษ์เสฐียร เหลืองอลงกต
และคุณจักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ

บทบรรณาธิการ

ได้มีการคาดการณ์กันว่า โลกในศตวรรษที่ 21 (ค.ศ. 2001-2100) จะเป็นโลกที่มีภาวะวิกฤตจากภัยพิบัติต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ทั้งภัยธรรมชาติ (Natural Disaster) อาทิ ภัยแล้ง ไฟป่า น้ำท่วม แผ่นดินไหว การระบาดของโรค ฯลฯ และภัยที่เกิดจากมนุษย์ (Human-Made Disaster) อาทิ การก่อการร้าย สงครามกลางเมือง การโจมตีทางไซเบอร์ ฯลฯ แม้แต่ปัญหาฝุ่นละอองที่เรา กำลังได้รับผลกระทบอย่างทั่วถึงกันในปัจจุบัน ก็เกิดขึ้นจากน้ำมือมนุษย์เป็นหลัก

ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงจำเป็นต้องหาวิธีการที่จะแก้ไขปัญห และรับมือกับภาวะดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ อาทิ การลดปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น การลดแหล่งกำเนิดก๊าซเรือนกระจก การปรับปรุงความสามารถในการกักเก็บคาร์บอน (Carbon Sink) และหรือการเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนเพื่อให้สามารถรับมือกับภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น อาทิ การพัฒนาระบบเตือนภัย การพัฒนาระบบติดตามตรวจสอบการเกิดภัยพิบัติ การสร้างความตระหนักรู้ให้กับประชาชนถึงความเสี่ยง การเตรียมโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อรับมือกับภัยพิบัติ ฯลฯ รวมถึงอีกวิธีหนึ่งที่ใช้สำหรับรับมือกับปัญหาดังกล่าว ได้แก่ การปรับตัวเข้ากับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น (Adaptation to Disaster Risk) เพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

การปรับตัวในการทำงานนับเป็นวิธีการหนึ่งที่มนุษย์ใช้เพื่อรับมือกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในช่วงภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้น ซึ่งบทความวิจัยของคุณวรัญญู องค์กรา คุณธนศพล คล้ายแขก คุณณัฐชญา พิมพ์ภรณ์ และคุณปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพชร พิบูลแถว ได้แสดงให้เห็นว่า ในภาวะที่เกิดการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้น นักกายภาพบำบัดที่ต้องทำงานคลุกคลีกับผู้ป่วยนั้น ได้ปรับตัวเข้ากับการทำงานภายใต้ความเสี่ยงดังกล่าวได้อย่างไร ซึ่งแน่นอนว่าไม่ใช่เฉพาะพวกเขาเหล่านั้นที่จะต้องปรับตัวเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการสนับสนุนการปรับตัวจากองค์กรซึ่งเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตาม การปรับตัวของมนุษย์เพื่อรับมือกับภัยพิบัติที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ใช่เฉพาะการปรับตัวทางกายเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการปรับตัวทางจิตใจด้วย เพราะการเกิดขึ้นของภัยพิบัติจะทำให้มนุษย์เกิดปัญหาทางจิตใจ ความระแวง ความตระหนก ความหวาดกลัว ความรู้สึกแปลกแยก ฯลฯ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาทางกายและทางสังคมอื่น ๆ ต่อไป ดังนั้นศาสนาจึงเข้ามามีส่วนสำคัญในการเพิ่มความสามารถในการปรับตัวให้กับมนุษย์ ทั้งนี้ แม้บทความวิจัยของคุณภาณุกร กำเนิดศิริ จะไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นเรื่องภัยพิบัติ แต่บทความดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า ด้วยสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาวัตถุได้ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา (โดยเฉพาะภัยพิบัติที่เกิดขึ้น) ศาสนาเองก็ต้องปรับตัวด้วยการปฏิรูปต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนมุมมอง และทัศนคติที่จะสามารถตอบสนองต่อโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปได้

บทบรรณาธิการ

นอกจากนี้เรายังคาดหวังกันว่า ในโลกสมัยใหม่เทคโนโลยีจะเข้ามามีส่วนสำคัญที่ช่วยเพิ่มความสามารถในการปรับตัวให้กับมนุษย์ โดยเทคโนโลยีหนึ่งที่สำคัญ ได้แก่ เทคโนโลยีด้านเมล็ดพันธุ์ ด้วยสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง ได้ส่งผลทำให้ความมั่นคงทางอาหารของมนุษย์ (Food Security) ลดต่ำลง จนอาจทำให้เกิดวิกฤติอาหารโลก (Global Food Crisis) ดังนั้น นักวิจัยทั่วโลกจึงสนใจศึกษาค้นคว้าในประเด็นดังกล่าวอย่างมาก โดยจะเห็นได้จากในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา (ค.ศ. 2004-2023) มีงานวิจัยในเรื่องนี้เพิ่มขึ้นมากอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งคุณพรณิสา วัฒนศิริ จะได้แสดงให้เห็นในบทความวิจัยของเธอ ที่ได้จากการวิเคราะห์ทางบรรณมิติผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์จากฐานข้อมูล Scopus ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว

ท้ายที่สุดแล้วไม่ว่าจะแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการใด วิธีการที่ดูจะเหมาะสมที่สุดก็คือ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกันไประหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การพัฒนาทางสังคม ขณะเดียวกันก็มีการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งบทความวิชาการของคุณจุฑานันท์ หุ่นดี คุณอนรรตน์ อนันทนารถ คุณพงษ์เสถียร เหลืองอลงกต และคุณจักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ ได้สรุปให้เห็นว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นการพัฒนาที่เน้นความสมดุลของทั้ง 3 คุณลักษณะ ได้แก่ พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน ที่จะนำไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนสืบไป

กองบรรณาธิการจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความทั้ง 4 บทความ ในวารสารสังคมวิจัยและพัฒนา เล่มที่ 1 ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม - มีนาคม 2567 นี้ จะทำให้ผู้อ่านได้ขบคิด จุดให้ทำ เพื่อร่วมมือกันในการสร้างสรรค์ผลงานวิชาการ เพื่อช่วยกันหาแนวทางในการรับมือกับภัยพิบัติ ทั้งลดความเสี่ยง เพิ่มความสามารถให้แก่สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ทรงชัย ทองปาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงชัย ทองปาน

บรรณาธิการวารสาร

การปรับตัวของนักกายภาพบำบัดในสถานการณ์ของการแพร่ระบาดของ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

Work Adjustments of Physiotherapists in the Situation of the Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Pandemic

วรัญญู ongsara, ธเนศพล คล้ายแขก, ณัฐชฎา พิมพ์พารณ์ และปิ่นกนก วงศ์ปิ่นเพชร พิบูลแถว

Waranyoo Ongsara, Thanetphon Khlaikhaek, Natchada Pimpaporn

and Pinkanok Wongpinetch Phiboonthaew

สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
Industrial and Organizational Psychology, King Mongkut's University of Technology
North Bangkok, Thailand

E-mail : waranyoo.o@email.kmutnb.ac.th

Date Received : 29 December 2023 Date Revised : 29 February 2024

Date Accepted : 29 February 2024 Date Published online : 27 March 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความหมายของการปรับตัวในการทำงานของนักกายภาพบำบัด 2) เพื่อศึกษากระบวนการปรับตัวในการทำงานของนักกายภาพบำบัด 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวในการทำงานของนักกายภาพบำบัด 4) เพื่อศึกษาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวในการทำงานของนักกายภาพบำบัด กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ นักกายภาพบำบัดที่ทำงานในเขตจังหวัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 20 คน สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การปรับตัวในการทำงาน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานบางอย่างให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมมากขึ้น 2) กระบวนการของการปรับตัวในการทำงาน โดยสามารถแบ่งออกได้ 3 ระยะ ได้แก่ ก่อนการปฏิบัติงาน ขณะปฏิบัติงาน และหลังการปฏิบัติงาน 3) ปัจจัยสนับสนุน (ด้านองค์การ) องค์การได้ส่งเสริมปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนนักกายภาพบำบัดให้เกิดการปรับตัวในช่วงการแพร่ระบาดของโรค (ด้านบุคคล) นักกายภาพบำบัดต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ดังกล่าว ปัจจัยอุปสรรค (ด้านองค์การ) นักกายภาพบำบัดต้องเผชิญกับอุปสรรคจากองค์การมากมาย ในด้านการทำงานและด้านจิตใจ (ด้านบุคคล) นักกายภาพบำบัดต้องเผชิญกับความเสี่ยงในการสัมผัสเชื้อจากการทำงาน 4) ผลทางบวก (ด้านองค์การ)

มาตรการการเฝ้าระวังโควิดของทางสถานพยาบาล ทำให้เกิดการกระตุ้นให้บุคลากรทำงานแบบรักษามาตรฐานการให้บริการของคลินิกให้ดีมาก (ด้านบุคคล) มีความเครียดน้อยลง รู้สึกมีความสุขสบายใจในการทำงานมากขึ้น ผลทางลบ (ด้านองค์กร) ความไม่แน่นอนของรายได้ทั้งต่อสถานพยาบาล (ด้านบุคคล) มีความกังวล มีความกลัวที่จะติดเชื้อ

คำสำคัญ: การปรับตัวในการทำงาน นักกายภาพบำบัด โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การแพร่ระบาด

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the meaning of work adjustment for physiotherapists; 2) to study the process of work adjustment for physiotherapists; 3) to study factors related to work adjustment for physiotherapists; 4) to study the results of work adjustment for physiotherapists. Group of key informants of 20 physiotherapists working in Bangkok province. Random sampling using a non-probability method. Qualitative research. The research instrument was a semi-structured interview. Data were collected through interviews and analyzed by content analysis.

The results showed that 1) Work adjustment means changing some working patterns to be more suitable for the environment. 2) The process of work adjustment can be divided into three phases: before work, working, and after work. 3) Supporting factors: (organizational) organizations has promoted factors that help support physiotherapists to adapt during the pandemic. (personal) physiotherapists must adapt to the situations. Obstacle factors (organizational) physiotherapists face organizational and psychological obstacles. (personal) physiotherapists faced the risk of infection from work. 4) Positive outcome: (organizational) COVID-19 surveillance measures at the hospital stimulated staff to work to maintain the high standards of clinic services. (personal) Stress decreased, felt more comfortable coming to work. Negative effects (organizational): Uncertain income for both hospitals. (personal) Concerned, afraid of infection among individual.

Keyword: Work adjustment, Physiotherapists, Coronavirus disease 2019, Pandemic.

บทนำ

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นภาวะวิกฤตที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนจำนวนมาก ทำให้เกิดอาการป่วย หรืออาจถึงขั้นเสียชีวิต ก่อให้เกิดการชะลอตัวทางเศรษฐกิจ ตามมาด้วยผลลัพธ์ด้านลบมากมาย นอกจากการใช้ชีวิตทั่วไปที่ลำบากแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อชีวิตการทำงานอีกด้วย (Akat &

Karatas, 2020) ดังนั้นผู้ที่อยู่ในวัยทำงานจึงเกิดความรู้สึกกลัวต่อความมั่นคงด้านอาชีพในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มิมีสัญญาจ้างระยะสั้น กระแสความยุ่งเหยิงดังกล่าวนี้อาจส่งผลให้องค์กรริเริ่มในการเตรียมความพร้อมแก่พนักงานด้วยการให้ความสำคัญและพัฒนาการปรับตัวในด้านการงานและการบริการเพื่อรับมือกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปท่ามกลางช่วงเวลาแห่งการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Eyni, Ebadi & Hashemi, 2020) ซึ่งการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นเรื่องใหม่สำหรับทุกคน ที่เกิดขึ้นมาแล้วส่งผลกระทบในทางลบค่อนข้างมาก เพราะทำให้วิถีการใช้ชีวิตประจำวันและโดยเฉพาะชีวิตการทำงานทุกหน่วยงานต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งยังทำให้เกิดรูปแบบการทำงานใหม่ ๆ หลายรูปแบบอีกด้วย ซึ่งทุกคนต้องเรียนรู้และมีการปรับตัวไปด้วยกัน

การปรับตัวในการทำงานจึงเป็นประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งในช่วงเวลาการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพราะเป็นทฤษฎีหนึ่งในจิตวิทยาอาชีพ (Vocational Psychology) ที่มุ่งสนใจกลไกการตอบสนองของแต่ละบุคคล กระบวนการปรับตัวของบุคคลต่อสภาพแวดล้อมในการทำงาน การตอบสนองต่อความสามารถที่องค์กรเรียกร้องจากความสามารถส่วนบุคคล ชุดความสามารถและความต้องการกลายเป็นสิ่งจำเพาะในระดับบุคคลที่มีความต้องการที่จะพัฒนาตัวเองอย่างสม่ำเสมอจนกลายเป็นรูปแบบการใช้ชีวิตให้องค์กรประสบผลสำเร็จก้าวผ่านช่วงระยะเวลาวิกฤตได้ โดยจากงานวิจัยของ Javillonar (2020) เรื่องความท้าทายของความพึงพอใจในงานและการปรับตัวในการทำงานที่มีผลกับประสิทธิภาพการทำงานของอาจารย์ ผลการวิจัยพบว่าผู้ปฏิบัติงานที่มีการปรับตัวในการทำงานท่ามกลางความท้าทายนั้นมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการทำงานและความพึงพอใจในงาน นอกจากนี้ Osagie-Obazee and Alutu (2019) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แรงจูงใจในรูปแบบของการปรับตัวในการทำงานของอาจารย์ในวิทยาลัยเอโดะและเดลตา ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการปรับตัวในการทำงานนั้นมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจในการทำงานของอาจารย์มหาวิทยาลัยเอโดะและเดลตาไม่แตกต่างกันทั้งในแง่เพศและอายุ ด้าน Huang and Yang (2011) ยังได้ทำวิจัยเรื่องอิทธิพลของความแตกต่างด้านสัญชาติและความเครียดจากงานต่อการปรับตัวในการทำงานของพยาบาลชาวต่างชาติ ผลการวิจัยพบว่าความเครียดจากการทำงานมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ผลการวิจัยยังบ่งชี้ว่าโปรแกรมการฝึกอบรมนั้นเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการปรับตัวในการทำงานของพยาบาลต่างชาติอีกด้วย

นอกจากกลุ่มอาชีพอาจารย์และพยาบาลที่กล่าวถึงจากงานวิจัยข้างต้น นักกายภาพบำบัดยังเป็นบุคลากรทางสุขภาพที่ต้องใกล้ชิดสัมผัสกับผู้ป่วยอย่างมากในระหว่างการบำบัด ทำให้นักกายภาพบำบัดเป็นอาชีพสำคัญที่ได้รับผลกระทบอย่างมากจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพราะมีความเสี่ยงอย่างยิ่งที่จะติดเชื้อ มีความเครียดจากการที่ต้องกักตัว หรืออาจถึงขั้นติดเชื้อไวรัสจนเสียชีวิตได้นำมาสู่ปัญหาความวิตกกังวล อาการซึมเศร้า นักกายภาพบำบัดจึงต้องเรียนรู้การปรับตัวในการทำงานปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงาน เนื่องมาจากข้อแนะนำการรักษาระยะห่างระหว่างบุคคล เพื่อลดความเสี่ยงที่จะติดเชื้อและแพร่เชื้อสู่ผู้รับบริการ (Falvey, Krafft & Kornetti, 2020) จากงานวิจัยของ Chaudhari and Talreja (2022) พบว่า นักกายภาพบำบัดได้รับผลกระทบทางการเงินจากการลือคดว่าน จึงต้องปิดคลินิก

ชั่วคราว ส่งผลคลินิกหลายแห่งไม่สามารถจ่ายเงินให้กับนักกายภาพบำบัดได้ จึงส่งผลให้นักกายภาพบำบัดลาออก นอกจากนี้ผู้รับบริการจำนวนมากเกิดความกังวลจากการแพร่ระบาดจึงทำให้จำนวนผู้รับบริการลดน้อยลง ทั้งนี้แม้จะมีผู้มารับการรักษาแต่แนวทางการปฏิบัติงานไม่สามารถปฏิบัติได้เหมือนก่อนการระบาดของโรคติดเชื้อโควิด 19 เพื่อลดโอกาสในการแพร่ระบาด และถึงแม้จะมีการบริการให้คำปรึกษาทางไกลแต่ก็เผชิญปัญหาเกี่ยวกับการบริการ ตัวอย่างเช่น ปัญหาจากสัญญาณอินเทอร์เน็ต ปัญหาจากทักษะทางดิจิทัลที่ต่ำของผู้รับบริการหรือนักกายภาพบำบัด

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการปรับตัวในการทำงาน คณะผู้วิจัยพบงานวิจัยที่เกี่ยวกับการปรับตัวในการทำงานจำนวนมากในบริบทที่หลากหลาย โดยจากการศึกษาจะพบว่าการปรับตัวมีผลต่อการทำงาน มีผลต่อแรงจูงใจในการทำงานและมีผลต่อความเครียดในการทำงานอีกด้วย และเป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากการตอบแบบสอบถาม แต่ยังไม่พบงานวิจัยเรื่องดังกล่าวในบริบทของนักกายภาพบำบัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่ศึกษาในบริบทเขตเมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานครฯ ซึ่งเป็นแหล่งจัดการเรียนการสอน และมีสถานประกอบการให้บริการทางด้านกายภาพบำบัดที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ และในแง่มุมมองของการพัฒนาอาชีพซึ่งยังมีพฤติกรรมแตกต่างกันในกลุ่มช่วงวัยต่าง ๆ แต่มีงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวในการทำงานตามกลุ่มช่วงวัยทำงานยัง不多 ประกอบกับลักษณะอาชีพของนักกายภาพ มีรูปแบบการปฏิบัติงานที่ต้องสัมผัสกับตัวบุคคลโดยตรงด้วยการทำกายภาพ ซึ่งไม่สามารถเปลี่ยนรูปแบบการทำงานหรือการรักษาด้วยการกายภาพด้วยวิธีอื่นได้ แต่ด้วยลักษณะของโรคและการแพร่ระบาดอาจจะส่งผลกระทบต่อทั้งทางกายภาพและทางความรู้สึกของตัวนักกายภาพด้วย การปรับตัวจึงมีความสำคัญต่อนักกายภาพเนื่องจากว่าหากนักกายภาพมีความเข้าใจที่ถูกต้องและสามารถเรียนรู้การปรับตัวได้เหมาะสมกับลักษณะการทำงาน ก็จะส่งผลดีทั้งต่อตัวนักกายภาพและผู้มารับบริการไปด้วยเช่นกัน ซึ่งการปรับตัวต้องอาศัยทั้งข้อมูลที่ต้องการ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเห็นโอกาสในการวิจัยที่จะศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการปรับตัวในการทำงานในบริบทของนักกายภาพบำบัด ในพื้นที่กรุงเทพมหานครฯ เพื่อจะได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกในกลุ่มเสี่ยงกลุ่มนี้ที่มีพัฒนาอาชีพเริ่มทำงาน และมีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 5 ปี ซึ่งคาดว่าจะเรียนรู้ปรับตัวในการทำงานได้ดี (Huang & Yang, 2011)

จากความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของการปรับตัวของนักกายภาพบำบัดในสถานการณ์ของการแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพื่อทำความเข้าใจความหมายของการปรับตัวในการทำงาน กระบวนการการปรับตัวในการทำงาน เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวในการทำงาน และผลที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวในการทำงาน เพื่อประโยชน์ทางวิชาการในการนำผลการวิจัยไปศึกษาต่อยอดในบริบทอื่น ๆ หรือบริบทเดียวกันแต่ด้วยระเบียบวิธีอื่น ๆ เช่น การวิจัยเชิงทดลอง เป็นต้น และสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการปรับตัวในการทำงานของนักกายภาพบำบัด หรือสายงานอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันในทางปฏิบัติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหมายของการปรับตัวในการทำงานของนักรายภาพบำบัดที่เกิดขึ้นในช่วงหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในพื้นที่กรุงเทพมหานครฯ
2. เพื่อศึกษากระบวนการการปรับตัวในการทำงานของนักรายภาพบำบัดที่เกิดขึ้นในช่วงหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในพื้นที่กรุงเทพมหานครฯ
3. เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวในการทำงานของนักรายภาพบำบัดที่เกิดขึ้นในช่วงหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในพื้นที่กรุงเทพมหานครฯ
4. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวในการทำงานของนักรายภาพบำบัดที่เกิดขึ้นในช่วงหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในพื้นที่กรุงเทพมหานครฯ

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการปรับตัวในการทำงานของนักรายภาพบำบัด หลังการแพร่ระบาดอย่างรุนแรงของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยรัฐบาลออกมาตรการการผ่อนคลายมาตรการต่าง ๆ ให้ประชาชนและผู้ประกอบการได้ใช้ชีวิตใกล้เคียงปกติ โดยเฉพาะการเดินทาง การใช้ชีวิตประจำวัน ตั้งแต่วันที่ 23 มิถุนายน 2565 โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) แบบปรากฏการณ์วิทยา (ชาย โพธิ์สิตา, 2562) เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Creswell & Creswell, 2018) มีผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นักรายภาพบำบัดที่มีอายุงาน แรกเริ่มถึง 5 ปี จำนวน 10 คน และนักรายภาพบำบัดที่มีอายุงาน 5 – 10 ปี จำนวน 10 คน รวม 20 คน กำหนดโควตาเลือกกลุ่มตัวอย่างจากเขตบางกอกน้อย และพญาไท กรุงเทพมหานครฯ

วิธีดำเนินการวิจัย

การออกแบบการวิจัย

ในการศึกษานี้จะใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Creswell & Creswell, 2018) ซึ่งจะทำให้ทราบถึงการปรับตัวของนักรายภาพบำบัด เพื่อเข้าใจถึงความหมายของการปรับตัวในการทำงานของนักรายภาพบำบัด และศึกษากระบวนการการปรับตัวในการทำงานของนักรายภาพบำบัด ในส่วนปัจจัยสาเหตุและผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นในช่วงหลังการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยคณะผู้วิจัยศึกษากับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่กรุงเทพมหานครฯ เพราะเป็นเมืองหลวงสำคัญของประเทศไทย มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ และการทำงาน และยังเป็นจังหวัดที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อยู่ในอันดับต้นของประเทศไทยอีกด้วย (กรมการแพทย์, 2565)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant)

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักกายภาพบำบัดที่ทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 20 คน โดยแบ่งตามกลุ่มอายุงานพัฒนาการทางอาชีพตามแนวคิดของ Super (1990) ดังนี้

1) ช่วงขั้นสำรวจ (Exploration) ซึ่งมีขั้นตอนย่อย Transitions อายุช่วง 18-21 ปี และ Trial-Little Commitment อายุช่วง 22-24 ปี จะอยู่ในช่วงที่กลุ่มเป้าหมายเริ่มทำงานถึง 5 ปี ศึกษาจำนวน 10 คน

2) ขั้นก่อร่างสร้างตัว (Establishment) ที่อยู่ในอายุช่วง 25-43 ปี ซึ่งกลุ่มเป้าหมายจะทำงานมาแล้วประมาณ 5 ถึง 10 ปี จำนวน 10 คน

ทั้งนี้การแบ่งอายุออกเป็นช่วง 5 ปี ยังเกี่ยวข้องกับเกณฑ์การตอบประกอบวิชาชีพโรคศิลปะที่กำหนดไว้ว่านักกายภาพบำบัดต้องต่อทุก 5 ปี (สภากายภาพบำบัด, 2562)

ดังนั้นผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลจำนวน 20 ท่าน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 อายุงานแรกเริ่มทำงานถึง 5 ปี จำนวน 10 คน และกลุ่มที่ 2 อายุงาน 5 ถึง 10 ปี จำนวน 10 คน ตามที่กล่าวมาข้างต้น โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น แบบการเลือกโควตา (Quota Sampling) ตามเขตที่มีนักกายภาพบำบัดให้บริการสูง หรือเป็นย่านชุมชนสำคัญของกรุงเทพมหานคร คือ เขตบางกอกน้อย จำนวน 10 คน และเขตพญาไท จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นเขตที่ตั้งของโรงพยาบาลในสังกัดของมหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเป็นสถาบันที่ผลิตนักกายภาพบำบัดที่สำคัญของประเทศไทย จากนั้นจะกำหนดกลุ่มตามช่วงอายุงาน ไม่เกิน 5 ปี เขตพื้นที่ละ 5 คน รวมจำนวน 10 คน และ ไม่เกิน 10 ปี เขตพื้นที่ละ 5 คน รวม จำนวน 10 คน (Creswell & Creswell, 2018) โดยเริ่มจากนักกายภาพบำบัดที่คณะผู้วิจัยรู้จัก แล้วให้บุคคลนั้นแนะนำเพื่อนหรือคนรู้จักท่านอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบ Snowball แต่จะระมัดระวังไม่ให้คำแนะนำเริ่มต้นมาจากนักกายภาพบำบัดเพียงกลุ่มหรือท่านเดียว และผู้ให้ข้อมูลต้องมีลักษณะร่วมกัน จำนวนผู้ให้ข้อมูลจะไม่สามารถกำหนดได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความอิ่มตัวของข้อมูล (Saturation Data) ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยอ้างหลัก Focus Group Discussion ซึ่งให้ข้อมูลอยู่ประมาณ 4-12 คน (ชาย โพธิ์สิตา, 2562) ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้แบ่งจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คนเพื่อให้ได้ความอิ่มตัวของข้อมูล

การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย (Subject selection and allocation) ประกอบด้วย

(1) เป็นนักกายภาพบำบัดผู้ขอขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางกายภาพบำบัดในกลุ่มอายุงานไม่เกิน 5 ปี และกลุ่มอายุงานไม่เกิน 10 ปี

(2) เป็นนักกายภาพบำบัดที่ปฏิบัติงานภายใน โรงพยาบาล หรือ สถานพยาบาล ทั้งในภาครัฐและเอกชน ในพื้นที่ขอบเขตที่กำหนดไว้

(3) มีเวลาเพียงพอที่จะให้ข้อมูลเพื่อการวิจัย สามารถให้ข้อมูลในการติดต่อส่วนตัวได้ในกรณีที่ต้องการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม

เกณฑ์การคัดผู้เข้าร่วมการวิจัยออก (Exclusion criteria)

(1) นักกายภาพบำบัดไม่สามารถเข้าร่วมในทุกกิจกรรมของงานวิจัยได้

เกณฑ์การถอนการเข้าร่วมการวิจัย (Withdrawal criteria)

(1) ผู้เข้าร่วมวิจัยไม่สามารถให้ข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ได้

(2) ผู้เข้าร่วมงานวิจัย รู้สึกไม่สบายใจ กังวลใจในการตอบแบบสอบถาม

(3) ผู้เข้าร่วมงานวิจัยไม่ปฏิบัติตามระเบียบที่ผู้วิจัยกำหนด

เกณฑ์การยุติโครงการ (Termination Criteria)

(1) ผู้วิจัยยกเลิกโครงการวิจัยครั้งนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งมีแนวคำถามไว้ล่วงหน้า โดยเป็นการซักถามประเด็นหลักที่ผู้วิจัยกำหนดไว้จำนวนหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางการสัมภาษณ์ และการติดตามซักถามเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความชัดเจน

นอกจากนี้เครื่องมือสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ คณะผู้วิจัยจะต้องเตรียมความพร้อมก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวในการทำงาน ปัจจัยสาเหตุที่ทำให้เกิดการปรับตัวในการทำงาน ผลทำงานจากการปรับตัวที่เกิดขึ้น และลักษณะงานของนักกายภาพบำบัด การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวกับการปรับตัวในการทำงานต่าง ๆ นั้นเพื่อจะเป็นแนวทางในการกำหนดแนวคำถามให้มีความครอบคลุม และการศึกษาลักษณะงานของนักกายภาพบำบัดเพื่อเข้าใจกับบริบทของงานของนักกายภาพบำบัด อันจะเป็นประโยชน์ต่อการสัมภาษณ์

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยต้องเตรียมความพร้อมเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง ซึ่งต้องมั่นใจว่าอยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน รวมถึงสมุดจดบันทึก ปากกา อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น กล้อง หรือ โทรศัพท์มือถือที่สามารถบันทึกภาพ วิดีโอ และบันทึกเสียงได้ โดยจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล และสถานที่ทำงานก่อนการบันทึกภาพ หรือ บันทึกเสียง

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน พิจารณาข้อคำถาม พิจารณาให้เห็นและนำแนวคำถามไปทดสอบกับนักกายภาพบำบัดจำนวน 2 ท่าน โดยเป็นอาจารย์ทางกายภาพบำบัดระดับมหาวิทยาลัยในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการจำนวน 1 ท่าน และนักกายภาพบำบัด ซึ่งเป็นผู้ชำนาญที่ปฏิบัติงานทางกายภาพบำบัดมากกว่า 10 ปี จำนวน 1 ท่าน หลังจากนั้นจึงปรับแก้ก่อนเสนอคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยพิจารณาให้ความเห็นชอบ และเก็บข้อมูลจริงต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิโดยการเก็บข้อมูลภาคสนามหน่วยงานทั้งในภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ได้จากกลุ่มตัวอย่างโดยการสัมภาษณ์ และทำการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสนทนาด้วยเครื่องบันทึกภาพและเสียง ประกอบกับการสังเกตพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างร่วมด้วย โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์ท่านละ 1 ชั่วโมง ไม่รวมถึงระยะการพูดคุยเพื่อสร้างความสนิทสนม ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตามสถานการณ์ และคณะผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ในช่วงเดือนมกราคม ถึง เดือนสิงหาคม 2566

ในกระบวนการสัมภาษณ์คณะผู้วิจัยได้มีการประชุมเตรียมความพร้อมเพื่อให้การถามคำถาม เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยเริ่มจากการสร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนแล้วจึงเริ่มถามคำถามตามแนวคำถามที่เตรียมไว้ โดยการซักถามจะซักถามประเด็นหลักที่ได้กำหนดไว้เพื่อเป็นแนวทาง และระหว่างการสัมภาษณ์คณะผู้วิจัยจะใช้การสังเกตกิริยาท่าทางต่าง ๆ ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญไปด้วยเพื่อนำมาใช้ประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ตามแนวทางแบบปรากฏการณ์วิทยา (ชาย โพธิ์สิตา, 2562; Creswell & Poth, 2018) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มาจำแนกประเภทข้อมูล ซึ่งเป็นการจัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ หรือ ประเภทโดยใช้เกณฑ์คุณลักษณะที่ข้อมูลนั้นมีร่วมกันเป็นตัวจำแนก และโดยวิธีการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ซึ่งเป็นวิธีการสร้างข้อสรุปทั่วไปที่แสดงความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรตั้งแต่สองตัวขึ้นไป โดยใช้แหล่งข้อมูลเฉพาะจำนวนหนึ่งเป็นหลักเพื่อกล่าวอ้างความจริงทั่วไปขึ้นจากความจริงเฉพาะของข้อมูลดังกล่าว โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การจัดทำและจัดเก็บข้อมูลโดยการถอดเทปและการเข้ารหัสข้อมูล coding ทำการวิเคราะห์โดยไม่ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป
2. การหาความคล้ายคลึงของข้อมูล เป็นการเปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อหาลักษณะที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกันของข้อมูล

จริยธรรมในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ทำการขออนุมัติรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากสำนักงานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เครือข่ายมหาวิทยาลัยนเรศวร (NU-NREC) หมายเลขโครงการที่ : 0057/2565 ชื่อโครงการ “การปรับตัวในการทำงานของนักกายภาพบำบัด : Work Adjustments of Physiotherapists” ดังนั้นคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามข้อกำหนดทางจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์อย่างครบถ้วน

ผลการวิจัย

สำหรับผลการศึกษาผู้วิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัย และแยกออกเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

ความหมายของการปรับตัวในการทำงาน

ความหมายของการปรับตัวในการทำงาน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานบางอย่างให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมมากขึ้น กล่าวคือ ปรับความละเอียดรอบคอบมากขึ้นในการคัดกรองคนไข้ ชักประวัติตามอาการที่คนไข้เป็น มีการพัฒนาตนเอง อัปเดตความรู้ให้เท่าทันกับสถานการณ์โรค

กระบวนการปรับตัวในการทำงาน

กระบวนการของการปรับตัวในการทำงาน จากการศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวในการทำงานช่วงสถานการณ์โควิด-19 ชีวิตการทำงานของนักร่างกายภาพบำบัดมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงาน โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะก่อนการปฏิบัติงาน นักร่างกายภาพบำบัดต้องมีการเฝ้าระวัง การคัดกรองคนไข้ก่อนเข้ารับบริการ เตรียมความพร้อมของมือ พื้นที่การใช้เตียงก็ต้องให้สะอาด เพิ่มมาตรการซึ่งใส่เครื่องป้องกัน ใส่หน้ากากอนามัย ถูมือ เพื่อให้คนไข้รู้สึกปลอดภัย มีการตรวจ ATK ทั้งนักร่างกายภาพบำบัดและคนไข้เพื่อให้รู้สึกถึงความปลอดภัยมากที่สุด

ระยะขณะปฏิบัติงาน นักร่างกายภาพบำบัดมีการดูแลคนไข้ ขณะรักษา อาจมีการล้างมือบ่อย ๆ ในระหว่างการทำงาน วิธีการรักษาเหมือนเดิมแต่มีแค่เว้นระยะห่าง ระวังเพิ่มขึ้น คุยหรืออธิบายน้อยลง

ระยะหลังการปฏิบัติงาน นักร่างกายภาพบำบัดทำความสะอาดอุปกรณ์และเตียงคนไข้ทุกครั้งหลังจบการรักษา เตียงคนไข้ ในส่วนของ ผ้าปู ปลอกหมอน ผ้าห่ม จะต้องทำการเปลี่ยนทุกเคส ทำความสะอาดเตียงโดยใช้เททอลและแอลกอฮอล์ และชุดกราวด์มีการอบยูวีฆ่าเชื้อทุกครั้งหลังจบเคส เพื่อให้เรามีความมั่นใจในการดูแลคนไข้

ปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้ปรับตัวในการทำงาน

ปัจจัยเงื่อนไขสนับสนุน (ด้านองค์กร) องค์กรได้ส่งเสริมปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนนักร่างกายภาพบำบัดให้เกิดการปรับตัวในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านความปลอดภัย องค์กรมีมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่เข้มงวด เช่น การตรวจคัดกรองคนไข้ก่อนเข้ารับบริการ การให้นักร่างกายภาพบำบัดสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล การสนับสนุนอุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล เช่น หน้ากากอนามัย ถูมือ เฟซชิลด์ ฯลฯ ด้านสวัสดิการ องค์กรมีสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับนักร่างกายภาพบำบัด เช่น เงินช่วยเหลือกรณีติดเชื้อโควิด-19 ประกันโควิด-19 ฯลฯ ด้านข้อมูลข่าวสาร องค์กรมีการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 แก่นักร่างกายภาพบำบัดอย่างสม่ำเสมอ

ปัจจัยเงื่อนไขสนับสนุน (ด้านบุคคล) เงื่อนไขสนับสนุนด้านบุคคลที่นักกายภาพบำบัดต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ดังกล่าว ดังนี้ ด้านรายได้ นักกายภาพบำบัดหารายได้ทางอื่นเพิ่มเติม ฝึกทักษะใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มโอกาสในการทำงาน เช่น ทำงานพิเศษ ขายของออนไลน์ ลงทุน ด้านจิตใจ นักกายภาพบำบัดดูแลสุขภาพกายและจิตของตนเอง ด้วยการปรับทัศนคติ มองโลกในแง่บวก ยอมรับสถานการณ์ เข้าใจว่าทุกคนต้องเผชิญกับสถานการณ์นี้ และดูแลสุขภาพของตนเองด้วยการออกกำลังกาย พักผ่อนให้เพียงพอ ด้านการทำงาน ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโรคอย่างเคร่งครัดสวมหน้ากากอนามัย ล้างมืออย่างสม่ำเสมอ เว้นระยะห่าง พัฒนาทักษะด้านการดูแลคนไข้ทางไกล เช่น วิดีโอคอล สนทนาทางออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชัน

ปัจจัยเงื่อนไขอุปสรรค (ด้านองค์กร) นักกายภาพบำบัดต้องเผชิญกับอุปสรรคจากองค์การมากมาย ทั้งในด้านการงานและด้านจิตใจ ในด้านการงาน นักกายภาพบำบัดต้องปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโควิด-19 ที่มากเกินไปและไม่ชัดเจน ทำให้การทำงานมีความซับซ้อนและใช้เวลามากขึ้น ส่งผลให้นักกายภาพบำบัดรวมถึงคนไข้เกิดความเครียดและความกังวลใจ นอกจากนี้ นโยบายของคลินิกที่ไม่ครอบคลุมในการสนับสนุนนักกายภาพบำบัด เช่น ไม่มีมาตรการในการช่วยตั้งหรือประชาสัมพันธ์คนไข้ ทำให้นักกายภาพบำบัดต้องปรับตัวและหารายได้ทางอื่นเพิ่มเติม นอกจากนี้นักกายภาพบำบัดยังต้องเผชิญกับความเสี่ยงในการติดเชื้อโควิด-19 จากการทำงาน เช่น การคัดกรองคนไข้ การอยู่ในพื้นที่รวม เป็นต้น

ปัจจัยเงื่อนไขอุปสรรค (ด้านบุคคล) อุปสรรคด้านบุคคลที่เกิดจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบนักกายภาพบำบัดทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ในด้านร่างกาย นักกายภาพบำบัดต้องเผชิญกับความเสี่ยงในการสัมผัสเชื้อโควิด-19 จากการทำงาน เช่น การสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคลที่อาจทำให้เกิดอาการแพ้หรือหายใจลำบาก นอกจากนี้นักกายภาพบำบัดบางรายอาจต้องกักตัวที่บ้านเป็นเวลานาน ซึ่งอาจส่งผลต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจได้ ด้านจิตใจ นักกายภาพบำบัดต้องเผชิญกับความเครียดและความกังวลใจมากมาย เช่น ความกังวลว่าตนเองหรือคนในครอบครัวจะติดเชื้อ ความกังวลว่าหากติดเชื้อจะหายเร็วหรือไม่ ความกังวลว่าหากรายได้ลดลงจะไม่สามารถดูแลครอบครัวได้ เป็นต้น อุปสรรคที่นักกายภาพบำบัดกล่าวถึงเพิ่มเติม ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการตรวจ ATK ที่นักกายภาพบำบัดต้องออกเอง ภาวะหมดไฟในการทำงาน จากที่ต้องทำงานหนักภายใต้ความเสี่ยงสูง รายได้ที่ลดลงเนื่องจากการลดลงของจำนวนคนไข้ ความกังวลใจเกี่ยวกับสุขภาพของตนเองและครอบครัว

ผลลัพธ์ของการปรับตัวในการทำงาน

ผลลัพธ์ทางบวก (ด้านองค์กร) จากการปรับตัวในสถานการณ์โควิด ส่งผลด้านบวกต่อองค์กร คือ นอกจากนี้จากการปรับตัวของนักกายภาพบำบัดร่วมกับมาตรการการเฝ้าระวังโรคโควิด-19 ของสถานพยาบาล ยังช่วยให้ฝ่ายบริหารมีข้อมูลในการวางแผนจัดตารางนักกายภาพบำบัดกับคนไข้ได้มากขึ้น วางแผนจัดอัตรานักกายภาพบำบัดให้เพียงพอกับคนไข้ในแต่ละช่วงเวลาได้มากขึ้น ตลอดจนนักกายภาพบำบัดเองได้รวบรวมข้อมูลในการทำงานในส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อสถานพยาบาลเสนอฝ่ายบริหารอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการแก้ไขหรือปรับการทำงานให้เหมาะสมและรวดเร็วได้มากขึ้นอีกด้วย ทั้งนี้ในช่วงการปรับตัวทางนักกายภาพบำบัดได้

มีเวลาในการพัฒนาตนเองในการทบทวนความรู้ทางด้านกายภาพหรือได้รับการอบรมด้านกายภาพบำบัดมากขึ้น ทำให้มีศักยภาพในการทำงานมากขึ้น เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพของหน่วยงาน และสามารถรักษาคนไข้ได้ดีจนคนไข้เกิดความประทับใจ แล้วบอกต่อ ส่งผลให้มีคนไข้เข้ามารับบริการที่สถานพยาบาลมากขึ้น นอกจากนี้มาตรการการเฝ้าระวังโควิด-19 ของทางสถานพยาบาลและการปรับตัวของนักกายภาพบำบัดเอง ทำให้เกิดการกระตุ้นให้บุคลากรทำงานแบบรักษามาตรฐานการให้บริการของคลินิกให้ดีขึ้น ซึ่งยังเป็นส่วนดีต่อการรักษาระดับจุดคุ้มทุนให้แก่สถานพยาบาลอีกด้วย

ผลลัพธ์ทางบวก (ด้านบุคคล) จากการปรับตัวของนักกายภาพบำบัดในการทำงานช่วงโควิด มีผลดีที่เกิดขึ้นต่อด้านนักกายภาพบำบัด คือ รู้สึกว่ามีความเครียดน้อยลง รู้สึกมีความสุขใจในการมาทำงานมากขึ้น เพราะมีความกลัวโรคโควิดหรือกังวลเกี่ยวกับโรคน้อยลง และมีความสุขในการได้กลับมาใช้ชีวิตแบบปกติ โดยจากการปรับตัวนี้ทำให้นักกายภาพบำบัดได้เรียนรู้และเข้าใจสถานการณ์ ไม่ตื่นตระหนกมาก ส่งผลให้สามารถจัดการชีวิตตนเองได้ดีมากขึ้น โดยมีการวางแผนจัดการชีวิตในด้านต่าง ๆ ได้ดีขึ้น เช่น การวางแผนด้านเวลาในการใช้ชีวิต การวางแผนด้านการเงินและการหารายได้เสริมเพิ่มเติม การหาความรู้และพัฒนาตนเองทั้งในส่วนงานกายภาพและอื่น ๆ และการทำงานอดิเรกหรือทำในสิ่งที่ชอบเพื่อผ่อนคลายและเพื่อหาโอกาสในการสร้างรายได้ด้วย ทั้งยังพบว่าการลดการเข้าสังคมกับคนอื่น ๆ ทำให้ในแต่ละวันได้เจอและพบปะกับเพื่อนร่วมงานในสถานพยาบาลทำให้เกิดความสนิทกันมากขึ้น แต่ก็ยังมีการหาวิธีรักษาความสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ กับคนรอบข้างไว้ด้วยเช่นกัน

ผลลัพธ์ทางลบ (ด้านองค์กร) จากการปรับตัวของนักกายภาพบำบัดในการทำงานช่วงโควิด มีผลด้านลบต่อองค์กร คือ จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิดทำให้เกิดปัญหาด้านความไม่แน่นอนของรายได้ทั้งต่อสถานพยาบาล และในด้านคนไข้มีการพิจารณาเกี่ยวกับการเข้ามารักษาในหลายปัจจัยมากขึ้น ทั้งความกังวลต่อโรค กังวลต่อสถานะการเงินของตนเอง ทำให้จำนวนครั้งในการเข้ามารักษาลดลง การรับเคสคนไข้ก็ทำได้น้อยลงด้วยข้อจำกัดของมาตรการ ซึ่งทำให้รายได้ของสถานพยาบาลลดลงด้วย โดยทางสถานพยาบาลเองก็ยังมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในส่วนที่ดูแลจัดการสถานพยาบาลและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้แก่นักกายภาพบำบัด และกรณีที่นักกายภาพบำบัดติดโควิดไม่ได้มาทำงาน แต่ทางสถานพยาบาลก็ต้องจ่ายเงินให้แก่นักกายภาพบำบัด นอกจากนี้ยังพบว่าความสัมพันธ์ของบุคลากรในสถานพยาบาลลดลง มีความห่างเหินมากขึ้น มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันน้อยลง ทั้งเหตุผลจากที่ความกังวลต่อโรคไม่เท่ากัน และมาตรการ ขั้นตอนการทำงานที่ไม่เหมือนเดิม และพบว่ามาตรการทำงานในช่วงโควิดทำให้ภาระงานของแม่บ้านเพิ่มขึ้นในการเตรียมผ้าปูเตียง

ผลลัพธ์ทางลบ (ด้านบุคคล) จากการปรับตัวของนักกายภาพบำบัดในการทำงานช่วงโควิด มีผลด้านลบต่อด้านนักกายภาพบำบัด คือ รู้สึกว่ามีความกังวลมากทั้งความกลัวที่จะติดเชื้อ และจะมีผลกระทบกับคนไข้หรือคนรอบข้าง กังวลต่อการต้องปรับตัวของตนเองในช่วงโควิดและหลังโควิด ยังพบว่านักกายภาพบำบัดมีความรู้ที่ไม่ดีกับตนเอง และมองว่าเรื่องสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิดที่เจอถือว่าเป็นเรื่องที่แย่ที่สุด และรู้สึกอึดอัดมากในช่วงที่ต้องกักตัว และพบว่านักกายภาพบำบัดมีรายได้ลดลงอย่างชัดเจนทำให้มีความเครียด โดยนอกจากรายได้ที่ลดลงแล้วนักกายภาพบำบัดรู้สึกว่าการสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานลดลง

ความสนุกและบรรยากาศการทำงานที่สนุกลดลง ด้วยข้อจำกัดของมาตรการที่สถานพยาบาลกำหนดที่จำกัดทั้งจำนวนคน จุดที่ทำงาน และเวลาในการทำงาน ทั้งนี้ยังพบว่าจากมาตรการด้านการจำกัดระยะเวลาในการทำงานทำให้นักกายภาพบำบัดทำงานไม่ได้สำเร็จตามเป้าหมาย

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลการศึกษาความหมายพบว่า ความหมายของการปรับตัวในการทำงานในมุมมองของนักกายภาพบำบัด หมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานบางอย่างให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมมากขึ้น กล่าวคือ ปรับความละเอียดรอบคอบมากขึ้นในการคัดกรองคนไข้ ชักประวัติตามอาการที่คนไข้เป็น มีการพัฒนาตนเอง อัปเดตความรู้ให้เท่าทันกับสถานการณ์โรค สอดคล้องกับนิยามของ สุกัญญาตา ฉียบแหลม (2553) ที่ให้ความหมายของการปรับตัวในการทำงานไว้ว่า ความสามารถในการเผชิญกับปัญหาหรือแก้ไขปัญหาด่าง ๆ เพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างสำเร็จ

อภิปรายผลการศึกษากระบวนการปรับตัวพบว่า กระบวนการในการปรับตัวได้แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะก่อนการปฏิบัติงาน ระยะขณะปฏิบัติงาน และระยะหลังการปฏิบัติงาน โดยที่ ระยะก่อนการปฏิบัติงานมีการคัดกรองคนไข้เพื่อเฝ้าระวังอุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล และตรวจหาเชื้อทั้งนักกายภาพบำบัดรวมถึงคนไข้เพื่อสร้างความรู้สึกปลอดภัยและมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการ ระยะขณะปฏิบัติงานนักกายภาพบำบัดมีการล้างมือด้วยแอลกอฮอล์สม่ำเสมอ เว้นระยะห่างกับคนไข้มากขึ้น มีปฏิสัมพันธ์น้อยลง และระยะหลังปฏิบัติงานนักกายภาพบำบัดมีการทำความสะอาดสถานที่ปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัดทุกครั้งหลังทำการรักษาทั้งในส่วนเครื่องมือและอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ใช้อีกด้วย โดยการใช้เดทอลและแอลกอฮอล์ทำความสะอาดรวมถึงชุดปฏิบัติงานมีการฆ่าเชื้อด้วยการอบรังสียูวีเพื่อความมั่นใจของทุกคน สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติด้านสาธารณสุขเพื่อการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของกระทรวงสาธารณสุข (2565) ที่ให้แนวปฏิบัติว่า ต้องมีการตรวจหาเชื้อโควิด-19 อย่างสม่ำเสมอ สวมอุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล ล้างมือด้วยแอลกอฮอล์ และทำความสะอาดสถานที่ปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัดเพื่อสุขอนามัยของทุกคน

อภิปรายผลการศึกษาปัจจัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้นักกายภาพบำบัดปรับตัวในการทำงาน แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยเงื่อนไขสนับสนุน และ ปัจจัยเงื่อนไขอุปสรรค โดยที่ทั้ง 2 ปัจจัยข้างต้นแบ่งที่มาจากด้านองค์กร และ ด้านตัวบุคคล โดยที่ปัจจัยเงื่อนไขสนับสนุนด้านองค์กร คือ สถานพยาบาลได้มีการสนับสนุนให้มีแนวปฏิบัติที่คำนึงถึงความปลอดภัยของนักกายภาพบำบัดด้วยการให้กำหนดให้นักกายภาพบำบัดและคนไข้มีการตรวจหาเชื้ออย่างสม่ำเสมอ วางนโยบายข้อกำหนดการทำงานให้เป็นไปตามหลักที่กระทรวงสาธารณสุขแนะนำ สนับสนุนอุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล และสนับสนุนสวัสดิการต่าง ๆ แก่นักกายภาพบำบัด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Dawes and Lofquist (1984) ที่ว่าการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการขององค์กร โดยการพิจารณาจากองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะในการทำงาน และบุคลิกภาพที่เหมาะสม ให้สอดคล้องความต้องการขององค์กร ปัจจัยเงื่อนไขสนับสนุนด้านบุคคล โดยที่นักกายภาพบำบัดได้มีการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ

เพื่อเพิ่มโอกาสให้ตนเอง หารายได้เพิ่มด้วยช่องทางใหม่ ในส่วนของจิตใจมีการดูแลและสำรวจสุขภาพจิตของตัวเองด้วยการปรับทัศนคติในการมองโลกในแง่บวก และดูแลสุขภาพกายของตนด้วยการ ออกกำลังกาย พักผ่อนให้เพียงพอ ปฏิบัติตามแนวทางป้องกันโรคที่ได้รับการแนะนำอย่างเคร่งครัด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Dawes and Lofquist (1984) ที่ว่าการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการส่วนบุคคล โดยใช้ความสามารถของบุคคลที่จะทำงานอย่างมีความหวัง มีความใส่ใจในความสำเร็จของงานและมีโอกาสใช้ความเป็นตัวเองเข้าไปเสริมการทำงาน ซึ่งเมื่อบุคคลสามารถปรับตัวในการทำงานได้ ก็จะส่งผลต่อความพึงพอใจในการทำงาน

ปัจจัยเงื่อนไขอุปสรรคด้านองค์การนั้น คือ นักกายภาพบำบัดต้องรักษาคนไข้ตามแนวปฏิบัติที่มากเกินไปและไม่ชัดเจน การทำงานมีความซับซ้อนและใช้เวลามากขึ้นทำให้นักกายภาพบำบัดเกิดความเครียดและความกังวลใจ ทั้งนี้สถานพยาบาลยังขาดมาตรการในการประชาสัมพันธ์ความปลอดภัยไปยังคนไข้จึงทำให้นักกายภาพบำบัดรายได้น้อยลง และนักกายภาพบำบัดยังต้องเผชิญกับความเสี่ยงในการติดเชื้อโควิด-19 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Lamiani et al. (2022) ศึกษากระบวนการปรับตัวหลังการระบาดของไวรัสโควิด-19 ระลอกแรก พบว่า องค์กรต้องมีการจัดตำแหน่งใหม่ด้วยการบูรณาการประสบการณ์ที่ไม่พึงประสงค์เกิดจากการลือคดวุ่นและการเปิดทำการใหม่ภายใต้มาตรการที่ปลอดภัย ลดความเสี่ยงความไม่ปลอดภัยความไม่แน่นอนในการให้บริการ การสูญเสียขององค์กร และการขาดการเชื่อมต่อกับคนอื่น

และปัจจัยเงื่อนไขอุปสรรคด้านบุคคลนั้น คือ อุปสรรคที่เกิดจากร่างกายเกิดจากการที่นักกายภาพบำบัดต้องสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคลจำนวนมากและเป็นเวลานานทำให้เกิดความยากลำบากทางด้านจิตใจนักกายภาพบำบัดต้องเผชิญกับความกังวลที่จะติดเชื้อโควิด-19 และการนำเชื้อแพร่ไปสู่คนในครอบครัว อันจะกระทบไปถึงรายได้ ความปลอดภัยของสุขภาพร่างกายทำให้มีความกังวลสูง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Lamiani et al. (2022) ที่พบว่า ในระหว่างการแพร่ระบาดบุคคลจะรู้สึกถึงความไม่ปลอดภัย มีความอ่อนล้าทางอารมณ์ ความเหงา ความไม่แน่นอนด้านการสูญเสีย

นำมาสู่ผลลัพธ์ของการปรับตัวในการทำงานของนักกายภาพบำบัด โดยแบ่งออกเป็น 2 ผลลัพธ์คือ ผลลัพธ์ทางบวก และผลลัพธ์ทางลบ โดยแต่ละผลลัพธ์แบ่งแยกย่อยออกเป็นด้านองค์การและด้านบุคคล ผลลัพธ์ทางบวกจากการปรับตัวในการทำงานด้านองค์การ คือ สถานพยาบาลสามารถบริหารจัดการภายในได้ดียิ่งขึ้น แก้ไขหรือปรับการทำงานให้เหมาะสมและรวดเร็วได้มากขึ้น นักกายภาพบำบัดในสถานพยาบาลได้พัฒนาความรู้ ความสามารถในการรักษาสูงขึ้น ส่งผลให้คนไข้ประทับใจและบอกต่อ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mihalache and Mihalache (2022) ที่ว่าการสนับสนุนจากองค์กรในช่วงของการแพร่ระบาดส่งผลให้พนักงานเกิดความผูกพันและนำมาซึ่งผลลัพธ์ทางบวกมากมาย รวมไปถึงการปรับตัวของคนในองค์การในทางบวก มีผลลัพธ์จากการทำงานที่ดีขึ้น

ผลลัพธ์ทางบวกด้านบุคคลที่เกิดขึ้นกับนักกายภาพบำบัด คือ นักกายภาพบำบัดมีความสุขมากขึ้น เพราะกังวลเกี่ยวกับโรคน้อยลง เข้าใจสถานการณ์มากขึ้นส่งผลให้สามารถจัดการชีวิตได้ดีขึ้น มีเวลาสำหรับการพัฒนาตนเอง ทำงานอดิเรกและพักผ่อนมากขึ้น รวมไปถึงความสัมพันธ์กับผู้อื่นพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัย ของ Li, Dou and Liu (2022) ที่ว่า การที่บุคคลมีความยืดหยุ่นต่อสถานการณ์พร้อมรับ

ต่อการเปลี่ยนแปลงปรับตัวส่งผลให้มีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงทางบวก มีความกังวลน้อยลง พร้อมรับความไม่แน่นอนที่อาจจะเกิดขึ้น และนำมาสู่ผลลัพธ์ที่ดีจากการปรับตัวมากมาย

ทั้งนี้ผลลัพธ์ทางลบที่เกิดขึ้นต่อองค์กร คือ รายได้ที่ไม่แน่นอนของสถานพยาบาลที่เกิดขึ้นจากความกังวลของคนไข้ และค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นของสถานพยาบาลสำหรับการจัดสรรอุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคลแก่นักกายภาพบำบัด รวมไปถึงปฏิสัมพันธ์ที่น้อยลงในสถานพยาบาลทำให้ความสัมพันธ์ในสถานพยาบาลมีระยะห่างมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kalogiannidis (2020) ที่ว่าในระหว่างการแพร่ระบาดของโควิด-19 องค์กรจำนวนมากต้องประสบปัญหาทางการเงินในแง่ของรายได้เนื่องจากต้องปรับตัวตามนโยบายของรัฐด้วยการลื้อคดาวน และเผชิญกับค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นจากการสนับสนุนอุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล และลดการพบปะกันของพนักงาน

ผลลัพธ์ทางลบส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวในการทำงาน คือ ความกังวลที่จะติดเชื้อและกังวลต่อการแพร่สู่คนใกล้ชิด กังวลต่อการปรับตัวของตนทำให้เกิดความรู้สึกทางลบต่อตนเอง และการปรับตัวนี้ส่งผลให้เกิดความห่างเหินกับเพื่อนร่วมงานในสถานพยาบาลเนื่องจากต้องปฏิบัติตามมาตรการที่ถูกกำหนดไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Boals & Bank (2020) ที่ว่า ในระหว่างการแพร่ระบาดของโควิด-19 ส่งผลให้เกิดความเครียดและวิตกกังวลสูง เพราะต้องติดตามข่าวสารและปรับตัวกับการแพร่ระบาดที่เกิดขึ้นอยู่ตลอด และรู้สึกทางลบต่อตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

องค์กรด้านกายภาพบำบัด หรือ หน่วยงานสาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง สามารถนำข้อมูลหรือผลจากการวิจัยไปใช้ในการกำหนดแผนรองรับการบริหารจัดการ รวมถึงการนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดแผนพัฒนาบุคลากร คำนึงถึงการสนับสนุนและอุปสรรคในการปรับตัวในการทำงานแก่ผู้ปฏิบัติงาน และพัฒนาองค์กรในการเตรียมความพร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

องค์กรด้านกายภาพบำบัด หรือ หน่วยงานสาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง สามารถนำแผนการดำเนินงานไปใช้ในการปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงการสื่อสารถึงนโยบายแผนการรับมือต่อสถานการณ์ สุขภาพจิต สุขภาพกาย และรายได้ของผู้ปฏิบัติงาน เพื่อรับมือและสนับสนุนการปรับตัวในการทำงาน เพื่อแก้ไข ป้องกันปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษากระบวนการของการปรับตัวในการทำงานของนักกายภาพบำบัด ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในกลุ่มของบุคลากรในสายงานอื่น ๆ ในขอบเขตของงานสาธารณสุข หรือ การศึกษาวิจัยในรูปแบบของการวิจัยเชิงปริมาณในหัวข้อของการปรับตัวในการทำงาน

เอกสารอ้างอิง/References

- กรมการแพทย์. (2565). แนวทางปฏิบัติการปรับรูปแบบบริการฟื้นฟูในสถานการณ์การระบาดของ covid-19. สืบค้นจาก https://covid19.dms.go.th/Content/Select_Landding_page?contentId=50.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2565). แนวทางเวชปฏิบัติ การวินิจฉัย ดูแลรักษา และป้องกันการติดเชื้อในโรงพยาบาล กรณีโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) สำหรับแพทย์และบุคลากรสาธารณสุข. สืบค้นจาก https://covid19.dms.go.th/Content/Select_Landding_page?contentId=181.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2562). ศาสตร์และศิลป์ การวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์. สภากายภาพบำบัด. (2562). ข้อบังคับสภากายภาพบำบัด. สืบค้นจาก <http://164.115.42.51/PTCouncil/rule.php>
- สุกัญญาตา เนียบแหลม. (2553). ความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดและการปรับตัวในการทำงานของพนักงานธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่. (สารนิพนธ์ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประกอบการ, มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- Akat, M., & Karatas, K. (2020). Psychological effects of COVID-19 pandemic on society and its reflections on education. *Turkish Studies*. 15(4), 1-13.
- Boals, A., & Banks, J. B. (2020). Stress and cognitive functioning during a pandemic: Thoughts from stress researchers. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. 12(S1), S255–S257.
- Chaudhari, C., & Talreja, A. (2022). Emerging Challenges Faced by Private Clinic Physiotherapist in New Normal Times During the Covid-19 Pandemic in Pune City. *Indian Journal of Physiotherapy & Occupational Therapy*. 16(3). 103-108.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. 5th ed. Los Angeles: SAGE.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative Inquiry and Research Design Choosing Among Five Approaches*. 4th ed. Los Angeles: SAGE.
- Dawes, R. V., & Lofquist, L.H. (1984). *A Psychological Theory of Work Adjustment*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Eyni, S., Ebadi, M., & Hashemi, Z. (2020). Corona anxiety in nurses: The predictive role of perceived social support and sense of coherence. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*. 26(3), 320-331.
- Falvey, J. R., Krafft, C., Kornetti D. (2020). The Essential Role of Home- and Community-Based Physical Therapists During the COVID-19 Pandemic. *Physical therapy*. 100(7), 1058-1061.
- Huang, F. F., & Yang, H. H. (2011). The effects of nationality differences and work stressors on work adjustment for foreign nurse aides. *BMC health services research*. 11(1), 1-8.
- Javillonar, M. G. (2020). Job Satisfaction and Work Adjustment Challenges of Teachers along with their Work Performance. *CiiT International Journal of Programmable Device Circuits and Systems*. 12(1), 11-12.
- Kalogiannidis, S. (2020). Covid impact on small business. *International Journal of Social Science and Economics Invention*. 6(12), 387-391.
- Lamiani, G., Borghi, L., Bonazza, F., Rebecchi, D., Lazzari, D., & Vegni, E. (2022). *Adjustment Processes After the First Wave of the COVID-19 Pandemic: A Grounded Theory Study Based on Clinical Psychologists' Experience*. *Frontiers in Psychology*. 13(1), 1-8.
- Li, J. B., Dou, K., & Liu, Z. H. (2022). Profiles of positive changes in life outcomes over the COVID-19 pandemic in Chinese adolescents: the role of resilience and mental health consequence. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*. 16(1), 1-11.
- Mihalache, M., & Mihalache, O. R. (2022). How workplace support for the COVID-19 pandemic and personality traits affect changes in employees' affective commitment to the organization and job-related well-being. *Human resource management*. 61(3), 295-314.
- Osagie-Obazee, G. E., & Alutu, A. G. (2019). Staff Motivation as Correlate of Work Adjustment of Lecturers in Colleges of Education in Edo and Delta States. *Prestige Journal of Education*. 2(2), 56-65.
- Super, D. E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. In D. Brown & L. Brooks, *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice*. (pp. 197-261). Jossey-Bass.

แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาของพระพุทธรูปศาสนานิกายวอนเกาหลี¹

The Concept of Religious Reformation of Korean Won Buddhism

ธำพรณ์ กำเนิดศิริ

Thapakorn Kamnerdsiri

สาขาวิชาเกาหลีศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Korean Studies, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

E-mail : dr.tony.tao@hotmail.com

Date Received : 15 September 2023 Date Revised : 14 March 2024

Date Accepted : 14 March 2024 Date Published online : 27 March 2024

บทคัดย่อ

พระพุทธรูปศาสนานิกาย คือ กลุ่มแนวคิดทางศาสนาที่ปรากฏขึ้นในสังคมเกาหลีใต้ราวช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยมี “ซ็อตเทซัน” (Sot’aesan) หรือ Pak Chungbin (Kr. 박중빈, 朴重彬 : 1891–1943 A.D.) เป็นผู้ก่อตั้งและเป็นคณาจารย์คนแรกของนิกาย ในแง่ที่หากพิจารณาจากมุมมองในเชิงปรัชญาจะพบว่าแนวคำสอนของพระพุทธรูปศาสนานิกายวอนไม่แยกขาดออกจากหลักการพื้นฐานของพระพุทธรูปศาสนา มหายานกระแสหลักเกาหลี เช่น คำสอนเรื่องจิตเดิมแท้หรือพุทธภาวะ แต่ในทางกลับกันเมื่อพิจารณาแนวคำสอนและทำทีในเชิงจริยธรรมของพระพุทธรูปศาสนานิกายวอนกลับพบว่ามีแตกต่างอย่างมีนัยยะที่สำคัญกับพระพุทธรูปศาสนา มหายานกระแสหลักเกาหลี ความแตกต่างดังกล่าวนี้สามารถถูกพิจารณาได้จากแนวคิดเรื่อง “การปฏิรูปศาสนาจากภายนอก” ซึ่งเป็นหนึ่งในคำสอนที่สำคัญของพระพุทธรูปศาสนานิกายวอน บทความวิจัยชิ้นจึงมีเป้าหมายในการอธิบายแนวคิดเรื่องการปฏิรูปพระพุทธรูปศาสนาจากภายนอกของนิกายวอนเพื่อชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาของพระพุทธรูปศาสนาจากภายนอกของนิกายวอนนั้นมีใช่ “การปฏิรูปเพื่อการต่อต้าน” พระพุทธรูปศาสนากระแสหลักเกาหลี หากแต่ในทางกลับกันแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาของพระพุทธรูปศาสนาจากภายนอกนิกายวอนนั้น คือ “การปฏิรูปเพื่อเติมเต็ม” ข้อบกพร่องในเชิงจริยธรรมของพระพุทธรูปศาสนากระแสหลักเกาหลี กล่าวคือ ความพยายามในการเติมเต็มช่องว่างแห่งความสัมพันธ์ระหว่าง

¹ This work was supported by The Seed Program for Korean Studies of the Ministry of Education of the Republic of Korea and the Korean Studies Promotion Service at the Academy of Korean Studies (AKS-2022-INC-2230012)

ศาสนาและสังคมซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเรื่อง “พุทธจริยธรรมเพื่อสังคม” อันเป็นหลักการทางจริยธรรมที่สำคัญของพระพุทธศาสนานิกายวอนเกาหลี

คำสำคัญ : ซ็อตเทชัน การปฏิรูปศาสนา พระพุทธศาสนา จริยธรรม นิกายวอนเกาหลี

Abstract

Won Buddhism (Won Buddhism: Kr. 원불교, Wonbulgyo) is a group of religious ideas that appeared in South Korean society around the beginning of the 20th century, with “Sot’aesan” or Pak Chungbin (Kr. 박중빈, 朴重彬: 1891 –1943 A.D.) In this respect, if considered from a philosophical perspective, it will be found that the teachings of Won Buddhism are indistinguishable from the basic principles of mainstream Korean Mahayana Buddhism such as the teaching of the Original Mind and Principles of Buddhahood. On the other hand, when considering the teachings and ethical attitudes of Won Buddhism, there are significant differences with mainstream Korean Mahayana Buddhism this difference can be considered from the concept of external religious reformation, which is one of the central teachings of Won Buddhism. The aim of this research article is to discuss the concept of external Buddhist reform of the Won sect in order to point out that the concept of external Buddhist reform of the Won Buddhism is not “Reform for Resistance” of Korean Mainstream Buddhism But on the other hand, the idea of religious reform of Buddhism from outside the Won sect is “Reform to fulfill” the ethical shortcomings of mainstream Korean Buddhism that is, the attempt to fill the gap in the relationship between religion and society reflects the idea of “Buddhist Ethics for Society” which is an important ethical principle of Korean Won Buddhism.

Keywords: Sot’aesan, Religious Reformation, Buddhism, Ethics, Korean Won Buddhism.

1 บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

พระพุทธศาสนานิกายวอน ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในกลุ่มกระแสการเคลื่อนไหวทางศาสนาแบบใหม่ (New Religious Movement) ของประเทศเกาหลีใต้ ซึ่งเริ่มปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 และเริ่มมีการเผยแพร่หลักคำสอนทางศาสนาของนิกายในช่วงประมาณปี ค.ศ. 1916 ภายหลังจากการกล่าวอ้างถึงการบรรลุธรรมอย่างฉับพลันของ “ซ็อตเทชัน (Sot’aesan) หรือ Pak Chungbin (Kr. 박중빈, 朴重彬 : 1891–1943 A.D.) ผู้ซึ่งได้รับการยกย่องในฐานะผู้ก่อตั้งและคณาจารย์คนแรกของพระพุทธศาสนานิกายวอน

การศึกษาแนวคำสอนของพระพุทธศาสนานิกายวอนได้ชี้ให้เห็นถึงท่าทีในเชิงวิพากษ์ต่อหลักคำสอนในเชิงจริยธรรมของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างข้อคำสอนทางจริยธรรมของพระพุทธศาสนาและประโยชน์สุขของมนุษย์ในภาพรวม กล่าวคือพระพุทธศาสนานิกายวอนได้ชี้ให้เห็นว่าหลักคำสอนทางจริยธรรมของพระพุทธศาสนานั้นมิได้เป็นเพียงคำสอนหรือหลักการทางศาสนาที่มีเอาไว้เพื่อการท่องจำหรือเพียงเพื่อเป็นหลักการสำหรับการสร้างข้อโต้แย้งทางปรัชญาที่ซับซ้อนของเหล่านักบวชในพระพุทธศาสนา แต่ในทางกลับกัน คำสอนทางจริยธรรมของพระพุทธศาสนาถูกบัญญัติเอาไว้เพื่อการมุ่งประโยชน์ให้เกิดกับมนุษย์และสังคมในโลกเชิงประจักษ์ซึ่งจะเกิดขึ้นภายใต้ “การประยุกต์ใช้” ข้อคำสอนทางจริยธรรมเหล่านั้นให้สอดคล้องไปกับวิถีชีวิตของมนุษย์ที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในโลกแห่งความเป็นจริงซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่สำคัญของแนวคิดเรื่อง “การปฏิรูปศาสนา” ที่เกิดขึ้นภายในสังคมเกาหลี

แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาที่ถูกเสนอโดยช็อตเทซัน ในราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นั้นมีจุดยืนที่สำคัญบางประการที่แตกต่างไปจากข้อเสนอเรื่องการปฏิรูปศาสนาในอดีตที่ผ่านมา จุดยืนที่สำคัญดังกล่าวนี้ปรากฏขึ้นภายใต้แนวคิดเรื่องคือการปฏิรูปศาสนาจาก “ภายนอก” หรือ *The Reformation From Outside* ในแง่นี้แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาจากภายนอกได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของข้อถกเถียงในเชิงวิชาการในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่ผ่านมาซึ่งส่งผลไปถึงประเด็นเรื่องสถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนานิกายวอน เช่น การเข้าใจพระพุทธศาสนานิกายวอนในฐานะที่เป็น “ศาสนาใหม่” ที่สามารถ “แยกแยะ” ออกจากศาสนาพุทธแบบดั้งเดิมแต่ในขณะเดียวกันก็ได้เป็นกลุ่มแนวคิดที่ “แยกขาด” ออกจากข้อคำสอนของพระพุทธศาสนา (Pye, 2002, p. 141) หรือการเข้าใจพระพุทธศาสนานิกายวอนในฐานะที่เป็นขบวนการปฏิรูปพระพุทธศาสนา (Reformed Buddhism Movement) กล่าวคือ เป็นขบวนการทางความคิดที่มีจุดยืนในการปรับประยุกต์และเปลี่ยนแปลงบทบาทและท่าทีของพระพุทธศาสนากระแสหลัก (Ha, 2011 as cited in Baker, 2012, p. 67) แม้กระทั่งการเข้าใจว่าพระพุทธศาสนานิกายวอนมิใช่ส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนา หากแต่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อต่อต้านการปกครองของรัฐบาลญี่ปุ่นซึ่งแอบแฝงอยู่ภายใต้ข้ออ้างในเชิงศาสนา (The Committee for the Authorized Translations of Won-Buddhist Scriptures, 2006, p. 373)

ตามการวิเคราะห์ในลักษณะดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นถึงช่องว่างทางวิชาการที่สำคัญประการหนึ่งในการศึกษาแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาของนิกายวอน กล่าวคือ การศึกษาในลักษณะดังกล่าวนี้เป็นการวิเคราะห์แนวคิด คำสอนและหลักการในเชิงปฏิบัติของพระพุทธศาสนานิกายวอนในฐานะที่เป็นเพียง “วิถีทาง” (means) หรือเป็น “เครื่องมือ” (tool) เพื่อเป้าหมายในการเทียบเคียงความเหมือนคล้ายหรือความแตกต่างที่มีต่อพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี อันเป็นมุมมองในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องความชอบธรรมของพระพุทธศาสนานิกายวอนที่เกิดขึ้นภายในปริณทลทางศาสนาของเกาหลีได้ในช่วงเวลาดังกล่าวแต่เพียงเท่านั้น แต่มุมมองดังกล่าวนี้กลับไม่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความหมายและความสำคัญ

ที่แท้จริงของหลักการเรื่องการปฏิรูปศาสนาจากภายนอกซึ่งส่งผลต่อมนุษย์และสังคมของเกาหลีในช่วงเวลาดังกล่าวได้อย่างชัดเจน ด้วยเหตุผลที่สำคัญในประเด็นเรื่องการเป็นแนวคิดทางศาสนาที่เกิดขึ้นในภายหลังในช่วงราว 100 ปีที่ผ่านมา รวมถึงการมีหลักคำสอน แนวปฏิบัติและการมีบทบาทความสัมพันธ์ในสังคมที่ค่อนข้างแตกต่างไปจากพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี รวมถึงการชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลทางความคิดของศาสนาคริสต์ที่มีต่อหลักคำสอนและวัตรปฏิบัติของนิกายวอน จึงได้กลายเป็นรากฐานที่สำคัญของจารีตทางวิชาการในการเข้าใจบทบาทของพระพุทธศาสนานิกายวอนในฐานะที่เป็นกลุ่มศาสนาใหม่ที่มีท่าทีในการ “ตอบโต้เพื่อต่อต้าน” พระพุทธศาสนากระแสหลักดั้งเดิม² ในเกาหลี

ในแง่คำสอนหลักที่สำคัญของพระพุทธศาสนานิกายวอนเช่นประเด็นเรื่องการปฏิรูปศาสนาจึงถูกอธิบายในฐานะที่เป็นข้อคำสอนอันแสดงออกซึ่งทัศนะในเชิงลบต่อพระพุทธศาสนาเกาหลีรวมถึงการอธิบายแนวคิดดังกล่าวในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการสร้างอัตลักษณ์ตัวตนของพระพุทธศาสนานิกายวอนที่แตกต่างไปจากพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี จนนำไปสู่ข้อโต้แย้งในประเด็นข้อโต้แย้งทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาเกาหลีในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาในเรื่องบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลีและพระพุทธศาสนานิกายวอน ซึ่งในมุมมองของงานวิจัยฉบับนี้ข้อโต้แย้งในลักษณะดังกล่าวยังคงไม่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายของพระพุทธศาสนานิกายวอนโดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในประเด็นแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาซึ่งเป็นอัตลักษณ์ทางความคิดของพระพุทธศาสนานิกายวอนได้อย่างเพียงพอ

1.2 แนวเหตุผล ทฤษฎี หรือสมมติฐาน

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้แนวคิดของพระพุทธศาสนานิกายเซนเกาหลี (Korean Seon Buddhism) และแนวคิดทางจริยธรรมของพระพุทธศาสนาหายน (Mahayana Ethics) เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ความหมายของแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาจากภายนอกของพระพุทธศาสนานิกายวอน เนื่องด้วยหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานิกายเซนมุ่งเน้นในการปฏิบัติอันเป็นมรรควิถีในการทำให้พุทธธรรมคำสอนทางศาสนานั้นสามารถปรากฏขึ้นได้ในประสบการณ์ของมนุษย์ ในขณะที่คำสอนทางจริยธรรมของพระพุทธศาสนาหายนมีท่าทีต่อต้านความพยายามในการมุ่งปฏิบัติธรรมเพื่อการหลุดพ้นส่วนตน (Personal Salvation) เนื่องด้วยเป็นการสะท้อนถึงความยึดมั่นถือมั่นในอัตตาแห่งตัวตน ในทางกลับกันจริยธรรมของฝ่ายมหายานมุ่งเน้นถึงความสำคัญของการช่วยเหลือ ความเมตตาและการโอบอุ้มสรรพชีวิตทั้งหลายให้รอดพ้นจากห้วงแห่งความทุกข์อันเป็นอุดมการณ์ทางจริยธรรมที่สำคัญของเหล่าโพธิสัตว์ในฝ่ายมหายาน

เมื่อนำหลักทฤษฎีทั้งสองประการดังกล่าวมาเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาของพระพุทธศาสนานิกายวอนจะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาของพระพุทธศาสนานิกาย

² ในบทความวิจัยชิ้นนี้ “พระพุทธศาสนาตั้งเดิม” มีความหมายถึงพระพุทธศาสนานิกายหลักของเกาหลีกล่าวคือกลุ่มพระพุทธศาสนาสายเน้นการศึกษาคัมภีร์ หรือ Textual Studies School เช่น นิกายอวตังสกะ หรือนิกายช็อนแด และพระพุทธศาสนากลุ่มเน้นการปฏิบัติสมาธิหรือ Meditation School เช่นพระพุทธศาสนานิกายซอน

วอนมีลักษณะที่สอดคล้องไปกับคำสอนพื้นฐานของพระพุทธศาสนาหายานเนื่องด้วยการปฏิรูปศาสนาดังกล่าวนั้นคือความพยายามในการปรับประยุกต์และเชื่อมโยงหลักคำสอนทางจริยธรรมของพระพุทธศาสนาให้สามารถตอบสนองต่อปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในชีวิตจริงของมนุษย์ในสังคม การปฏิรูปศาสนาดังกล่าว คือความพยายามในการสร้างประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นในประสบการณ์จริงของมหาชน อันสะท้อนให้เห็นว่าพุทธธรรมคำสอนนั้นจะมีคุณค่าก็แต่เพียงเมื่อคำสอนเหล่านั้นสามารถส่งผลในเชิงประจักษ์ให้กับมนุษย์ได้อย่างแท้จริง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีสมมุติฐานทางวิชาการในประเด็นเรื่องการปฏิรูปศาสนาของพระพุทธศาสนานิกายวอนที่แตกต่างไปจากจารีตหลักทางวิชาการดังกล่าว กล่าวคืองานวิจัยชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาดังกล่าวนั้นมีได้มีลักษณะที่เป็นการ “ตอบโต้เพื่อต่อต้าน” แนวคิดของพระพุทธศาสนากระแสหลัก แต่ในทางกลับกันแนวคิดดังกล่าวคือการ “ตอบโต้เพื่อเติมเต็ม” ช่องว่างระหว่างศาสนาและสังคมหรือช่องว่างระหว่างความจริงทางศาสนาและข้อเท็จจริงทางสังคม ที่ดำเนินไปอย่างเป็นพลวัต ในแง่นี้สมมุติฐานทางวิชาการดังกล่าวได้รับการอธิบายด้วยท่าทีของพระพุทธศาสนานิกายวอนภายใต้การตระหนักถึงช่องว่างทางความคิดดังกล่าว ซึ่งได้นำไปสู่การเสนอแนวคิดในการประยุกต์และปรับเปลี่ยนข้อคำสอนทางจริยธรรมให้สอดคล้องและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมมากขึ้น ภายใต้แนวคิดที่สำคัญเรื่อง “การปฏิรูปศาสนาจากภายนอก” (The Reformation from the outside) ที่ปรากฏชัดในงานเขียนชิ้นสำคัญเรื่อง *Essays on the Reformation of Korean Buddhism (Choson pulgyo hyokshillon* , Ch. 朝鮮佛教革新論 ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้การกำหนดขอบเขตในเชิงเนื้อหาให้อยู่ “ภายใน” มิติทางจริยธรรมของพระพุทธศาสนา และในขณะเดียวกันก็ถูกกำหนดขอบเขตในเชิงพื้นที่ให้อยู่ “ภายนอก” ปริณิพพานทางความคิดและขอบเขตแห่งอำนาจของพระพุทธศาสนากระแสหลัก อันเป็นหมุดหมายที่สำคัญของ Sot'aesan ในการวางรากฐานและความมั่นคงของพระพุทธศาสนานิกายวอนภายในบริบทสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของเกาหลีที่กำลัง “9” ไปอย่างเป็นพลวัตท่ามกลาง “การเปลี่ยนแปลง” ของโลกที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว อันเป็นการขบเน้นความสำคัญและความจำเป็นของระบบพุทธจริยธรรมที่มีต่อสังคมเกาหลีและสังคมโลกในภาพรวมได้อย่างชัดเจน

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทางศาสนาของพระพุทธศาสนานิกายวอน
2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาจากภายนอกของพระพุทธศาสนานิกายวอน
3. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดทางจริยธรรมเชิงสังคมที่เกิดขึ้นภายในการปฏิรูปศาสนาของพระพุทธศาสนานิกายวอน

1.4 ขอบเขตการศึกษาวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้แบ่งเนื้อหาของการศึกษาพระพุทธศาสนานิกายวอนออกเป็น 2 ประเด็นหลักคือ

1. ประเด็นเรื่องคำสอนพื้นฐานของพระพุทธศาสนานิกายวอน โดยศึกษาแนวคิดและคำสอนพื้นฐานของพระพุทธศาสนานิกายวอนในเอกสารสำคัญสองเล่ม คือ *The Principle Book of Won Buddhism* (Wonbulgyo Chongjon) และ *The Scripture of the Founding Master* (Taejonggyong) ในมิติคำสอนพื้นฐานของพระพุทธศาสนาหายาน

2. ประเด็นคำสอนเรื่องการปฏิรูปศาสนาและระบบจริยธรรมเพื่อสังคมของพระพุทธศาสนานิกายวอนที่ปรากฏอยู่ในเอกสารสำคัญเรื่อง *Essays on the Reformation of Korean Buddhism* (Choson pulgyo hyokshillon)

1.5 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการวิจัยข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) โดยแบ่งเอกสารออกเป็นสองกลุ่มคือ

- กลุ่มเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) ประกอบด้วยคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนานิกายวอน 3 เล่ม คือ

1. The Principle Book of Won Buddhism (Wonbulgyo Chongjon)
2. The Scripture of the Founding Master (Taejonggyong)
3. Essays on the Reformation of Korean Buddhism (Choson pulgyo hyokshillon)

- กลุ่มเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) ประกอบไปด้วย เอกสาร ตำรา หนังสือ งานวิจัย และบทความทางวิชาการของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานิกายวอน

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้กรอบแนววิธีการศึกษาโดยการวิเคราะห์และการตีความคำสอนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนานิกายวอน รวมถึงการศึกษาวิเคราะห์เอกสารทางวิชาการของนักวิชาการที่มีเนื้อหาข้อมูลเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องระบบจริยธรรมเชิงสังคมของพระพุทธศาสนานิกายวอน และการเสนอบทวิเคราะห์ด้วยวิธีการบรรยาย (Descriptive) และการอธิบายความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของเนื้อหาของบทวิเคราะห์ (Explanatory) รวมถึงการเสนอแนวคิดของผู้วิจัยในรูปแบบการสังเคราะห์ข้อมูล (Synthesis) ที่ได้จากการศึกษาเพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในเชิงวิชาการ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาพื้นฐานแนวคิดทางศาสนาของช็อนเทชันและพระพุทธศาสนานิกายวอน
2. ศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดเรื่องการปฏิรูปพระพุทธศาสนาของพระพุทธศาสนานิกายวอนที่ปรากฏอยู่ใน Essay on the Reformation of Korean Buddhism ในคาบสมุทรเกาหลี
3. อภิปรายบทบาทของแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาที่ส่งผลต่อระบบจริยธรรมสังคมของพระพุทธศาสนานิกายวอน

4 สรุปผลการวิจัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดทางศาสนาของพระพุทธศาสนานิกายวอน
2. มีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาจากภายนอกของพระพุทธศาสนานิกายวอน
3. มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทของแนวคิดเนื่องการปฏิรูปศาสนาของพระพุทธศาสนานิกายวอนในสังคมเกาหลี

2 ผลการวิจัย

2.1 Sot'aesan และจุดเริ่มต้นของแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนา

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาจากภายนอกได้ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดดังกล่าวนั้นได้ปรากฏเค้าร่างเริ่มต้นนับตั้งแต่ช่วงเวลาที่พระพุทธศาสนานิกายวอนยังมิได้รับการก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ เค้าร่างดังกล่าวปรากฏอยู่ในอัตชีวประวัติของช็อตเทชัน เมื่อครั้งวัยเยาว์ต่อเนื่องถึงช่วงวัยหนุ่มซึ่งเป็นช่วงเวลาอันยาวนานแห่งการครุ่นคิดและการแสวงหาคำตอบทางปรัชญา เช่นแนวคิดเรื่องระบบศีลธรรม จริยธรรมของลัทธิขงจื๊อ หรือแนวคำสอนของลัทธิขงจื๊ออันประกอบไปด้วยแนวคิดของพระพุทธศาสนา ลัทธิขงจื๊อและลัทธิซาแมน ซึ่งเป็นที่แพร่หลายอยู่ในหมู่ชาวบ้านชนบทในช่วงเวลาดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสนใจว่าอัตชีวประวัติของ ช็อตเทชัน ได้ชี้ให้เห็นว่าช็อตเทชันเองนั้นกลับไม่ค่อยได้มีความสนใจในองค์ความรู้อันเป็นมาตรฐานของการศึกษาในยุคสมัยดังกล่าว ในทางกลับกันเขากลับมุ่งให้ความสนใจกับประเด็นคำถามในทางปรัชญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อปัญหาที่ว่าด้วยประเด็นทางอภิปรัชญา³ เช่นประเด็นเรื่อง “ความจริงเบื้องหลังปรากฏการณ์ธรรมชาติ โดยมีได้มุ่งให้ความสนใจกับข้อคำถามในเชิงจริยธรรมหรือศีลธรรม ซึ่งน่าจะเป็นประเด็นคำถามที่เข้าใจได้ง่ายและมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันมากกว่าประเด็นทางอภิปรัชญาดังกล่าว

เท่าที่ในการให้ความสำคัญกับข้อคำถามในเชิงอภิปรัชญาดังกล่าวเริ่มปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนเมื่อช็อตเทชันมีอายุได้ราว 7 ปี จุดเริ่มต้นของข้อสงสัยดังกล่าวปรากฏขึ้นด้วยข้อคำถามอันสำคัญว่า “เหตุใดท้องฟ้ากว้างใหญ่ ไส้สายและสูงสุดเอี่ยม และเหตุใดหมู่เมฆและกลุ่มฝนจึงได้พรั่งพรูลงมาจากท้องฟ้าอันสดใสเช่นนั้น” (Choi, 2011, p. 7) ในกรณีนี้ นักวิชาการเช่น Chung Bong Kil ได้ตั้งข้อสังเกตว่าคำถามของช็อตเทชันมีลักษณะที่แตกต่างไปจากคำถามทางวิทยาศาสตร์เนื่องด้วยคำถามทางวิทยาศาสตร์มักมุ่งให้ความสนใจกับปัญหาในประเด็นเรื่อง “อย่างไร” หรือ how-question ในขณะที่คำถามของช็อตเทชันเป็นคำถามในประเด็นเรื่อง “ทำไม” why-question (Chung 2003, p. 34) กล่าวคือคำถามของช็อตเทชันมิได้เป็นคำถามเพื่อต้องการการอธิบาย “วิธีการ” (means) หรือขั้นตอนกระบวนการในการเกิดขึ้นหรือปรากฏขึ้นของปรากฏการณ์ธรรมชาติ หากแต่เป็นคำถามที่ต้องการคำอธิบายในประเด็นว่า “ทำไม” ปรากฏการณ์

³ อภิปรัชญา (Metaphysic) คือสาขาของวิชาปรัชญาที่ศึกษาประเด็นเรื่องความจริงแท้ของโลกและสรรพสิ่ง

เหล่านั้นจึงเกิดขึ้นในลักษณะเช่นนี้ กล่าวคือ เป็นความต้องการในการแสวงหา “รากฐานที่มา” ที่เป็นตัวควบคุม กำหนด ชี้นำ หรือ ให้กำเนิดซึ่งซ่อนอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ธรรมชาติดังกล่าวเหล่านั้น

อย่างไรก็ตาม จุดเปลี่ยนที่สำคัญที่เกิดขึ้นกับความพยายามในการแสวงหาคำตอบทางปรัชญาในลักษณะดังกล่าวของซ็อดเทชันนั้นเกิดขึ้นในราวปี ค.ศ. 1906 เมื่อซ็อดเทชันความหมายที่แท้จริงของซ็อดเทชันได้มีโอกาสได้รับหนังสือนวนิยายโบราณเกาหลีเรื่อง Choungjon และ T'aebujon ซึ่งกล่าวถึงตัวเอกซึ่งได้ประสบความสำเร็จในเป้าหมายแห่งการแสวงหาความจริงด้วยการพบกับ “คณาจารย์ผู้ปราดเปรื่อง” เนื้อหาของนวนิยายดังกล่าวได้กระตุ้นความสนใจของซ็อดเทชันจนก่อให้เกิดการตระหนักรู้ว่า การเข้าถึงความหมายหรือสัจธรรมที่แท้จริงนั้นมิอาจได้รับการพึงหวังในพลังอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หากแต่จะปรากฏขึ้นภายในบริบทของเงื่อนไขในมนุษย์แต่เพียงเท่านั้น นักวิชาการเช่น Park Gwangsoo ได้อธิบายถึงทำนองดังกล่าวของซ็อดเทชันโดยชี้ให้เห็นว่า “ซ็อดเทชันเริ่มค่อย ๆ ละทิ้งแนวคิดเรื่องการแสวงหาอาจารย์ผู้ปราดเปรื่องและเริ่มครุ่นคิดว่า “ฉันควรจะทำอย่างไรต่อไป” และถึงแม้ว่าเขาจะครุ่นคำนึงถึงความเป็นอยู่และความรู้สึกถึงความทุกข์ทรมานในชีวิตของเขาแต่กระนั้นก็ตามเขาก็ยังคงเพ่งพินิจในข้อคำถามที่เขาโต้ตอบเองดังกล่าว จากรุ่งอรุณถึงเย็นและจากเย็นย่ำตรากตรำจนถึงรุ่งอรุณ” (Park, 1997 p. 25)

ในแง่ของการกลับมาตั้งข้อคำถามเกี่ยวกับความถูกต้องเที่ยงแท้ของแนวทางในการแสวงหาความจริงของธรรมชาติซึ่งวางอยู่บนการแสวงหาคำตอบที่จะได้รับจาก “ผู้อื่น” รวมถึงความล้มเหลวในการแสวงหาความจริงของธรรมชาติด้วยวิธีการดังกล่าวคือรากฐานที่สำคัญในการตระหนักรู้ถึงปัญหาพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์กล่าวคือปัญหาความทุกข์ที่เกิดขึ้น “ภายใน” ชีวิตของมนุษย์ที่ยังคงดำรงอยู่ในโลกเชิงประจักษ์ ซึ่งทำนองดังกล่าวคือการชี้ให้เห็นถึงจุดเปลี่ยนทางความคิดที่สำคัญที่สะท้อนถึงอิทธิพลทางความคิดของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิยายเซนที่มีต่อซ็อดเทชันกล่าวคือ การตระหนักรู้ได้ว่า คำตอบที่แท้จริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติดังกล่าวนั้นมิอาจจะสามารถหาได้จากเทพเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่หากเป็นเรื่องของการเกิดขึ้นของ “ประสบการณ์” ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นภายใต้การลงมือปฏิบัติจริง

ประเด็นที่น่าสนใจที่เกิดขึ้นภายใต้ความหมายของการบรรลุธรรมในลักษณะดังกล่าวนั้นคือการปรับมุมมองของซ็อดเทชันเกี่ยวกับประเด็นเรื่องความสำคัญของ “ปัญหา” ในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นจากเงื่อนไขที่สำคัญคือ การวางสมดุลระหว่างการดำเนินชีวิตในทางโลกและการแสวงหาความจริงในเชิงสัจธรรมของ Sot'aesan ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น “ภายใน” การดำรงชีวิตอยู่ในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนในโลกเชิงประจักษ์ ซึ่งในกรณีนี้กระบวนการในการฝึกปฏิบัติและการแสวงหาความจริงที่มีต่อความหมายของปรากฏการณ์ธรรมชาติ มิได้ ถูกละทิ้งออกไปจากบริบทในการดำรงชีวิตอยู่อย่างยากลำบากในโลกแห่งความเป็นจริง ด้วยทั้งบทบาทหน้าที่และอุปสรรคปัญหาทางสังคม เช่น การเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ยังคงต้องมีหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรและภรรยาการนำพาครอบครัวข้ามพ้นภาวะสงคราม การเป็นหัวหน้าครอบครัวภายหลังการเสียชีวิตของบิดา หรือกระทั่งการแสวงหาทุนทรัพย์เพื่อเป็นทุนในการเลี้ยงดูครอบครัว

ภายใต้การดำรงชีวิตอยู่อย่างทุกข์ยากลำบากแค้นอันเป็นประสบการณ์ตรงที่ซื่อทเทศน์ได้รับจากปัญหาทางสังคม ได้ส่งผลต่อทัศนทางปรัชญาของซื่อทเทศน์ที่ทำให้การเฝ้ามองและสังเกตการณ์ที่มีต่อ “เป้าหมายอันไกลตัว” อันเป็น “ปรากฏการณ์ของธรรมชาติ” เช่นการแสวงหาความหมายหรือที่มาของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ได้เริ่มถูกปรับทิศเปลี่ยนทางมาสู่การเพ่งพินิจและคิดคำนึงถึง “ประสบการณ์ใกล้ตัว” ที่กำลังเกิดขึ้น ในฐานะที่เป็น “ปัญหาที่แท้จริงของชีวิต” อันเป็น “ปรากฏการณ์ของสังคม” เช่น ความทุกข์ ความยากลำบาก หรือ ความอยู่รอดของชีวิตและสังคม

2.2 แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาจากภายนอกของพระพุทธศาสนานิกายวอน : จุดยืนของจริยธรรมเพื่อสังคม

แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนานั้นถือได้ว่าเป็นประเด็นทางศาสนาและความเชื่อที่สำคัญของคาบสมุทรเกาหลีนับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ในแง่นี้ Kim Yong-tae หนึ่งในนักวิชาการทางศาสนาของเกาหลีได้ให้ข้อเสนอทางวิชาการที่น่าสนใจเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาที่ผ่านมากในคาบสมุทรเกาหลีโดยชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาของสังคมเกาหลีมีลักษณะบางประการที่แตกต่างไปจากสังคมในโลกตะวันตกอย่างนี้ในสองประการที่สำคัญ กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง ประเด็นเรื่องขัดแย้งระหว่างศาสนาอันเกิดขึ้นจากลักษณะเฉพาะของสังคมเกาหลีในความเป็น “สังคมพหุวัฒนธรรมเชิงศาสนา” (Multicultural Religious Society) และความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับระบบการเมืองกล่าวคือการดำรงอยู่ของแนวคิดทางศาสนาที่หลากหลายภายใต้ความสัมพันธ์ในเชิงกดทับและความสัมพันธ์ในเชิงเชิดชูจากกลุ่มอำนาจทางการเมืองเช่นเหล่าขุนนางและราชสำนักโชซอน ซึ่งส่งผลอย่างมีนัยที่สำคัญต่อแนวทางในการปฏิรูปพระพุทธศาสนาของเกาหลีในช่วงเวลาดังกล่าว

ประการที่สอง ประเด็นความขัดแย้งในทางการเมืองระหว่างประเทศความขัดแย้งในเรื่องการเข้าปกครองคาบสมุทรเกาหลีของจักรวรรดิญี่ปุ่นและความพยายามในการ “ครอบงำทางวัฒนธรรมทางศาสนา” (Religious Cultural Colonization) ซึ่งส่งผลอย่างชัดเจนต่อแนวทางในการปฏิรูปพระพุทธศาสนาเพื่อตอบสนองต่อท่าทีทางการเมืองระหว่างประเทศดังกล่าว (Kim, 2014, p. 212)

ภายใต้เงื่อนไขทางสังคมทั้งสองประการดังกล่าวนี้ ท่าทีในการปฏิรูปพระพุทธศาสนาเกาหลีจึงวางอยู่บนทิศทางที่สำคัญในสองประการหลักกล่าวคือ ประการที่หนึ่ง แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาภายใต้การสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจทางการเมือง ประการที่สอง แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาภายใต้การหลีกเลี่ยงจากความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจทางการเมือง ซึ่งแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาที่ปรากฏในสังคมเกาหลีทั้งสองประการนั้นในท้ายที่สุดล้วนไม่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องด้วยข้อปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในสองประการ กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง กลุ่มการเคลื่อนไหวทางศาสนาที่มีท่าทีอันข้องเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองเช่นกลุ่มการเคลื่อนไหวทางศาสนาที่มีจุดยืนในการปฏิรูปสังคมและการปฏิรูปทางการเมือง เช่น การต่อต้านในประเด็นเรื่องความชอบธรรมของการใช้อำนาจในการปกครองที่รัฐมีต่อประชาชน หรือประเด็นเรื่องการรุกรานอธิปไตย

เกาหลีและการควบคุมออกกฎหมายการปกครองที่ไม่ยุติธรรมโดยรัฐบาลญี่ปุ่น ล้วนถูกต่อต้านและการปราบปรามอย่างรุนแรงจากกลุ่มชนชั้นปกครองในช่วงเวลาดังกล่าว เนื่องด้วยการขยายตัวของกลุ่มดังกล่าวนำไปสู่สะท้อนประเด็นปัญหาเรื่องการท้าทายอำนาจทางการเมืองและอำนาจความชอบธรรมในการปกครองของกลุ่มผู้ปกครอง ในแง่การปล่อยให้กลุ่มเคลื่อนไหวทางศาสนาในลักษณะดังกล่าวสามารถขยายบทบาทเข้าใกล้ชิดกับกลุ่มประชาชนและมีฐานผู้สนับสนุนที่มากขึ้น ย่อมนำมาสู่ปัญหาเรื่องความมั่นคงของฐานอำนาจในการปกครองในช่วงเวลาดังกล่าว

ประการที่สอง กลุ่มการเคลื่อนไหวที่มุ่งเน้นไปที่การปฏิรูปสถาบันศาสนากระแสหลักกล่าวคือ พระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี (Orthodox Korean Buddhism) ให้สามารถตอบสนองได้กับการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมสมัยใหม่ เช่นในกรณีของ ฮัน ยงอุน กลับเกิดปัญหาขึ้นทั้งในรูปแบบของการต่อต้านอย่างรุนแรงจากกลุ่มสถาบันทางศาสนากระแสหลักที่มองว่าข้อในการปฏิรูปศาสนาดังกล่าวนั้นเป็นการท้าทายต่อสถานะแห่งความเป็นศูนย์กลางของกลุ่มองค์กรทางศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อบทบาทและสถานะภาพของกลุ่มคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งในแง่การยอมรับข้อเสนอในการปฏิรูปศาสนาย่อมเป็นการยืนยันโดยนัยว่าแนวการปฏิบัติหรือแนวคำสอนของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลีนั้น มีความผิดพลาดซึ่งจำเป็นที่จะต้องถูกปรับแก้ตามข้อวิจารณ์ดังกล่าว การต่อต้านที่เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาดังกล่าวนั้นได้รับการปฏิเสธในฐานะที่เป็น “กลุ่มแนวคิดพระพุทธศาสนาแอบแฝง” หรือในความหมายที่เป็นกลุ่มศาสนาใหม่ที่มีใช้พระพุทธศาสนา (New Religion as Non Buddhism)

ในขณะที่การวิเคราะห์ประวัติความคิดและทัศนะในเชิงสังคมและการเมืองของช็อตเทชันรวมถึงคำสอนของนิกายวอนในภาพรวมที่ผ่านมา ได้นำมาสู่ข้อเสนอทางวิชาการในการเข้าใจความหมายของ การปฏิรูปศาสนาจาก “ภายนอก” ในฐานะที่ “มิใช่” มุมมองในเชิง “ต่อต้าน” หรือการปฏิเสธที่นิกายวอนมีต่อแนวคิดของพระพุทธศาสนาดั้งเดิมเกาหลี หากแต่แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาจากจุดยืน “ภายนอก” ของนิกายวอนนั้นสามารถถูกวิเคราะห์และอธิบายได้อย่างชัดเจนในฐานะที่เป็นความพยายามในการ “เติมเต็ม” ขอบกพร่องที่สำคัญในบางประการของพระพุทธศาสนาดั้งเดิมเกาหลีในช่วงเวลาดังกล่าวตามทัศนะของนิกายวอน การวิเคราะห์ความหมายของการปฏิรูปศาสนาจากจุดยืน “ภายนอก” ในฐานะที่เป็นการเติมเต็มขอบกพร่องดังกล่าวนี้วางอยู่บนพื้นฐานในการวิเคราะห์ความหมายของแนวคิดเรื่อง “ภายนอก” จากมุมมองในสองมิติที่สำคัญกล่าวคือ ในมิติที่หนึ่ง ความหมายของภายนอกในมิติเชิงเนื้อหา กล่าวคือการปฏิรูปที่เกิดขึ้นภายนอกขอบเขตของข้อโต้แย้งทางปรัชญาของพระพุทธศาสนาดั้งเดิมเกาหลี และในมิติที่สอง ความหมายของภายนอกในมิติเชิงพื้นที่ กล่าวคือการปฏิรูปที่เกิดขึ้นภายนอกขอบเขตและบริบททางศาสนาและสังคมการเมืองเกาหลี (Outer as Outside) ในแง่แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาของช็อตเทชันจึงถูกอธิบายในฐานะที่เป็น “การปฏิรูปจากภายนอก” (The Reformation from the outside) กล่าวคือการปฏิรูปที่เกิดขึ้น “ภายนอกปริณทลทางความคิดของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี” รวมถึง “ภายนอกปริณทลแห่งอำนาจทางการเมือง” อันเป็นความพยายามในการปรับประยุกต์ข้อคำสอนในเชิงจริยธรรมของพระพุทธศาสนาให้

สอดคล้องไปกับเงื่อนไขแห่งการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมอันเป็นซึ่งโดยนัยยะหนึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงช่องว่างอันสำคัญระหว่างบทบาทของศาสนาที่มีต่อสังคมซึ่งบ่งชี้ถึง “ข้อบกพร่อง” ของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลีที่จะต้องได้รับการเติมเต็มด้วยระบบ “จริยธรรมเชิงสังคม” ในทัศนะของพระพุทธศาสนานิกายวอนด้วยเหตุนี้แนวคิดพื้นฐานของการปฏิรูปศาสนาของช็อดเทชันจึงเกิดขึ้นและดำเนินไปภายใต้ “ความระวังไหว” และการหลีกเลี่ยงประเด็นปัญหาที่สำคัญทั้งสองประการข้างต้น กล่าวคือ การปฏิรูปศาสนาในทัศนะของช็อดเทชันและพระพุทธศาสนานิกายวอน มิได้ มีโจทย์ประการแรกที่สำคัญในความพยายามปรับรูปแบบการปกครองหรือปรับกลไกอำนาจทางการเมืองของกลุ่มผู้ปกครอง หากแต่เป็นการมุ่งสร้าง “สังคมแห่งความเกื้อกูลอารี” ที่สรรพชีวิตจะสามารถมีชีวิตและดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขโดยพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในขณะที่โจทย์ประการที่สองของการปฏิรูปศาสนาของช็อดเทชันและพระพุทธศาสนานิกายวอนนั้น ก็ มิได้ วางอยู่บนการเข้าร่วมวงถกเถียงในเชิงปรัชญาเพื่อร่วม “โต้แย้ง” ในประเด็นเรื่องความถูกต้องอันเป็นที่สุดของคำสอนทางศาสนาซึ่งเป็นจารีตของการถกเถียงทางศาสนาของกลุ่มพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลีในช่วงเวลาดังกล่าว หากแต่เป็นความพยายามในการประยุกต์ใช้คำสอนของศาสนาเพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนในภาพรวม

2.2.1 การปฏิรูปศาสนาจากภายนอกในมิติเชิงเนื้อหา : การก้าวพ้นจากข้อโต้แย้งในเชิงปรัชญาของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี

จากการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ทางความคิดของพระพุทธศาสนาในคาบสมุทรเกาหลีที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งที่สำคัญในบริบทของพระพุทธศาสนาเกาหลีอย่างน้อยในสองประการที่สำคัญคือ หนึ่ง ความขัดแย้งระหว่างพระพุทธศาสนาที่เน้นการศึกษาคัมภีร์ ที่มีนิกายอวตังสกะเป็นผู้นำและนิกายฝ่ายเน้นการปฏิบัติซึ่งมีนิกายเซนเป็นผู้นำ และสอง ความขัดแย้งระหว่างพระพุทธศาสนานิกายเซนฝ่ายสำนักฉัปพลัน (The Sudden School of Zen) และฝ่ายสำนักค่อยเป็นค่อยไป (The Gradual School of Zen) ซึ่งมีรากฐานที่ยาวนานต่อเนื่องนับตั้งแต่สมัยอาณาจักรชิลลาใหม่เป็นต้นมา ข้อโต้แย้งทั้งสองประการดังกล่าว นั้น โดยนัยหนึ่งคือข้อโต้แย้งในเชิงปรัชญา (Philosophical Debate) ที่มีต่อประเด็นเรื่องความถูกต้องเที่ยงแท้ของมรรควิธีแห่งการบรรลุธรรมทั้งในเชิงการโต้แย้งเรื่องความสำคัญที่มากกว่าระหว่างการศึกษาคัมภีร์คำสอนและการปฏิบัติสมาธิซึ่งเป็นปัญหาของนิกายอวตังสกะและนิกายเซนหรือข้อโต้แย้งในประเด็นเรื่องประสบการณ์แห่งการบรรลุธรรมที่เกิดขึ้นอย่างฉัปพลันหรือเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปเป็นขั้นเป็นตอนซึ่งเป็นปัญหาของนิกายเซนทั้งสองสำนัก

แต่ในทัศนะของพระพุทธศาสนานิกายวอนข้อโต้แย้งเชิงปรัชญาในลักษณะดังกล่าวนี้กลับมิได้เป็นแนวคิดที่มีประโยชน์ต่อทั้งพระพุทธศาสนาและต่อสังคมในปัจจุบัน กล่าวคือหลักคำสอนในเรื่องการปฏิรูปศาสนาของพระพุทธศาสนานิกายวอนได้ชี้ให้เห็นว่า “พุทธธรรม” นั้นมิได้เป็นเพียงข้อคำสอนหรือหลักการทางปรัชญาของการตรวจสอบหรือเพื่อการวิเคราะห์ในเชิงตรรกะที่เคร่งครัดในฐานะที่เป็นข้อ “ถกเถียงในเชิงปรัชญา” (Philosophical Discussion) ที่มีต่อข้อคำสอนอันลึกซึ้งดังกล่าว หากแต่ข้อคำสอนของ

พระพุทธศาสนาหรือ “พุทธธรรมคำสอน” เหล่านั้นจะมีความหมาย “ต่อมนุษย์” ก็ต่อเมื่อพุทธธรรมคำสอนเหล่านั้นได้ถูกทำให้เป็นจริงขึ้นใน “ประสบการณ์” แห่งการปฏิบัติของมนุษย์แต่เพียงเท่านั้น เนื่องด้วยพระพุทธเจ้าทรงมุ่งหมายและการสั่งสอนเฉพาะสิ่งที่จะนำมาใช้ปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ในชีวิตจริงได้เกี่ยวข้องกับชีวิตและการลงมือทำจริง ๆ ไม่ทรงสนับสนุนการพยายามเข้าถึงสัจธรรมด้วยวิธีครุ่นคิดและถกเถียงหาเหตุผลในทางอภิปราย (พระธรรมปิฎก, 2552, p. 87)

พื้นฐานของข้อเสนอเกี่ยวกับประเด็นเรื่องการปฏิรูปศาสนาจากจุดยืน “ภายนอก” ของพระพุทธศาสนานิกายวอนในกรณีดังกล่าวนี้ อาจพิจารณาได้ว่าเป็นข้อเสนอที่หลุดพ้นออกไปจากปริณชิตทางความคิดของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลีซึ่งเป็นการพยายามอย่างยิ่งยวดของพระพุทธศาสนานิกายวอนในการชี้ให้เห็นว่าคุณูปการที่สำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อโลกและสังคมในยุคปัจจุบันนั้น คือการพัฒนาคำสอนและหลักการเชิงปฏิบัติเพื่อให้พุทธธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นสามารถเกิดประโยชน์ได้อย่างจริงจังภายในชีวิตของมนุษย์ปุถุชนในโลกเชิงประจักษ์ ในขณะที่การสร้างข้อโต้แย้งในทางปรัชญาและการแสวงหาความหลุดพ้นของปัจเจกบุคคลดังกล่าวกลับมิได้เป็นวิถีทางที่สามารถตอบสนองต่อสภาพการณ์ที่แท้จริงของสังคมซึ่งเต็มไปด้วยปัญหาทั้งทางสังคมและปัญหาทางการเมืองซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อบทบาทและสถานะของพระพุทธศาสนาเอง

เหตุนี้ในบันทึกคำสอนเรื่อง The Scripture of Founding Master หรือ *Taejonggyong*⁴ จึงกล่าวถึงทัศนะของซ็อดเทซันที่มีต่อการมุ่งแสวงหาบรรลุมรรควิธีแห่งการบรรลุธรรมของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลีโดยมองว่านัยหนึ่งคือความพยายามในการปลีกแยกศาสนาออกจากความสัมพันธ์กับสังคมในภาพรวมโดยนัยคือการหลีกเลี่ยงสังคมเพื่อแสวงหาทางออกส่วนตัวอันเป็นท่าทีที่ไม่เหมาะสมกับการมีชีวิตของมนุษย์ปุถุชนในโลกแห่งความเป็นจริงซึ่งการขยายช่องว่างระยะห่างของความสัมพันธ์ที่พระพุทธศาสนามีต่อสังคมเช่นนี้ในท้ายที่สุดจะส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในคาบสมุทรเกาหลีเสียเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อช่องว่างแห่งความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ทำให้พระพุทธศาสนากลายเป็น “ส่วนเกิน” ที่ “ไร้ประโยชน์” ต่อชีวิตของมนุษย์ปุถุชนโดยทั่วไป (The Committee for the Authorized Translations of Won-Buddhist Scriptures, 2006, p. 102)

ในทางกลับกันข้อเสนอเรื่องการปฏิรูปศาสนาจากจุดยืน “ภายนอก” ดังกล่าวนั้น ก็ได้เป็นสิ่งชี้ให้เห็นว่าได้ว่าพระพุทธศาสนานิกายวอนมีท่าทีในการ “ต่อต้าน” คำสอนในเชิงปรัชญาของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลีหากแต่เป็นการชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่เป็นหมุดหมายอันสำคัญของพระพุทธศาสนานิกายวอนคือประเด็นเรื่อง “การเป็นประโยชน์ในชีวิตจริง” หรือ “การเน้นผลในเชิงปฏิบัติ” ซึ่งเป็นการยืนยันใน “ความจริง” และ “คุณค่า” ของพุทธธรรมคำสอนที่ปรากฏขึ้น “ต่อชีวิตของมนุษย์” ในโลกเชิงประจักษ์ “ผลลัพธ์” หรือ “ประโยชน์” ของพุทธธรรมคำสอนจึงมิได้ปรากฏขึ้นในฐานะที่เป็น “ความเข้าใจ” ที่

⁴ ในบทความฉบับนี้จะใช้ชื่อเรียกบันทึกคำสอนเล่มนี้ว่า “*Taejonggyong*” ตลอดทั้งบทความ

เกิดจากการวิเคราะห์โต้แย้งที่มีต่อพุทธธรรมคำสอนหากแต่เป็น “การเข้าถึง” พุทธธรรมด้วยประสบการณ์ของมนุษย์ในสังคมนั่นเอง

ในแง่นี้จะเห็นได้ว่าโจทย์หลักของพระพุทธศาสนานิกายวอนจึงมิใช่ประเด็นเรื่องความจริงแท้ ความเที่ยงแท้ของหลักธรรมคำสอนหรือการปฏิเสธต่อต้านแนวคิดทางปรัชญาของพระพุทธศาสนากระแสหลัก ความหมายของการปฏิรูปศาสนาจากจุดยืน “ภายนอก” ดังกล่าวของพระพุทธศาสนานิกายวอน จึงสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนภายใต้ความพยายามสร้างจุดยืนของคำสอนบนพื้นฐานของการ “หลีกพ้น” ออกจากการร่วมถกเถียงหรือการร่วมเสนอข้อโต้แย้งทางปรัชญาที่เป็นจารีตหลักของพระพุทธศาสนากระแสหลัก เกาหลี หากแต่เป็นการวางบทบาทและสถานะภาพของตนให้สามารถดำรงอยู่ได้และสามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการภายใต้เงื่อนไขทางสังคมที่แปรเปลี่ยนไป ด้วยการให้ข้อเสนอในเรื่องหลักคำสอนและหลักการในเชิงปฏิบัติที่ปรับมุมมองจากการให้ความสำคัญกับ “คำสอนทางจริยธรรมเพื่อความหลุดพ้นของปัจเจกชน” (Ethics for Personal Salvation) มาสู่ “คำสอนทางจริยธรรมเพื่อความอยู่รอดของสังคม” (Ethics for the Survival of Society)

2.2.2 การปฏิรูปศาสนาจากภายนอกในมิติเชิงพื้นที่ : การปฏิรูปศาสนาจากภายนอกบริบททางสังคม ศาสนาและสังคมการเมือง

แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาจาก “ภายนอก” ในมิติในเชิงพื้นที่ดังกล่าวนี้มีความหมายอยู่ในสองประการที่สำคัญ กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง การวางตำแหน่งของข้อเสนอเรื่องการปฏิรูปศาสนาให้เกิดขึ้นภายนอก “อาณาเขตแห่งความชอบธรรม” ของพระพุทธศาสนากระแสหลัก และประการที่สอง การวางตำแหน่งของข้อเสนอเรื่องการปฏิรูปศาสนาให้เกิดขึ้นภายนอก “อาณาเขตแห่งอำนาจทางการเมือง” ของราชอาณาจักรในช่วงเวลาดังกล่าว

ในความหมายประการแรก การวางตำแหน่งของข้อเสนอเรื่องการปฏิรูปศาสนาให้เกิดขึ้นภายนอก “อาณาเขตแห่งความชอบธรรม” ของพระพุทธศาสนากระแสหลักคือ การสะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนานิกายวอนจะมุ่งให้ข้อเสนอเกี่ยวกับแนวคำสอนและหลักปฏิบัติทางศาสนาในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากจารีตทางความคิดของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี แต่กระนั้นก็ตามการเสนอแนวคิดดังกล่าวนี้ก็มิได้เป็นไปเพื่อการเรียกร้องให้พระพุทธศาสนากระแสหลักยอมรับ และ “ปฏิบัติตาม” แนวคิดของพระพุทธศาสนานิกายวอนเพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อแนวทางคำสอนของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลีทำที่ดังกล่าวนั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนานิกายวอนนั้นตระหนักได้อย่างชัดเจนว่า การเรียกร้องให้พระพุทธศาสนากระแสหลักยอมรับและปฏิบัติตามข้อเสนอในเรื่องการปฏิรูปศาสนา ดังกล่าวนั้นโดยนัยหนึ่งคือการท้าทายต่อจุดยืนเรื่องความชอบธรรมของแนวคำสอนและหลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลีอันเป็นการสั่นคลอนอำนาจและมั่นคงของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี ซึ่งย่อมจะก่อให้เกิดการต่อต้านอย่างรุนแรง

ในขณะที่ความหมายประการที่สอง การวางตำแหน่งของข้อเสนอเรื่องการปฏิรูปศาสนาให้เกิดขึ้นภายนอก “อาณาเขตแห่งอำนาจทางการเมือง” ของราชอาณาจักรนั้นคือหนึ่งในจุดยืนที่สำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนานิกายวอนแต่เนื่องด้วยการตระหนักถึงบทเรียนทางประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นถึงความเปราะบางของความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและราชอาณาจักรรวมถึงความล้มเหลวของกระแสการปฏิรูปทางศาสนาที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นส่งผลให้คำสอนของพระพุทธศาสนานิกายวอนในประเด็นเรื่องการปฏิรูปทางศาสนานั้นไม่ปรากฏทำตัวอย่างเด่นชัดทั้งในเชิงสนับสนุนหรือต่อต้านอำนาจทางการเมืองทั้งของรัฐบาลเกาหลีและของจักรวรรดิญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าว กล่าวคือ ช็อตเทชันและพระพุทธศาสนานิกายวอนวางขอบเขตของการปฏิรูปศาสนาให้พุ่งตรงไปยังการปรับเปลี่ยนบทบาทและท่าทีและหลักการเชิงปฏิบัติของพระพุทธศาสนานิกายวอนให้สามารถตอบสนองต่อชีวิตและปัญหาของประชาชนที่ดำรงชีวิตอยู่ในโลกเชิงประจักษ์เพื่อเป้าหมายที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาในชีวิตของปัจเจกชนและปัญหาของสังคมในภาพรวมโดยมิได้มุ่งเป้าหมายโดยตรงไปที่การต่อต้านหรือการเสนอข้อเรียกร้องทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ในแง่หนึ่งแม้จะไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าเนื้อหาของแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาจากภายนอกของพระพุทธศาสนานิกายวอนนั้นมีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับคำสอนและหลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลีในหลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่องหลักการทางจริยธรรมและจุดมุ่งหมายทางศาสนาตามที่ได้วิเคราะห์ไปในข้างต้นแต่ท่าทีดังกล่าวนี้มิได้ถูกเสนอขึ้นในลักษณะที่เป็นการชี้้นำให้พระพุทธศาสนากระแสหลักปฏิบัติตามในฐานะที่เป็นหลักคำสอนที่ถูกต้องและมีคุณค่า “มากกว่า” ดังเช่นที่ปรากฏเป็นข้อเรียกร้องในการปฏิรูประบบโครงสร้างของพระพุทธศาสนาของนักการปฏิรูปศาสนาในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19⁵ แต่ในทางกลับกันพระพุทธศาสนานิกายวอนเลือกที่จะสร้างพื้นที่ของตนเองภายนอกขอบเขตของสังคมศาสนากระแสหลักในฐานะที่เป็น “ห้องทดลองในเชิงความคิด” โดยใช้ปัญหาของประชาชนและความยากเข็ญของสังคมเป็นโจทย์หลัก และใช้แนวคำสอนและหลักปฏิบัติในเชิงทางจริยธรรมสังคมเป็นเครื่องมือในการจัดการกับโจทย์ทางสังคมดังกล่าว เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงได้ของการแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากของมนุษย์และสังคมเป็นผลลัพธ์หลักอันสำคัญ

การวางรากฐานคำสอนของพระพุทธศาสนานิกายวอนและการวางระยะห่างแห่งความสัมพันธ์ที่มีต่อพระพุทธศาสนากระแสหลักในลักษณะดังกล่าวนี้ โดยนัยหนึ่งคือ การแสดงให้เห็นความพยายามในการประนีประนอมระหว่างการยืนยันในหลักการและแนวคิดและเหตุผลของพระพุทธศาสนานิกายวอนและการยอมรับในอาณาเขตแห่งความชอบธรรมอันเป็นปริณิชนิตทางความคิดของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี อีกทั้งการมุ่งผลลัพธ์ในเชิงประจักษ์โดยมีเป้าหมายที่การบรรเทาความทุกข์ยากของมนุษย์ในสังคมนั้นโดยนัยหนึ่งคือความพยายามของพระพุทธศาสนานิกายวอนในการเปิดเผยให้เห็นถึงศักยภาพของพุทธธรรมคำสอนที่สามารถถูกพัฒนาให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมากมายไปยิ่งกว่าการเป็นเนื้อหาของ

⁵ กล่าวคือ แนวคิดในการปฏิรูปพระพุทธศาสนาของ Han Yong-un หรือ Manhae (1879-1944)

ข้อโต้แย้งนามธรรมในเชิงปรัชญาอันเป็นจารีตการศึกษาของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลีในอดีตที่ผ่านมา

ด้วยเหตุนี้ มุมมองในเรื่องของการปฏิรูปศาสนาจากจุดยืนภายนอกขอบเขตอำนาจทางการเมืองดังกล่าวของซ็อตเทชันและพระพุทธศาสนานิกายวอนจึงมีลักษณะที่ค่อนข้างแตกต่างไปจากแนวคิดเรื่องการปฏิรูปทางศาสนาของกลุ่มนักการปฏิรูปทางศาสนาที่ผ่านมาซึ่งมีท่าทีมุ่งให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองเพื่อส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางสังคม เช่น ท่าทีและจุดยืนทางความคิดของกลุ่มทงฮักหรือท่าทีการเคลื่อนไหวของนักการปฏิรูป เช่น ฮัน ยงอุน ในขณะที่แนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาของพระพุทธศาสนานิกายวอนกลับมุ่งสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อก่อให้เกิดแรงกระเพื่อมอันส่งผลต่อไปถึงความสั่นคลอนที่มีต่อระบบการปกครองที่ไม่ชอบธรรมในภาพรวมโดยให้ความสำคัญกับการวางรากฐานของศาสนาเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การปฏิรูปแนวคิดเรื่องการศึกษาของพระโดยการให้ความสำคัญกับการศึกษาความรู้ทางโลก “ก่อน” ที่จะเริ่มต้นศึกษาความรู้ทางธรรม การปฏิเสธความแตกต่างทางเพศในฐานะที่เป็นเงื่อนไขในการปฏิบัติธรรมหรือกระทั่งการสร้างมาตรฐานการดำรงชีวิตของนักบวชในนิกายวอนให้สอดคล้องกับโลกแห่งความเป็นจริงเช่นการสนับสนุนให้นักบวชในนิกายทำงานเพื่อการเลี้ยงดูตนเองและศาสนาให้สามารถอยู่รอดได้โดยไม่เป็นภาระแก่สังคม

การพัฒนาแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาจากภายนอกในมิติเชิงเนื้อหาและในมิติเชิงพื้นที่ดังกล่าว นั้นปรากฏขึ้นอย่างจริงจังในราวปี ค.ศ. 1919 -1924 อันเป็นช่วงเวลาที่ยึดเหนี่ยวกันเริ่มมีความใกล้ชิดกับกลุ่มนักบวชในพระพุทธศาสนาและมีปฏิสัมพันธ์พูดคุยในประเด็นเรื่องปัญหาต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา จนในท้ายที่สุดได้นำมาสู่รณานันท์คำสอนทางศาสนาเรื่อง “ความเรียงว่าด้วยการปฏิรูปพระพุทธศาสนาเกาหลี” หรือ *Essays on the Reformation of Korean Buddhism* (*Choson pulgyo hyokshillon* , Ch. 朝鮮佛教革新論)⁶ ซึ่งได้รับการตีพิมพ์อย่างเป็นทางการในปี ค.ศ 1935

2.3 *The Choson pulgyo hyokshillon* : ข้อเสนอเรื่องการปฏิรูปศาสนาจากภายนอกของพระพุทธศาสนานิกายวอน

ในแง่ถึงแม้จุดยืนในการปฏิรูปศาสนาจากภายนอกของซ็อตเทชันจำเป็นอย่างยิ่งที่ทำให้แนวคิดดังกล่าวนั้นมีลักษณะที่โดดเด่นและแตกต่างจากความพยายามในการปฏิรูปทางศาสนาในช่วงเวลาที่ผ่านมา แต่สิ่งที่ทำให้ *Hyokshillon* กลายเป็นหนึ่งในบันทึกคำสอนที่สำคัญของประวัติศาสตร์แห่งการปฏิรูปศาสนาในคาบสมุทรเกาหลีนั่นคือ บันทึกคำสอนดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการ “ปฏิรูปความหมาย”⁷ ของซ็อตเทชัน ที่มีต่อรากฐานความคิดของพระพุทธศาสนาทั้งสามประการอันประกอบด้วยความหมายของ

⁶ ในบทความฉบับนี้จะใช้ชื่อเรียกบันทึกคำสอนเล่มนี้ว่า “*Hyokshillon*” ตลอดทั้งบทความ

⁷ การปฏิรูปความหมายดังกล่าว มีความหมายถึงการตีความแนวคำสอนพื้นฐานทั้งสองประการของพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องจริยธรรมทางสังคมของพระพุทธศาสนานิกายวอน

พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ด้วยการเลือกที่จะ “จับแน่น” ความหมายของรัตนตรัยทั้งสามในมิติเชิงจริยธรรมเพื่อเป้าหมายในการเปิดเผยศักยภาพของพระพุทธศาสนาในมิติเชิงจริยธรรมที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาของมนุษย์ในสังคมได้อย่างแท้จริงซึ่งปรากฏขึ้นผ่านทางข้อเสนอเรื่อง “การวิพากษ์พระพุทธศาสนาทั้ง 7 ประการ” (The Seven Critiques of Buddhism) ที่ปรากฏอยู่ใน Hyokshillon อันประกอบด้วย (Chung, 2012, p. 65)

1. มุมมองโดยทั่วไปที่มีต่อพระพุทธศาสนาเกาหลีในสังคมอดีต : The Public View on Buddhism (Buddha Dharma) in Past Korean Society.
2. ชีวิตของสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเกาหลี : The Monastic Life of Korean Buddhist Monks
3. ปัญญาและพละญาณแห่งพระศากยมุนีพุทธเจ้า : The Wisdom and Ability of the Buddha Sakayamuni.
4. จากพระพุทธศาสนาต่างแดนสู่พระพุทธศาสนาเกาหลี : Foreign Buddhism to Korean Buddhism
5. จากพระพุทธศาสนาของคนส่วนน้อยสู่พระพุทธศาสนาแห่งมหาชน : From the Buddhism for Minority to that for Majority.
- 6) การรวมวิชาความรู้ในระบบการศึกษาของพระพุทธศาสนา : Unifying the Divided Subjects in the Educational System of Buddhism.
- 7) จากการสักการะพระพุทธรูปสู่การสักการะธรรมชาติแห่งพุทธะ : From Worshipping the Buddha Statue to Worshipping Buddha Nature (Irwonsang)

หากพิจารณาองค์ประกอบดังกล่าวจะเห็นว่าภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาทั้ง 7 ประการ ข้อได้เด่นชัดได้เริ่มต้นขั้นตอนในการปฏิรูปศาสนาจากการปฏิรูปความหมายของหลักการพื้นฐานของพระพุทธศาสนา กล่าวคือการปฏิรูปความหมายและการสร้างความเข้าใจในความหมายของ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ โดยหลุดออกจากกรอบจารีตการอธิบายของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี การอธิบายความหมายของหลักการพื้นฐานทั้งสามประการดังกล่าวนี้ได้กลายเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ถูกใช้เพื่อการปฏิรูปความหมายของ “การปฏิบัติ” กล่าวคือ การปฏิรูปความหมายของแนวคิดในเชิงจริยธรรมของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลีอันเป็นไปเพื่อการสร้างรากฐานของ “ระบบพุทธจริยธรรมเชิงสังคม” ซึ่งเป็นกุญแจดอกสำคัญในการบรรเทาปัญหาความทุกข์ของมนุษย์และสังคม

ในแง่การปฏิรูปความหมายขององค์ประกอบพื้นฐานทั้งสามประการของพระพุทธศาสนาและการปฏิรูปทิศทางของหลักการทางศีลธรรมหรือหลักการในเชิงปฏิบัติของพระพุทธศาสนาที่มีต่อมนุษย์และสังคมนั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของข้อได้เด่นชัดที่มีต่อ “บทบาทและท่าทีในอุดมคติ” ของพระพุทธศาสนาในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูปศาสนาที่วางอยู่บนเงื่อนไขที่สำคัญทั้งสามประการ “ความทันสมัย”(Modern) กล่าวคือ การเป็นพุทธธรรมที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม “ความเป็นที่นิยม” (Popular) กล่าวคือ การเป็นพุทธธรรมอันเป็นที่ยอมรับ

ของประชาชนเนื่องด้วยศักยภาพการตอบสนองต่อเงื่อนไขในชีวิตจริงของมนุษย์ และ “ความเป็นศาสนาของประชาชน” (Secular) กล่าวคือ การเป็นพุทธธรรมเข้าถึงได้โดยปุถุชนนั่นเอง

2.3.1 พระพุทธ : การปฏิรูปแนวคิดเรื่องพระพุทธเจ้าในทัศนะของพระพุทธศาสนานิกายวอน

แนวคิดเรื่องการปฏิรูปแนวคิดและความเข้าใจที่มีต่อความหมายของ “พระพุทธเจ้า” ของช็อนเทชันนั้นอาจนับได้ว่าเป็นหนึ่งในข้อถกเถียงโต้แย้งที่สำคัญซึ่งส่งผลกระทบอย่างมีนัยที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนานิกายวอนในเชิงต่อต้านปฏิเสธโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกลุ่มพระพุทธศาสนาเกาหลีกระแสหลักนับตั้งแต่ในช่วงเวลาดังกล่าวกระทั่งถึงปัจจุบันซึ่งเหตุผลที่สำคัญที่ทำให้แนวคิดเรื่องการปฏิรูปที่มีต่อ “พระพุทธ” ดังกล่าวของช็อนเทชันกลายเป็นชนวนเหตุในการถูกโจมตีดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นจากการที่พระพุทธศาสนานิกายวอนเสนอแนวคิดที่ทำลายต่อจารีตทางความคิดของพระพุทธศาสนา การทำลายดังกล่าวเกิดจากอธิบายและการตีความความหมายของ “พระพุทธ” ผ่านทางแนวคิดที่ถูกพัฒนาขึ้น “Irwon” (Kr. ㄹ원) ในฐานะที่เป็น “สัจธรรม” (Truth) หรือความจริงแท้ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำสอนในเชิงภววิทยาหรืออภิปรัชญาของพระพุทธศาสนา และการเสนอแนวคิดเรื่อง “Irwonsang” (Kr. ㄹ원상) ซึ่งถูกอธิบายผ่านทางรูปทรงสัญลักษณ์วงกลม ในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความหมายของสัจธรรมในพระพุทธศาสนาและในขณะเดียวกันก็ถูกใช้เพื่อเป็นสัญลักษณ์เพื่อเป็นตัวแทนของรูปเคารพหรือพระพุทธรูป (Buddha Status) ตามคำสอนของพระพุทธศาสนานิกายวอน

ความหมายของ Irwon “ ㄹ원 ” นั้นประกอบขึ้นจากคำว่า “ ㄹ ” อันแปลว่า หนึ่ง (one), ความเป็นหนึ่ง (Unity), หรือความเป็นทั้งหมด (Universal) และ “ 원 ” ซึ่งมีความหมายว่า วงกลม (circle), ความเป็นทรงกลม (roundness) หรือความสมบูรณ์ (perfect) ทำให้โดยความหมายแล้ว Irwon จึงสามารถแปลความหมายตามตัวอักษรได้ว่าวงกลมหนึ่งเดียว (one circle) หรือ วงกลมอันสมบูรณ์ (perfect circle) หรือหากแปลความหมายด้วยการตีความแล้ว Irwon อาจจะแปลความหมายได้ว่า “ความเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างสมบูรณ์ของสรรพสิ่งในจักรวาล” (The absolute oneness of all things in the universe)

แนวคิดเรื่อง Irwon ถือเป็นการวางรากฐานคำสอนทางปรัชญาที่สำคัญของช็อนเทชันซึ่งปรากฏอยู่ในเนื้อหาช่วงแรกของ *Chongion* อันเป็นคัมภีร์หลักของนิกายวอน โดยในคัมภีร์ดังกล่าว Sot'aesan อธิบายความหมายของ Irwon ว่า

“อีลอน คือพื้นฐานดั้งเดิมของสรรพสิ่งในจักรวาล จิตแห่งเหล่าพุทธะและปราชญ์ทั้งหลาย และธรรมชาติเดิมแท้ของสรรพชีวิต เป็นอาณาจักรแห่งการปราศจากแบ่งแยกไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ ลัดและลัด เป็นอาณาจักรที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงท่ามกลางการเกิดขึ้นและการดับสิ้น การมาถึงและการจากไป อาณาจักรซึ่งกฎธรรมชาติและอกุศลกรรมต่างดับสิ้นลง อาณาจักรซึ่งภาษา ชื่อและสัญลักษณ์ต่างๆเป็นสูญโดยสิ้นเชิง”

(Sot'aesan, 2016a, p. 4)

ในแง่นี้เป็นที่น่าสังเกตว่าแม่หลักการเรื่อง Irwonsang ของพระพุทธศาสนานิกายวอนมีลักษณะที่สอดคล้องอย่างชัดเจนกับแนวคิดทางอภิปรัชญาของพระพุทธศาสนาหายาน โดยสอดคล้องกับเรื่องพุทธจิตหรือจิตแห่งพุทธะในฐานะที่เป็นรากฐาน (Source) หรือเป็นพื้นฐาน (Foundation) ของสรรพสิ่งทั้งหลายเช่นสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนแต่ปรากฏขึ้นโดยมีพุทธจิตหรือจิตแห่งพุทธะเป็นรากฐาน ดังนั้นสรรพสิ่งทั้งหลายที่ปรากฏขึ้นในโลกและจักรวาลล้วนแต่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับพุทธะ⁸ หรือในกรณีของพระพุทธศาสนานิกายเซนซึ่ง Irwonsang ได้นั้นสะท้อนถึงแนวคิดเรื่องจิตเดิมแท้ (Original Mind) หรือธรรมชาติอันเป็นเนื้อแท้ของมนุษย์ทุกคนซึ่งเป็นการบ่งชี้ว่าสรรพชีวิตนั้นธรรมชาติแท้ที่บริสุทธิ์ปราศจากซึ่งความมัวหมอง

อย่างไรก็ตาม ความพยายามในการปฏิรูปศาสนาของซ็อดเทซันได้กลายเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้คุณลักษณะทางอภิปรัชญาของ Irwonsang ดังกล่าวนั้นกลับมิได้เป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่ถูกขบเน้นในบริบทดังกล่าว ในทางกลับกันซ็อดเทซันเลือกที่จะขบเน้นความหมายของ “พระพุทธ” ให้ปรากฏขึ้นภายใต้มุมมองในเชิงจริยธรรมกล่าวคือ การเลือกที่จะขบเน้นความหมายของ “พระพุทธ” ในแง่ที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมให้มีความเด่นชัดมากขึ้น ซึ่งปรากฏขึ้นด้วยเหตุผลที่สำคัญอย่างน้อยในสี่ประการ กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง การยึดมั่นกับพระพุทธรูป (Buddha status) นั้นเป็นสิ่งที่ขวางกั้นการเข้าถึงพุทธธรรมคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา เนื่องด้วยมนุษย์ล้วนแต่ติดยึดอยู่กับ “รูปปั้นในเชิงกายภาพ” ของพระพุทธเจ้าและเข้าใจว่าการบูชาเคารพ “รูปปั้น” ดังกล่าวนั้นมีค่าเท่ากับการทำความดีและการได้มาซึ่งกุศลผลบุญทั้งที่โดยความจริงแล้วรูปปั้นนั้นเป็นเพียง “เครื่องมือ” หรือ “อุปกรณ์” (tool) ที่มีหน้าที่ในการ “สื่อ” ความหมาย” หรือ “บ่งชี้ความหมาย” เพื่อการสร้าง ความเข้าใจที่ตรงกันของมนุษย์ที่มีต่อความหมายของ “พระพุทธเจ้า” เพียงเท่านั้นการยึดมั่นในความจริงของพระพุทธรูปจึงบ่งชี้ถึงความบิดเบือนเชิงญาณทัศน์ของมนุษย์ในสังคม

ประการที่สอง การปฏิบัติบูชาที่มีต่อพระพุทธรูป เช่นการถวายข้าวและอาหารหรือเครื่องของสักการะบูชา นั้นคือการให้ความสำคัญที่ผิดพลาดระหว่าง “พุทธะที่ปราศจากซึ่งชีวิต” (Lifeless Buddha) และ “พุทธะในชีวิตรจริง” (Living Buddha) กล่าวคือ หากเชื่อว่าสรรพชีวิตทั้งหลายต่างมีเนื้อแท้แห่งความเป็นพุทธะหรือมีพุทธจิตแห่งพุทธะอยู่ด้วยเสมอกันแล้ว การมุ่งเคารพบูชาพระพุทธรูปอันเป็นเพียงตัวแทนของพุทธะนั้นจึงกลายเป็นความหลงผิดของมนุษย์ที่ละเลยการตระหนักถึงคุณค่าของสรรพชีวิตที่ต่างแห่งความเป็นพุทธะในตัวอย่างเท่าเทียมกัน รวมถึงการไม่ตระหนักถึงความหมายแห่งการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นภายใต้ระบบความสัมพันธ์แบบเอื้ออาทรภายในสังคม ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่สำคัญใน 4 ประการ หรือ หลักการเรื่อง คุณทั้งสี่ประการ หรือ The Four Graces (Ch. 四恩 , Kr 사은) (Sot'aesan, 2016b, pp. 9-22) กล่าวคือ

⁸ กล่าวคือ หลักการเรื่องธรรมกายและพุทธภาวะของพระพุทธศาสนาหายาน

คุณแห่งสวรรค์และโลก (The Graces of Heaven and Earth) กล่าวคือ การถือกำเนิดและการมีชีวิตอยู่รอดได้อย่างปลอดภัยของมนุษย์ล้วนต้องอาศัยเงื่อนไขและสภาวะที่ลงตัวของธรรมชาติ เช่น สภาวะทางกายภาพของโลก อุณหภูมิ การเจริญเติบโตของธัญญาหารหรือความแปรปรวนของปรากฏการณ์ธรรมชาติ

คุณแห่งบิดามารดา (The Grace of Parents) กล่าวคือ การถือกำเนิดและการมีชีวิตอยู่รอดได้อย่างปลอดภัยของมนุษย์ล้วนต้องอาศัยการเลี้ยงดูด้วยความเมตตาอาทรจากบิดามารดา

คุณแห่งสรรพชีวิตอื่น (The Grace of fellow Beings) กล่าวคือ การถือกำเนิดและการมีชีวิตอยู่รอดได้อย่างปลอดภัยของมนุษย์ล้วนต้องอาศัยการช่วยเหลือจากสรรพชีวิตและเพื่อร่วมโลกผู้อื่นเสมอ

คุณแห่งกฎเกณฑ์และความยุติธรรม (The Grace of Laws) กล่าวคือ การถือกำเนิดและการมีชีวิตอยู่รอดได้อย่างปลอดภัยของมนุษย์ล้วนต้องอาศัยการมีอยู่ของกฎเกณฑ์และระเบียบในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งโดยนัยยะนี้สื่อความถึงความสำคัญของการตระหนักรู้ร่วมกันของมนุษย์ทั้งหลายในการปกป้องพิทักษ์ความอยู่รอดของชีวิตและสังคม

ประการที่สาม การมุ่งให้ความสำคัญต่อพระพุทธรูปโดยเชื่อว่าการปฏิบัติบูชาต่อพระพุทธรูปจะทำให้เขาเหล่านั้นกลายเป็นศิษย์แห่งพุทธะนั้นย่อมเป็นการชี้ให้เห็นว่าบุคคลผู้ซึ่งไม่สามารถสร้างหรือแสวงหาพระพุทธรูปเพื่อมาเป็นเครื่องสักการะนั้นย่อมกลายเป็นบุคคลที่ถูกกีดกันออกจากความเป็นศิษย์แห่งตลาด ในแง่นี้การให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติบูชาต่อพระพุทธรูปจึงกลายเป็นมูลเหตุที่สำคัญที่ทำให้ความเป็นมีส่วนร่วมและการเป็นหนึ่งเดียวกับพระพุทธรูปศาสนาจึงถูกกีดกันและแบ่งแยกด้วยสถานะ และความสามารถทางเศรษฐกิจ ซึ่งสะท้อนถึงข้อปัญหาทางจริยธรรมเชิงสังคมในการปฏิเสธคุณค่าและความหมายของสรรพชีวิตร่วมโลก

ประการที่สี่ ข้อสังเกตหนึ่งมองว่าการปฏิรูปจารีตในการอธิบายความหมายของ “พระพุทธรูป” โดยการใช้รูปทรงวงกลมเพื่อเป็นเป้าหมายในการเคารพบูชา เป็นการสื่อความหมายไปยังคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาได้ “ดีกว่า” การใช้พระพุทธรูปที่เป็นรูปปั้นของมนุษย์เพื่อเป็นเครื่องหมายในการเคารพบูชา เนื่องด้วยรูปทรงวงกลมดังกล่าวนั้นสะท้อนได้ถึงแก่นคำสอนของพระพุทธศาสนาในประเด็นเรื่องการดำรงอยู่อย่างอิงอาศัยซึ่งกันและกันอันสะท้อนถึงแนวคิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงของสรรพสิ่งทั้งหลายในจักรวาล⁹ (Sot’aesan, 2016a, pp. 4-8) ในแง่นี้ความหมายของ “ดีกว่า” ในกรณีดังกล่าวคือ รูปทรงที่สามารถสะท้อนได้ถึงหลักการที่สำคัญของพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจนย่อมส่งผลดีต่อการอธิบายหรือการสื่อความคำสอนของพระพุทธศาสนาต่อประชาชนได้โดยไม่สลับซับซ้อนซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการเข้าถึงหลักการทางศาสนาของประชาชนโดยทั่วไป อันเป็นการมุ่งตรงไปสู่ความพยายามในการทำให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของประชาชนโดยแท้จริง

⁹ หรือหลักการเรื่องปฏิสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนา (The Theory of Interpenetration)

ในแง่นี้หากพิจารณาว่าการปฏิรูปศาสนาของซ็อดเตชันนั้นเป็นการปฏิรูปจากภายนอกดังที่ได้กล่าวในข้างต้น ก็จะพบว่าการปฏิรูปความหมายของ “พระพุท” ในลักษณะดังกล่าวจึงมิใช่การความพยายามในการเรียกร้องให้พระพุทศาสนากระแสหลักเกาหลีปฏิเสธการเคารพบูชารูปปั้นหรือรูปจำลองของพระพุทเจ้า หากแต่ซ็อดเตชันได้เปิดพื้นที่ทางเลือกให้แก่ผู้ปฏิบัติโดยการชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการอธิบายความหมายของ “พระพุท” ในมิติที่ส่งผลต่อความสามารถในการขับเคลื่อนศักยภาพในเชิงจริยธรรมของหลักการทางพระพุทศาสนาให้สามารถตอบสนองต่อเงื่อนไขในชีวิตจริงของมนุษย์

2.3.2 พระธรรม : การปฏิรูปแนวคิดเรื่องพระธรรมในทัศนะของพระพุทศาสนานิกายอน

แนวคิดเรื่องการปฏิรูป “พระธรรม” นับได้ว่าเป็นหนึ่งในประเด็นที่สำคัญของโครงการในการปฏิรูปศาสนาของพระพุทศาสนานิกายอนโดยซ็อดเตชันได้ชี้ให้เห็นว่าความหมายของ พระธรรมคำสอนที่ปรากฏอยู่ในพระพุทศาสนามหายานกระแสหลักนั้นถึงแม้จะเป็นสิ่งที่สะท้อนตรงสู่หลักการพื้นฐานของพระพุทศาสนา เช่น คำสอนเรื่องการปราศจากตัวตน (non self) หรือคำสอนเรื่องความสัมพันธ์เชื่อมโยงของสรรพสิ่ง (หลักการเรื่องปฏิจจสมุปบาท) อันเกิดขึ้นจากพระปัญญาธิคุณของพระพุทเจ้าที่ทรงตรัสรู้ต่อความจริงพื้นฐานของโลกรวมถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทเจ้าในการสั่งสอนธรรมพื้นฐานดังกล่าวแก่มนุษย์ปุถุชนในสังสารวัฏ แต่การเข้าใจความหมายของพระธรรมในลักษณะดังกล่าวนั้นเป็นสิ่งที่ “ถูกจำกัด” อยู่ภายใต้จารีตในการศึกษาและความเข้าใจที่มีต่อข้อคำสอนทางศาสนาของพระพุทศาสนากระแสหลักเกาหลีมาอย่างยาวนานยังมิได้เป็นการบ่งชี้ถึงศักยภาพเชิงศีลธรรมของหลักการเรื่องพระธรรมที่มีผลต่อมนุษย์และสังคมได้อย่างเพียงพอ (Sot'aesan, 1997, pp. 296-297)

ด้วยเหตุนี้ซ็อดเตชันจึงมุ่งเป้าหมายไปที่ปฏิรูปหลักการเรื่องพระธรรมคำสอนของพระพุทศาสนาด้วยความพยายามในการชี้ให้เห็นว่าพุทธรรมคำสอนของพระพุทศาสนานั้นเป็นหลักการที่มีศักยภาพที่สำคัญในการตอบสนองต่อปัญหาในชีวิตของมนุษย์ หากแต่ศักยภาพดังกล่าวของพุทธรรมกลับถูกจำกัดอยู่ภายใต้ข้อปัญหาที่สำคัญในสองประการหลัก กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง ข้อปัญหาในเรื่องภาษาของพุทธรรมคำสอน และประการที่สอง ข้อปัญหาในเรื่องระบบการศึกษาพุทธรรมคำสอน เพื่อการเชื่อมโยงพุทธรรมคำสอนเข้ากับชีวิตของมนุษย์ในโลกเชิงประจักษ์ ด้วยเหตุนี้ “การปฏิรูปพระธรรมคำสอน” ในทัศนะของซ็อดเตชันจึงมิได้มีความหมายถึงการสร้างปฏิเสธพุทธรรมคำสอนของพระพุทศาสนาเพื่อการสร้างหรือวางรากฐานคำสอนในเชิงปรัชญาของนิกายอนขึ้นมาเป็นทัศนะคู่ขนาน หากแต่ความหมายของการปฏิรูปพระธรรมคำสอนดังกล่าว นั้นมีความหมายถึงการ “กำจัด” อุปสรรคเงื่อนไขทั้งสามประการที่ส่งผลต่อศักยภาพทางศีลธรรมของพุทธรรมคำสอนในพระพุทศาสนา เพื่อประโยชน์ของมหาชนส่วนรวมอันเป็นการกระตุ้นเตือนให้เห็นถึงข้อบกพร่องในการเข้าใจและการใช้พุทธรรมคำสอนของพระพุทศาสนากระแสหลักเกาหลีที่ไม่สมบูรณ์ กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง ในประเด็นปัญหาเรื่องภาษา นั้นซ็อดเตชันได้ชี้ให้เห็นว่าโดยจุดเริ่มต้นทางประวัติศาสตร์พระพุทศาสนามีจุดเริ่มต้นจากดินแดนชมพูทวีปและส่งผ่านมาสู่คาบสมุทรเกาหลีผ่านทาง

อารยธรรมจีน ด้วยเหตุนี้พระธรรมคำสอนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์หรือข้อบันทึกทางศาสนาจึงถูกพรรณนาบรรยายด้วยภาษาสันสกฤตหรือภาษาจีน รวมถึงการยกตัวอย่างเปรียบเทียบหรือการใช้โวหารเปรียบเทียบจึงล้วนแต่เชื่อมโยงกลับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งส่งผลต่อการศึกษาและการทำความเข้าใจคำพระธรรมคำสอนของชาวเกาหลี แม้แต่ในกลุ่มผู้มีความรู้และความสามารถ ในขณะที่ผู้คนทั่วไปนั้นจึงไม่อาจศึกษาและเข้าใจพระธรรมคำสอนดังกล่าวได้อย่างแท้จริง ดังข้อความที่ปรากฏใน *Hyokshillion* ตอนหนึ่งอันมีใจความว่า

“เมื่อเราชาวเกาหลีอ่านคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาก็ได้พบว่าในคัมภีร์เหล่านั้นต่างปรากฏคำในภาษาอินเดียซึ่งบ่งชี้ชื่อของบุคคล สถานที่ องค์ประกอบ งานและการอธิบายเหตุผล หรือแม้กระทั่งสำนวนที่ถูกอธิบายด้วยภาษาจีน ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากลำบากในการส่งสอนธรรมดังกล่าวให้กับทั้งผู้ที่มีการศึกษาและปุถุชนที่ปราศจากการศึกษาอันเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม”

(Sot'aesan, 1997, pp. 296-297)

ในแง่นี้ข้อเท็จจริงได้เสนอแนวทางในการปฏิรูปพระธรรมคำสอนดังกล่าวโดยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการรจนาเอกสารบันทึกคำสอนของพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่ด้วยเนื้อหา สรรพนาม และสำนวนในภาษาเกาหลีรวมถึงการพรรณนาถึงสถานที่และการยกตัวอย่างที่ปรากฏอยู่ในบริบทวัฒนธรรมเกาหลี โดยใช้คัมภีร์ของพระพุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบหรือเป็นรากฐานในเชิงหลักการของบทรณาดังกล่าว อันเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการเปิดช่องทางให้ประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมสามารถเข้าใจคำสอนของพระพุทธศาสนาได้อย่างเท่าเทียมกันโดยปราศจากเงื่อนไขในเรื่องของการศึกษาอันเป็นการเปิดโอกาสให้พระธรรมคำสอนเหล่านั้นสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ในชีวิตของปุถุชนในสังคม

ประการที่สองข้อเท็จจริงได้ชี้ให้เห็นว่าระบบการศึกษาของพระพุทธศาสนาในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นดูเหมือนจะเป็นดินแดนแห่งธรรมอันศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถเข้าถึงได้แต่เพียงเหล่านักบวชในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เนื่องด้วยการให้ความสำคัญกับเนื้อหาหรือข้อโต้แย้งในเชิงพุทธปรัชญาที่เกิดขึ้นระหว่างสำนักคิดทางพระพุทธศาสนาในขณะที่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ปุถุชนในสังคมนั้นกลับไม่ได้รับความสนใจจากพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลีอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับมุมมองของข้อเท็จจริงที่มองเห็นว่าคุณค่าของพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นจะปรากฏขึ้นได้ก็ต่อเมื่อพระธรรมคำสอนเหล่านั้นสามารถถูกทำให้ปรากฏขึ้นจริงในประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติ กล่าวคือ พระธรรมคำสอนมิใช่บันทึกข้อความทางศาสนาที่ถูกใช้เพื่อการจดจำหรือการท่องจำหากแต่พระธรรมคำสอนมีเอาไว้เพื่อต้นแบบแนวทางในการนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ในชีวิตของผู้ปฏิบัติเอง (Baker, 2012, p. 57)

ในแง่นี้ประเด็นที่สำคัญประการหนึ่งที่เกิดขึ้นจากข้อเสนอเรื่องการปฏิรูปพระธรรมคำสอนดังกล่าวของข้อเท็จจริงคือการเสนอแนวทางในการปฏิรูประบบการศึกษาพุทธธรรมคำสอนที่สอดคล้องไปกับการเปลี่ยนแปลงของการเปลี่ยนแปลงแนวทางการรจนาคำสอนภายใต้แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนเป้าหมายในการศึกษาพุทธธรรมจากการให้ความสำคัญกับการร่วมถกเถียงด้วยข้อโต้แย้งทางปรัชญาอันมีเป้าหมายเพื่อการ

ยืนยันในความถูกต้องอันเป็นที่สุดของหลักคำสอนของสำนักตนมาสู่การให้ความสำคัญกับการประยุกต์หรือการปรับใช้พุทธธรรมคำสอนดังกล่าวเพื่อนำไปสู่เป้าหมายทางจริยธรรมกล่าวคือการมุ่งประโยชน์สุขของประชาชนในสังคมให้เกิดขึ้นจากเพราะเป็นแนวการศึกษาที่ปุถุชนโดยทั่วไปสามารถเข้าถึงและปฏิบัติได้โดยทำที่ดังกล่าวนั้นได้นำไปสู่การวางหลักเกณฑ์ในการศึกษาและการปฏิบัติพุทธธรรมภายใต้ข้อเสนอเรื่อง “ธรรมะสำหรับการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน” หรือ Dhamma of Daily Practice ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิรูประบบการศึกษาพุทธธรรมคำสอนให้สอดคล้องกับความสามารถของปุถุชนในสังคม ซึ่งปรากฏอยู่ใน *Chongjon* อันมีใจความที่สำคัญว่า

“เพื่อที่จะให้ผู้ฝึกปฏิบัติทั้งหลายสามารถได้รับการฝึกฝนและปฏิบัติพุทธธรรม แนวปฏิบัติดังต่อไปนี้จึงได้ถูกกำหนดขึ้น กล่าวคือ การแปลงพระนามของพระพุทธะ การนั่งปฏิบัติสมาธิ การศึกษาพุทธธรรมคำสอนจากคัมภีร์ การศึกษาเล่าเรียน การสนทนาธรรมหรือบทปริศนาธรรม” (Sot’aesan, 2016a, p. 41)

ในกรณีดังกล่าวจะเห็นว่าการปฏิรูปแนวทางในการศึกษาและการปฏิบัติธรรมดังกล่าว นั้น คือ การนำพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาในสำนักต่าง ๆ เข้ามาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างรูปแบบการปฏิบัติพุทธธรรมที่สามารถตอบสนองต่อความสามารถและศักยภาพของมนุษย์ที่หลากหลาย เช่นการแปลงพระนามของพระอามิตาภะซึ่งเป็นพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนานิกายสุขาวัดอันเป็นแนวทางที่ไม่ยากเย็นและเหมาะสมสำหรับปุถุชนโดยทั่วไปในขณะที่การมุ่งศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสอนหรือการศึกษาคัมภีร์ทางศาสนานั้นเป็นแนวปฏิบัติของพระพุทธศาสนาฝ่ายเน้นการศึกษาหรือ Scholastic School ซึ่งเป็นหนึ่งในนิกายหลักของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี่ หรือการศึกษาพระธรรมคำสอนด้วยการทำสมาธิและการสนทนาปริศนาธรรมนั้นเป็นแนวทางในการศึกษาพุทธธรรมของพระพุทธศาสนานิกายเซนซึ่งอาจจะมีความเหมาะสมกับผู้ปฏิบัติที่มีศักยภาพสูงกล่าวคือผู้ที่สามารถเกิดการตื่นรู้ได้อย่างฉับพลัน (Sudden Awakening) ภายหลังจากการขบคิดและการสนทนาปริศนาธรรมที่ได้รับจากคณาจารย์

ในแง่นี้จะเห็นได้ว่าท่าทีในการปฏิรูปพุทธธรรมคำสอนของช็อนเทชันนั้นมีลักษณะที่แตกต่างไปจากความพยายามในการปฏิรูปศาสนาของพระนักปฏิรูปองค์สำคัญของเกาหลี่เช่น มานแฮ หรือ ฮัน ยงอุน (Han Yong-un , Kr: 한영운; 1879 – 1944) กล่าวคือ ในขณะที่มานแฮมุ่งให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่อง “การแปล” (translating) พุทธธรรมคำสอนทางศาสนา เช่น ข้อเสนอเรื่องการแปลพุทธธรรมคำสอนจากต้นฉบับภาษาจีนมาสู่ภาษาเกาหลี่ ปรับและให้รรถาธิบายภายหลังจากการแปลข้อคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ (Kim, 1995, p. 53) แต่ในกรณีการปฏิรูปพุทธธรรมของ Sot’aesan นั้นกลับมีลักษณะที่เข้มข้นมากกว่าแนวคิดของมานแฮ กล่าวคือ การเสนอให้มีการปฏิรูปพระธรรมคำสอนด้วยการรณาดำราหรือบันทึกทางศาสนาขึ้นมาใหม่โดยใช้ภาษาท้องถิ่น กล่าวคือ ภาษาเกาหลี่และการใช้เนื้อเรื่องของคำสอนรวมถึงบทอุปมาจากรากเหง้าของวัฒนธรรมเกาหลี่ซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนมีความคุ้นชิน รวมถึงความพยายามในการหลีกเลี่ยงข้อความหรือข้อคำสอนที่มีลักษณะในเชิงปรัชญาลึกลับ ซึ่ง เป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องไปกับศักยภาพและ

ความสามารถในการเข้าใจได้ของปุณฺชนในสังคม (Sot'aesan, 1997, p. 296) และที่สำคัญคือเทศน์ได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับแนวคำสอนหรือพระธรรมให้มีลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการศึกษและการปฏิบัติของปุณฺชนเช่นการรวบรวมและการปรับประยุกต์แนวทางคำสอนของพระพุทธศาสนาในหลายสำนักเพื่อเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพระธรรมคำสอนเพื่อสามารถตอบสนองต่อศักยภาพของมนุษย์ที่มีความแตกต่างกันในสังคม

ด้วยเหตุนี้การปฏิรูปความหมายและเนื้อหาของพระธรรมคำสอนดังกล่าวจึงเป็นไปเพื่อการทำให้พระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นสามารถกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของมนุษย์ในสังคมอันเป็นความพยายามในการตีความคำสอนของพระพุทธศาสนาในปรากฏผลในเชิงปฏิบัติ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการปฏิรูปพระพุทธศาสนาอันมีเป้าหมายที่สำคัญในการขับเคลื่อนศักยภาพในเชิงศีลธรรมของพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาให้สามารถปรากฏขึ้นได้อย่างจริงจังภายในชีวิตมนุษย์ในสังคม

2.3.3 พระสงฆ์ : การปฏิรูปแนวคิดเรื่องบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ในสังคมเกาหลี

แนวคิดเรื่องการปฏิรูปคณะสงฆ์นั้นถือได้ว่าเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ทางความคิดที่สำคัญของข้อเสนอในการปฏิรูปศาสนาของพระพุทธศาสนานิกายวอน เนื่องด้วยข้อเสนอดังกล่าวส่งผลต่อแบบแผนของวัตรปฏิบัติในชีวิตประจำวันของสงฆ์ในพระพุทธศาสนานิกายวอนที่แตกต่างออกไปจากวัตรปฏิบัติของเหล่าสงฆ์ในพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี อีกทั้งข้อเสนอดังกล่าวยังคงส่งผลต่อการเปิดพื้นที่ในการยอมรับบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์ของนักบวชในพระพุทธศาสนานิกายวอนที่มีต่อสังคมในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากแนวคิดของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลีอย่างมีนัยยะที่สำคัญ

ใน *Hyokshillion* ข้อเทศน์เริ่มต้นแนวคิดเรื่องการปฏิรูปคณะสงฆ์กระแสหลักเกาหลี โดยชี้ให้เห็นถึงปัญหาภาพรวมของพระพุทธศาสนาบนคาบสมุทรเกาหลีที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์และสังคม ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางการเมือง เนื่องจากการปรับเปลี่ยนแนวคิดของราชสำนักโชซอนในการให้ความสำคัญกับลัทธิขงจื้อใหม่ (Neo Confucianism) ซึ่งเข้ามามีบทบาทแทนพระพุทธศาสนาอันนำไปสู่การปฏิเสธต่อต้านพระพุทธศาสนาอย่างรุนแรงจนส่งผลให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาต้องหลีกเลี่ยงความขัดแย้งทางการเมืองออกไปสู่การสร้างอารามในป่าเขาซึ่งห่างพ้นจากความสัมพันธ์กับสังคมซึ่งส่งผลให้วิถีชีวิตของสงฆ์นั้นมีความห่างไกลออกจากการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมเป็นระยะเวลาราว 600 ปี (Sot'aesan, 1997, pp. 292-293)

ในช่วงระยะเวลาอันยาวนานดังกล่าวนี้ได้หล่อหลอมให้วัตรปฏิบัติและการดำรงชีวิตของเหล่าสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีความห่างเหินออกจากความสัมพันธ์กับสังคมอย่างมีนัยยะที่สำคัญวิถีชีวิตของสงฆ์จึงกลายเป็นวิถีชีวิตสำหรับการไตร่ตรอง ครุ่นคิดและการแสวงหาความหลุดพ้นจากโลก หรือมีเช่นนั้นก็เป็นวิถีชีวิตที่ตกอยู่ภายใต้การศึกษาวิเคราะห์และการสร้างข้อถกเถียงในเชิงปรัชญาที่ไกลพ้นไปจากวิถีชีวิตของปุณฺชนในสังคม ในขณะที่วิถีชีวิตของปุณฺชนกลับเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องไปกับเงื่อนไขหรือวัตรปฏิบัติของ

เหล่านักบวชในพระพุทธศาสนาได้โดยแท้จริง ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงกลายเป็นแนวคิดหรือแนวปฏิบัติสำหรับบุคคลผู้ซึ่งต้องการความหลุดพ้นหรือการบรรลุธรรม ซึ่งเป็นคนเพียงกลุ่มน้อยในสังคม ในขณะที่ปุถุชนโดยทั่วไปซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคมนั้นกลับมิได้รับประโยชน์จากหมู่คณะสงฆ์หรือพระพุทธศาสนา

ในกรณีดังกล่าวนักวิชาการเช่น Bokin Kim ได้ให้ข้อเสนอที่น่าสนใจประการหนึ่งว่าถึงแม้ Sot'aesan จะมีได้ปฏิเสธว่าวัตรปฏิบัติของหมู่สงฆ์ในลักษณะดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าเมื่อพิจารณาจากมุมมองของเหล่าสงฆ์ปฏิบัติเอง แต่เมื่อพิจารณาจากมุมมองของสังคมวัตรปฏิบัติดังกล่าวกลับเป็นสิ่งที่กีดกร่อนรากฐานของพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องดำรงอยู่ภายใต้การเกื้อกูลกันระหว่างศาสนาและสังคมเช่นการดำรงชีวิตด้วยการขอรับบิณฑบาตของสงฆ์โดยนัยคือการพึ่งพิงชีวิตอยู่บนความช่วยเหลือจากสังคมโดยที่เหล่าสงฆ์เองนั้นกลับไม่สามารถประคับประคองตนเองให้อยู่รอดได้ ซึ่งมีต้องกล่าวถึงการช่วยบรรเทาปัญหาของสังคมซึ่งอยู่ใกล้เคียงกว่าที่หมู่สงฆ์ในพระพุทธศาสนาจะพึงกระทำ (B. Kim, 1995, p. 55)

ในทัศนะของช็อตเตชันปัญหาของคณะสงฆ์ในลักษณะดังกล่าวนี้คือ ประจักษ์พยานสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของปฏิรูปบทบาทและหน้าที่ของเหล่านักบวชในนิกายวอน โดยมีให้ตักสั่วท่วงแห้วแห่งปัญหาดังที่เป็นอยู่ในบริบทของพระพุทธศาสนาเกาหลี และการปฏิรูป “พระสงฆ์” ดังกล่าวนั้นจึงเป็นความพยายามของช็อตเตชันและพระพุทธรุคสนานิกายวอนในการกำหนดพฤติกรรมหรือวัตรปฏิบัติของนักบวชในพระพุทธศาสนาให้เอื้ออำนวยต่อการทำให้พุทธธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นได้ปรากฏขึ้นในประสบการณ์ของมนุษย์ปุถุชนในสังคม กล่าวคือ การทำให้คำสอนของพระพุทธศาสนาได้เกิดเป็นประโยชน์ต่อชีวิตมนุษย์ในโลกแห่งความเป็นจริง พระพุทธรุคสนานิกายวอนจึงวางรูปแบบและกฎเกณฑ์ของวัตรปฏิบัติของเหล่านักบวชให้สอดคล้องเข้ากับเงื่อนไขในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในโลกเชิงประจักษ์ได้อย่างสมบูรณ์ โดยวางอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญในสามประการ กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง การปฏิรูปคณะสงฆ์ด้วยการปรับบทบาทของนักบวชเพื่อความสามารถในการพึ่งพาตนเอง กล่าวคือ ช็อตเตชันและพระพุทธรุคสนานิกายวอนเห็นว่านักบวชในพระพุทธศาสนาควรมีความสามารถในการเลี้ยงดูและเป็นที่พึ่งพิงให้กับตนเองได้เป็นลำดับแรกเพื่อเป็นการสร้างรากฐานที่มั่นคงสำหรับการดูแลผู้อื่นหรือสังคมในภาพรวม เหตุนี้นักบวชควรที่จะสามารถดูแลเลี้ยงดูตนเอง เลี้ยงดูครอบครัว แบ่งปันช่วยเหลือเพื่อสรรพชีวิตในสังคมอันเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของระบบจริยธรรมเชิงสังคมของพระพุทธรุคสนานิกายวอนแนวทางในการพึ่งพาตัวเองดังกล่าวนี้นำไปสู่ผลให้แนวปฏิบัติของนิกายวอนอนุญาตให้นักบวชสามารถทำงาน และมีอาชีพเพื่อการมีรายได้ที่สามารถเจือจุนตนเองและผู้อื่น มิใช่เพียงการร้องขอหรือการรอคอยเพียงการบริจาคจากสังคม ซึ่งไม่มีทางเพียงพอต่อการสร้างความมั่นคงให้กับพระพุทธศาสนาได้โดยแท้จริง นอกจากนี้การมีวัตรปฏิบัติที่ไม่อนุญาตให้นักบวชสามารถทำงานเพื่อเลี้ยงดูตัวเองได้ย่อมเป็นการตัดโอกาสของปุถุชนในการเข้าถึงพุทธธรรมคำสอน เนื่องจากปุถุชนเหล่านั้นไม่อาจสามารถละทิ้งหน้าที่การงานอันเป็นรายได้ในการดำรงชีวิตของตนเพื่อการเข้าสู่หนทางแห่งพระศาสนาได้ (Sot'aesan, 2016a, p. 2)

ในแง่การปฏิรูปแนวคิดเรื่องการประกอบอาชีพในมุมมองหนึ่งจึงเป็นความพยายามในการทำให้ชีวิตแห่งความเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนาได้เป็นชีวิตที่พึ่งพาตนเองช่วยเหลือหรือความอุปถัมภ์จากผู้อื่น

แต่เพียงเท่านั้น หากแต่ในทางกลับกันพึงพึงดูแลตัวเองและการมีรายได้ในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม โดยนัยยะหนึ่งคือ การชี้ให้เห็นถึงการช่วยเหลือและโอบอุ้มพระศาสนาของเหล่านักบวชเคียงคู่ไปกับการอุปถัมภ์ค้ำชูจากฆราวาส ซึ่งย่อมจะเป็นหลักหมายที่สำคัญของพระพุทธศาสนาในโลกยุคปัจจุบัน (Chongsan, 2016, pp. 96-97)

ประการที่สอง การปฏิรูปคณะสงฆ์ด้วยการกำหนดเงื่อนไขในเรื่องการมีชีวิตครอบครัวของนักบวชในพระพุทธศาสนาในกายวอน กล่าวคือ ในทัศนะของช็อนเตชันนักบวชสามารถที่จะเลือกหนทางในการดำเนินชีวิตในรูปแบบของการมีครอบครัวได้เฉกเช่นกับสามัญชนโดยทั่วไป เนื่องด้วยชีวิตอันเคร่งครัดด้วยการถือครองเพศพรหมจรรย์นั้นเป็นรูปแบบชีวิตที่ “คับแคบ” (Park, 1997, p. 250) ในแง่นี้ความหมายของ “ความคับแคบ” ดังกล่าวสามารถพิจารณาได้ด้วย 2 ประเด็นหลัก กล่าวคือ หนึ่ง “มุมมองที่คับแคบ” ของนักบวชที่มีต่อโลกแห่งความเป็นจริง และสอง “พื้นที่ที่คับแคบ” ของพระพุทธศาสนาในภายในโลกและสังคมมนุษย์ที่กว้างใหญ่

ในกรณีแรกการมีครอบครัวได้นั้นโดยนัยยะหนึ่งคือ การเปิดโอกาสให้นักบวชได้ตระหนักถึงปัญหาของการดำรงชีวิตของปุถุชนในโลกเชิงประจักษ์ซึ่งในแง่มุมมองหนึ่งได้ถูกผูกมัดเอาไว้ด้วยเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจอันเกิดจากการมีภาระผูกพันหรือการมีหน้าที่ในการนำพาครอบครัวให้สามารถอยู่รอดพ้นได้ในสังคม ในแง่นี้เป็นที่น่าสนใจว่าภาระผูกพันในเรื่องครอบครัวอันเป็นภาระที่มีต่อ “บุคคลอันเป็นที่รัก” เช่น บุตร สามี หรือภรรยา นั้น มีลักษณะพิเศษประการหนึ่งที่แตกต่างไปจากภาระหน้าที่ประเภทอื่น กล่าวคือ ภาระหน้าที่ต่อครอบครัวเป็นภาระหน้าที่ที่มีอาจจะถึงหรือปฏิเสธได้แม้จะประสบพบเจอกับความลำบากยากเข็ญ ภาระผูกพันเช่นนี้คือ ความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ในโลกเชิงประจักษ์ที่นักบวชในศาสนาผู้ซึ่งครองพรหมจรรย์ ไม่มีภาระติดพันไม่มีผู้ใดเบื้องหลังให้เป็นห่วงกังวลไม่ต้องแสวงหาทรัพย์สินเพื่อเลี้ยงดูครอบครัวนั้นมิอาจจะตระหนักรู้ได้ ด้วยเหตุนี้ การยอมเรื่องการมีครอบครัวของนักบวช โดยนัยยะหนึ่งจึงเป็นการเปิดมุมมองในการเข้าใจโลกตามความเป็นจริงอันมีเป้าหมายเพื่อให้นักบวชสามารถตระหนักรู้ได้ถึงปัญหาความทุกข์หรือความยากลำบากในชีวิตอันเป็นภาระผูกพันอันมิอาจจะทิ้งได้ของปุถุชนในโลกเชิงประจักษ์ซึ่งแตกต่างไปจากชีวิตในโลกแห่งอุดมการณ์ของหมู่สงฆ์ในพระพุทธศาสนา

ในกรณีที่สองการยอมรับเงื่อนไขในการมีครอบครัวของนักบวชโดยนัยยะหนึ่งคือ การไม่สร้างเงื่อนไขในการดำรงอยู่ของศาสนาที่ขัดแย้งต่อวิถีชีวิตของปุถุชนในสังคมโดยทั่วไป กล่าวคือ แนวคิดเรื่องการมีครอบครัวของนักบวชในกายวอนคือ การเปิดโอกาสให้ปุถุชนโดยทั่วไปผู้มีดำเนินชีวิตไปตามครรลองของสังคมอันวางอยู่บนรากฐานวัฒนธรรมของลัทธิขงจื้อซึ่งมุ่งให้ความสำคัญกับระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ โดยเฉพาะมิติความสัมพันธ์ในเชิงครอบครัวสามารถเข้ามาเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนาได้ (Sot'aesan, 1997, pp. 291-302) ด้วยเหตุนี้ในทัศนะของช็อนเตชันพระพุทธศาสนาจึงมิใช่เป็นเพียงพื้นที่ของผู้มุ่งหวังความหลุดพ้นแต่เพียงเท่านั้น ในทางกลับกันพระพุทธศาสนาในรูปแบบของกายวอนได้กลายเป็น

พื้นที่ที่เปิดกว้างให้กับมนุษย์ปุถุชนผู้มีเงื่อนไขในชีวิตในลักษณะรูปแบบที่แตกต่างกัน รวมถึงผู้มีความศรัทธาในหลักความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกันให้สามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมที่งดงามร่วมกัน¹⁰

อีกทั้งแนวคิดดังกล่าวยังคงปรากฏเด่นชัดภายใต้ความคิดของชงซานคณาจารย์รุ่นที่สองของนิกายวอนที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการปรับประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนาซึ่งเคยเป็นเพียงกิจกรรมของคณะสงฆ์ ให้กลายเป็นกิจกรรมที่ปุถุชนทั่วไปในสังคมสามารถเข้าร่วมได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นผ่านทางแนวคิดเรื่องการลดจำนวนและความสำคัญของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับ “โลกหน้า” และหันมาให้ความสำคัญกับพิธีกรรมหรือกิจกรรมทางศาสนาที่มนุษย์ใน “โลกนี้” กล่าวคือ กิจกรรมทางศาสนาที่สมาชิกของสังคมสามารถเข้าร่วมและเป็นกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์ รวมถึงการคำนึงถึงความเหมาะสมของระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมหรือพิธีกรรมทางศาสนาให้สมควรเหมาะสมกับการดำรงชีวิตของปุถุชนในโลกเชิงประจักษ์ (Chongsan, 2016, pp. 50-51)

ประการที่สาม การปฏิรูปแนวคิดเรื่องการแบ่งแยกทางเพศและเงื่อนไขแห่งการส่งผ่านซึ่งธรรม กล่าวคือ ในทัศนะของซ็อดเทซันและพระพุทธรศานานิกายวอนสรรพชีวิตทั้งหลายถึงแม้จะมีรูปลักษณะภายนอกที่แตกต่างกัน หากแต่สิ่งเหล่านั้นเป็นเพียงองค์ประกอบหรือเป็นเงื่อนไขในเชิงกายภาพมิใช่เป็นเนื้อแท้หรือธรรมชาติเดิมแท้ของชีวิตในแง่สรรพชีวิตต่างมีเนื้อแท้หรือธรรมชาติเดิมแท้แห่งความเป็นพุทธะหรือ “อิลวอน” (ในภาษาของพระพุทธรศานานิกายวอน) ได้อย่างเสมอหน้า และการเข้าถึงธรรมหรือการส่งผ่านธรรมจึงมิได้เป็นเพียงความรู้เฉพาะอันเกิดอยู่ภายในบริบทของสังคมสงฆ์แต่เพียงเท่านั้น ในทางกลับกัน มรรควิถีแห่งการเข้าถึงธรรมหรือโอกาสในการได้รับการถ่ายทอดความรู้แห่งธรรมดังกล่าวกลับเป็นสิทธิโดยชอบธรรมของสรรพชีวิตทั้งปวง

ด้วยเหตุนี้แนวคิดในการมองว่าสังคมสงฆ์นั้นคือ จุดศูนย์กลางแห่งความชอบธรรมในพระพุทธรศานา จึงถูกปฏิรูปและปรับเปลี่ยนไปสู่การมี “มนุษย์” ในฐานะที่เป็น “ปุถุชน” ในสังคมเป็นจุดศูนย์กลางแห่งความชอบธรรมและมนุษย์ในความหมายดังกล่าวนี้จึงมิได้ถูกแบ่งแยกด้วยเพศ พรรณ ชนชั้นหรือวรรณะ รวมถึงบทบาทสถานะ เช่น บรรพชิตหรือฆราวาส และการถ่ายทอดธรรมหรือการสั่งสอนธรรมจึงมิได้ถูกจำกัดอยู่แต่เพียงภายในหมู่คณะสงฆ์เท่านั้น หากแต่เป็นการเปิดโอกาสให้กับปุถุชนในการได้รับการสั่งสอนอบรม และการถ่ายทอดธรรมเพื่อเป้าหมายแห่งการเข้าใจโลกและเข้าใจความมีอยู่ของตัวตนที่พึงพึงอยู่บนความสัมพันธ์กับสรรพชีวิตในสังคมตลอดเวลา และด้วยเหตุนี้ ในคำสอนของพระพุทธรศานานิกายวอนจึงไม่มีการแบ่งแยกสายสกุลทางความคิดระหว่างนักบวชในสายต่าง ๆ¹¹ รวมถึงไม่ปรากฏการแบ่งแยกและการวาง

¹⁰ ในแง่นี้เป็นที่น่าสนใจว่าการยอมรับแนวคิดเรื่องการมีครอบครัวของนักบวช นั้นส่วนหนึ่งอาจเกิดขึ้นจากการตระหนักถึงข้อวิจารณ์ที่ลัทธิขงจื๊อมีต่อพระพุทธรศานากระแสหลักในประเด็นเรื่องการถือครองเพศพรหมจรรย์ซึ่งเป็นการบ่อนทำลายระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์อันเป็นรากฐานของสังคมที่งดงาม

¹¹ ประเด็นเรื่องการแบ่งแยกสายสกุลทางความคิดในเกาหลีนั้นคือหนึ่งในมูลเหตุที่สำคัญของปัญหาความขัดแย้งของพระพุทธรศานานับตั้งแต่ยุคสมัยของอาณาจักรชิลลาเป็นต้นมา

ลำดับความสำคัญที่ต่างกันระหว่างเพศชายและหญิง¹² โลกของนักบวชและโลกของฆราวาสดังเช่นที่ปรากฏในพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี

3 สรุปผล

จากการพิจารณาแนวคิดเรื่องการปฏิรูปศาสนาของพระพุทธศาสนานิกายวอนที่ผ่านมาข้างต้นได้ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนมุมมองและทัศนะของศาสนาเพื่อการตอบสนองต่อโลกและสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับมองว่าเป็นยุคแห่ง “ยุคสมัยแห่งการพัฒนาทางวัตถุ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เริ่มมีอิทธิพลต่อคาบสมุทรเกาหลี นับตั้งแต่จุดเริ่มต้นแห่งการขยายตัวของอิทธิพลความคิดและวิทยาการสมัยใหม่จากชาติตะวันตกในราวคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 ในขณะที่สถาบันทางศาสนาซึ่งควรจะเป็นตัวแบบทางจริยธรรมที่สำคัญกลับมุ่งให้ความสำคัญกับการโต้แย้งในประเด็นทางอภิปรายและภววิทยา ซึ่งเป็นสิ่งที่ไกลห่างจากชีวิตของมนุษย์ปุถุชนในสังคม

ในแง่นี้สอดคล้องได้ชี้ให้เห็นว่า บทบาทที่สำคัญของศาสนาในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นศาสนาควรหันกลับมาให้ความสำคัญกับศักยภาพของพุทธธรรมคำสอนซึ่งสามารถนำพามนุษย์และสังคมให้บรรลุสู่เป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์แต่เป้าหมายทางศาสนาเหล่านั้นจะบรรลุได้ถึงก็แต่เพียงการปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริงด้วยพฤติกรรมทางศีลธรรมในโลกเชิงประจักษ์แต่เพียงเท่านั้น (Practical Action as a Moral Behavior) และช่องว่างระหว่างคำสอนทางศาสนาและการทำให้คำสอนดังกล่าวปรากฏขึ้นได้จริงในโลกนั้น เป็นสิ่งที่ยังคงมิได้รับความสนใจอย่างจริงจังจากพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี ซึ่งสิ่งนี้เองคือปัญหาของพระพุทธศาสนากระแสหลักเกาหลี

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงได้นำไปสู่การเสนอแนวคิดในการประยุกต์และปรับเปลี่ยนข้อคำสอนทางจริยธรรมให้สอดคล้องและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมมากขึ้นภายใต้ระบบ “จริยธรรมเชิงสังคม” ในการพยายามเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวภายใต้แนวคิดในการปรับประยุกต์ข้อคำสอนในเชิงจริยธรรมของพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องไปกับเงื่อนไขแห่งการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม โครงการทางศาสนาดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นภายใต้แนวคิดเรื่อง “การปฏิรูปศาสนาจากภายนอก” (The Reformation from the outside) ซึ่งมุ่งตรงไปสู่การปฏิรูปความหมายของหลักการพื้นฐานสามประการของพระพุทธศาสนา คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ให้มีทิศทางที่สอดคล้องไปกับทิศทางของระบบจริยธรรมเชิงสังคม ซึ่งได้ปรากฏชัดในงานเขียนชิ้นสำคัญเรื่อง *Essays on the Reformation of Korean Buddhism (Choson pulgyo hyokshillon* , Ch. 朝鮮佛教革新論 อันเป็นแนวทางในการปฏิรูปพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นภายใต้ “การเติมเต็ม” ช่องว่างระหว่างศาสนาและสังคมด้วยการปรับความหมายของหลักการพื้นฐานทาง

¹² ในกรณีนี้ พระพุทธศาสนานิกายวอนจึงมีนักบวชเพศหญิง (Woman priest) และนักบวชเพศหญิงนั้นก็สามารถขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าสูงสุดของนิกายวอนได้เช่นกัน

พระพุทธศาสนาเพื่อขับเคลื่อนศักยภาพเชิงศีลธรรมของคำสอนในพระพุทธศาสนาให้ปรากฏขึ้นและนำมาซึ่งประโยชน์ของมนุษย์และสังคม ซึ่งมีใช่เป็นการปฏิรูปในความหมายที่เป็นการปฏิเสธหรือต่อต้านหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

การศึกษาวิเคราะห์ที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นว่าพระพุทธศาสนานิกายวอนนัมมุ่งให้ความสำคัญกับหลักการทางศาสนาในฐานะที่เป็น “ข้อเท็จจริง” ของโลกและการให้ความสำคัญกับประเด็นทางสังคมในฐานะที่เป็น “ความเป็นจริง” ของสังคมโดยมีแนวคิดที่สำคัญในการ “ปรับเปลี่ยน” และการ “ประยุกต์” หลักการหรือข้อคำสอนทางศาสนาเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการจัดการแก้ไขปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นและด้วยมุมมองดังกล่าวนี้ จึงส่งผลให้พระพุทธศาสนานิกายวอนได้รับความสนใจจากสังคมเกาหลีในยุคปัจจุบันในฐานะที่เป็นกลุ่มแนวคิดทางศาสนาใหม่ (New Religious Movement) ที่มุ่งช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาพื้นฐานของสังคมด้วยพุทธธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาในเชิงประจักษ์อันมุ่งสู่เป้าหมายของความสงบสุขของมนุษย์สังคมและโลกในภาพรวม

4 ข้อเสนอแนะ

เนื่องด้วยแนวคิดของพระพุทธศาสนานิกายวอนยังคงไม่เป็นที่แพร่หลายในวงวิชาการไทย จึงทำให้ข้อมูลและเอกสารคำสอนทั้งในฉบับปฐมภูมิและทุติยภูมิยังคงเข้าถึงได้ยากผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้มีการศึกษาค้นคว้าคำสอนของพระพุทธศาสนานิกายวอนอย่างจริงจัง รวมถึงความหมายในการแปลเอกสารคำสอนปฐมภูมิ เช่น คัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนานิกายวอนเพื่อเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการไทยทั้งในทางด้านเกาหลีศึกษา ปรัชญาและศาสนาในประเทศไทยต่อไป

เอกสารอ้างอิง/References

- พระธรรมปิฎก. (2552). *พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิกจำกัด.
- Baker, D. (2012). Constructing Korea's Won Buddhism as a New Religion: Self-differentiation and Inter-religious Dialogue. *International Journal for the Study of New Religions*. 3(1), 47-70.
- Choi, J. S. (2011). *Won Buddhism : The Brith of Korean Buddhism*. Paju: Jimoondang.
- Chongsan. (2016) *The Dharma Discourses of Cardinal Master Chongsan (Chongsan Chongsa Pobo) (The Committee for the Authorized Translations of Won -Buddhism Scriptures, Trans.)*. Iksan: Wonkwang Publishing Co.
- Chung, B. (2003). Won Buddhism : The Historical Context og Sot'aesan's Reformation od Buddhism for the Modern World. In H. Stevent & S. P. Charles (Eds.), *Buddhism in the Modern World: Adaptations of an Ancient Tradition*. Oxford: Oxford University Press.

- Chung, B. (2012). Sot'aesan's Creation of Won Buddhism through the Reformation of Korean Buddhism. *Makers of Modern Korean Buddhism*. 61.
- Kim, B. (1995). Sot'aesan and the Reformation of Korean Buddhism. *Korean Studies*. 19, 51-61.
- Kim, Y. T. (2014). *Glocal History of Korean Buddhism*. Seoul: Dongguk University Press.
- Park, G. (1997). *The Won Buddhism (Wonbulgyo) of Sot'aesan: A Twenty-century Religious Movement in Korea*. Maryland: International Scholars Publications.
- Pye, M. (2002). Won Buddhism as a Korean New Religion. *Numen*. 12, 113-141.
- Sot'aesan. (1997). *Choson pulgyo hyokshillion (Essays on the Reformation of Korean Buddhism)*. In *The Won Buddhism (Wonbulgyo) of Sot'aesan: A Twenty-century Religious Movement in Korea*. Maryland: International Scholars Publications.
- Sot'aesan. (2016a). The Principle Book of Won Buddhism (Wonbulgyo Chongjon) (The Committee for the Authorized Translations of Won -Buddhism Scriptures, Trans.). In *The Doctrinal Books of Won-Buddhism (Wonbulgyo Kyoso)* (pp. 1-82). Iksan: Wonkwang Publishing Co.
- Sot'aesan. (2016b). The Scriptures of Won-Buddhism (Wonbulgyo Kyojon) (The Committee for the Authorized Translations of Won -Buddhism Scriptures, Trans.). In *The Doctrinal Books of Won-Buddhism (Wonbulgyo Kyoso)* (pp. 15-102). Iksan: Wonkwang Publishing Co.
- The Committee for the Authorized Translations of Won-Buddhist Scriptures. (2006). *The Scripture of the Founding Master (Taejonggyong) (The Committee for the Authorized Translations of Won -Buddhism Scriptures, Trans.)*. Iksan: Wonkwang Publishing Co.

การวิเคราะห์บรรณมิติงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ในฐานข้อมูล Scopus

A Bibliometric Analysis of Seed Technology Research in Scopus Database

พรณิสา วัฒนศิริ

Pornnisa Wattanasiri

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Faculty of Law, Khon Kaen University

Email: pornnwa@kku.ac.th

Date Received : 22 June 2023 Date Revised : 29 February 2024

Date Accepted : 29 February 2024 Date Published online: 27 March 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์ทางบรรณมิติเพื่อแสดงผลผลิตงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ในฐานข้อมูล Scopus ระหว่างปีค.ศ. 2004-2023 (20 ปี) ผลพบว่ามีจำนวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 323 บทความ จำนวนผลงานวิจัยและการอ้างอิงตลอดระยะเวลา 20 ปี พบว่า มีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประเทศอินเดียเป็นผู้นำในด้านการสร้างผลงานวิจัย สร้างเครือข่ายระหว่างประเทศ และสถาบันด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์มากที่สุด โดยวารสาร Restoration Ecology มีจำนวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากที่สุด ส่วนผู้แต่ง/นักวิจัย Madsen, M.D. มีค่า H-index และสร้างผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากที่สุด การวิเคราะห์คำที่เกิดขึ้นร่วมกัน (co-occurrence) และแนวโน้มเพื่อระบุวิวัฒนาการ (thematic evolution) ของหัวข้องานวิจัยที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม Biblioshiny เครื่องมือเสริมใน R studio ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางบรรณมิติ ผลการวิจัยพบว่า หัวข้อการสร้างผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์มุ่งเน้นในเรื่อง ความงอก (germination) นิเวศวิทยาการฟื้นฟู (restoration ecology) เทคโนโลยีการเกษตร (agricultural technology) เมล็ดพืช (plant seed) เทคโนโลยีชีวภาพ (biotechnology) และข้าวโพด (maize) เป็นต้น ดังนั้น งานวิจัยนี้จะช่วยเป็นแนวทางของการศึกษาการวิเคราะห์บรรณมิติทางด้านเกษตรในระดับสากล เพื่อการส่งเสริมและสร้างงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์หรือด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมภาคการเกษตรในอนาคตทั้งในระดับชาติและนานาชาติได้มากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : การวิเคราะห์บรรณมิติ เทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ แผนภาพข้อมูล ผลผลิตงานวิจัย

Abstract

This research has carried out a bibliometric analysis of research output related to seed technology in the Scopus database between 2004 and 2023 (20 years). The results reveal a total of 323 research articles pertaining to the subject within the last 20 years. The examination of research output and citations exposes a consistent upward trajectory, signifying sustained advancement in this domain. India stands out as the foremost contributor to research productivity, fostering collaborative research efforts, and hosting the highest number of institutions dedicated to seed technology. The journal ‘Restoration Ecology’ had the highest number of articles, followed by author/researcher Madsen, M.D., who had the highest H-index and produced the most relevant research. Co-occurrence and thematic evolution analysis of the research topics were conducted using Biblioshiny, a supplementary tool for R Studio. The findings indicate that the research topics in seed technology are primarily focused on germination, restoration ecology, agricultural technology, plant seeds, biotechnology, and maize. This study serves as a guide for the bibliometric analysis of agricultural dimensions on an international level, promoting and conducting research on seed technology and related areas in the agricultural industry at the national and international levels in the future.

Keywords: Bibliometric analysis, Seed technology, Visualization, Research Output.

บทนำ

เมล็ดพันธุ์เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการผลิตพืชทุกชนิด การมีเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพดียิ่งส่งผลต่อความมั่นคงของอาหารและโภชนาการระดับโลก พัฒนาชุมชนและรายได้ของเกษตรกร อีกทั้งกลุ่มอุตสาหกรรมเมล็ดพันธุ์พืชหรือเกษตรกรทั่วโลกมักเผชิญกับปัญหากระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพต่ำอันเกิดจากสภาพแวดล้อม สภาพอากาศ และสภาพดินที่ส่งผลต่อคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ รวมถึงความอ่อนแอต่อโรคหรือแมลงที่สามารถเข้าทำลายเมล็ดพันธุ์ได้ง่าย (Louwaars & Manicad, 2022) ส่งผลให้ลดประสิทธิภาพของการปลูกพืชและสูญเสียมูลค่าการจัดการเมล็ดพันธุ์พืชให้คุ้มค่าหรือมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ซึ่งการผลิตเมล็ดพันธุ์เพื่อเพิ่มปริมาณและคุณภาพของพันธุ์พืชที่ดี เป็นโอกาสที่สำคัญที่เกษตรกรสามารถใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีสมรรถนะสูงในการเพาะปลูก ช่วยเพิ่มผลผลิตและรายได้ ตรงตามความต้องการของตลาดและผู้บริโภค (Siri, 2015) ฉะนั้นจากปัญหาดังกล่าว เพื่อลดการสูญเสียในกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์และเสริมประสิทธิภาพต่อการจัดการเมล็ดพันธุ์พืชให้ดียิ่งขึ้น คือ การนำเทคโนโลยีการเกษตรเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิตหรือปรับปรุงสภาพเมล็ดพันธุ์ โดยความหมายของเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ (seed technology) คือ การใช้เทคโนโลยีในการปรับปรุงพัฒนา การทดสอบ ควบคุม การเก็บรักษา การตรวจสอบคุณภาพและการรับรองคุณภาพเมล็ดพันธุ์เพื่อให้

ได้ผลผลิตที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพสูง รวมถึงการจัดการทางการตลาดเพื่อการส่งออกในอุตสาหกรรมเมล็ดพันธุ์ (Afzal, Javed, Amirkhani & Taylor, 2020; Feistritzer, 1975) ซึ่งต้องอาศัยการศึกษา ทดลอง และวิจัยโดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้มีคุณภาพ จนทำให้เกิดเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์สมัยใหม่ (modern seed technology หรือ MST) มากยิ่งขึ้น จากเทคโนโลยีทางการเกษตรที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมออย่างต่อเนื่อง อันเกิดจากนักวิชาการหรือนักวิจัยที่ต้องการศึกษาและทดลองวิธีการในการยกระดับคุณภาพเมล็ดพันธุ์ (seed enhancement) เพื่อการปรับปรุงการเจริญเติบโตของเมล็ด ต้นกล้า และพืช รวมถึงการประเมินคุณภาพเมล็ดพันธุ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Taylor et al., 1998; Taylor, Amirkhani & Hill, 2021) เช่น การเคลือบเมล็ดพันธุ์ (seed coating) การไพร้มเมล็ด (seed priming) การเคลือบฟิล์ม (film coating) และการคลุกเมล็ด (seed dressing) ในการป้องกันโรคและแมลงเข้ามาทำลายเมล็ดพันธุ์ หรือกระตุ้นประสิทธิภาพในการงอกสูงขึ้นกว่าเมล็ดที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการทางเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ (Pedrini et al., 2020) นอกจากนี้ มีการคิดค้นเทคโนโลยีสร้างเมล็ดพันธุ์เทียม (synthetic seed) การใช้เทคโนโลยีการเกษตรในการเก็บรักษาคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ และอื่น ๆ ดังงานวิจัยของ Afzal et al. (2020) พบว่า การเคลือบเมล็ด (seed coating) ช่วยยกระดับคุณภาพการงอกและการเจริญเติบโตของพืช ส่วน Davies, Boyd, Madsen, Kerby & Hulet (2018) ศึกษาการประเมินเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์สำหรับการฟื้นฟูไม้พุ่มในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน อีกทั้ง Jeepheth, Atnaseo, Hermhuk & Kangsopa (2022) ใช้วิธีการพอกเมล็ดเพื่อส่งเสริมการงอกของเมล็ดพันธุ์ผักกาดหอม นอกจากนี้ มีงานวิจัยโดยใช้เทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์เทียมในการเพาะเลี้ยงการเจริญเติบโตของต้นกานพลูชนิดผสม (Nor Asmah, Nor Hasnida, Nashatul Zaimah, Noraliza & Nadiyah Salmi, 2011) หรือเมล็ดพันธุ์เทียมในทับทิม (Naik & Chand, 2006) ซึ่งการปรับปรุงเมล็ดพันธุ์ด้วยเทคโนโลยีเหล่านี้มีความสำคัญอย่างมากต่อความมั่นคงทางอาหารของประชากร และเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงทางอาหารของแต่ละประเทศ ดังรายงานของ Kyamanywa et al. (2011) เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารผ่านการปรับปรุงระบบเมล็ดพันธุ์ของมันสำปะหลัง มันฝรั่ง และมันเทศที่เหมาะสมต่อการทนทานการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของแอฟริกา เป็นต้น อีกทั้งเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ยังเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง เพิ่มรายได้ และการลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ชนบทให้กับเกษตรกร (Mendola, 2007)

ในขณะเดียวกัน จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยบรรณมิติด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ ในฐานข้อมูล Scopus พบว่ายังมีไม่มากนัก โดยพบงานวิจัยของ Suresh & Thanuskodi (2021) ศึกษาแนวโน้มการวิจัยเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ในฐานข้อมูล Web of Science และ บทความปริทัศน์การยกระดับเมล็ดพันธุ์ทั่วโลกจากฐานข้อมูล Scopus และ Web of science (Brown et al., 2021) เป็นต้น นอกจากนี้ มีการศึกษาบรรณมิติในพืช ผัก ผลไม้ หรือเมล็ดพันธุ์พืชต่าง ๆ เช่น ศึกษาการวิจัยบรรณมิติเกี่ยวกับการฟื้นฟูป่าโดยการเพาะเมล็ดจากแหล่งที่มาของพืชในป่าทั่วโลกจากฐานข้อมูล Web of Science, Scopus และ Google Scholar (de Souza, 2022) วิเคราะห์บรรณมิติงานวิจัยของถั่วอกในฐานข้อมูล Web of Science

(Zheng & Liu, 2022) วิเคราะห์บรรณมิติงานวิจัยในลักษณะของเมล็ดในช่วงปีค.ศ. 1991-2020 จากฐานข้อมูล Web of Science ด้วยโปรแกรม Bibliometrix R-package (Liu, Zhao, Lu & Zhang, 2022) อีกทั้ง การวิจัยบรรณมิติที่อยู่ในฐานข้อมูลระดับชาติอย่างศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre: TCI) โดยในฐานข้อมูล TCI นั้นพบว่า มีงานวิจัยที่ตีพิมพ์เกี่ยวกับการวิเคราะห์บรรณมิติทางด้านการเกษตรเพียงเล็กน้อย เช่น การวิเคราะห์บรรณมิติงานวิจัยในกาพิเศษโดยเปรียบเทียบงานวิจัยจากฐานข้อมูล Web of Science และ Scopus (Ta-Kham, Saninjak & Jitjaroen, 2021) การวิเคราะห์บรรณมิติเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืนในประเทศไทยจากการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบด้วยเอกสารแบบแผ่นลงรหัส (coding sheet) (Chumkad, Hiranphaet, Sooksai & Sujarit, 2022) เป็นต้น

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้เป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้เห็นบริบทของการศึกษาการวิเคราะห์บรรณมิติทางด้านเกษตรในงานวิจัยเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ระดับสากล ซึ่งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ศึกษาด้วยโปรแกรม Biblioshiny เป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญที่ช่วยวิเคราะห์แนวโน้มของงานวิจัยในหัวข้อหนึ่ง ๆ รวมถึงการติดอันดับของวารสาร สถาบัน ประเทศ นักวิจัย เครือข่ายความร่วมมือ รวมถึงการแสดงผลด้วยแผนภาพ (visualization) ที่เป็นที่ยอมรับในหัวข้อที่ศึกษาได้ (Aria & Cuccurullo, 2017) นอกจากนี้ สามารถสร้างเครือข่ายความรู้งานวิจัยระหว่างสถาบันและนักวิจัยผ่านผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในฐานข้อมูลที่รวบรวมข้อมูลบรรณานุกรมขนาดใหญ่ในระดับสากล

วัตถุประสงค์การวิจัย

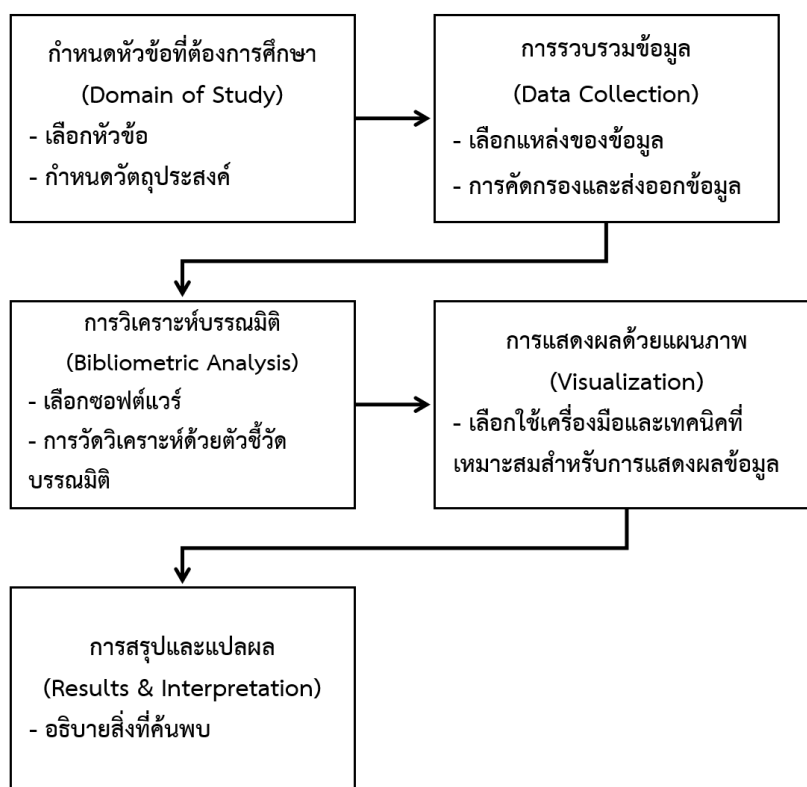
เพื่อวิเคราะห์ผลผลิตงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์จากฐานข้อมูล Scopus ในช่วงปีค.ศ. 2004-2023 (20 ปี) ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์บรรณมิติ

วิธีการศึกษา

จากวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ในการศึกษาครั้งนี้หัวข้อที่ผู้วิจัยศึกษา คือ ผลงานตีพิมพ์ประเภทบทความวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์จากฐานข้อมูล Scopus ในการรวบรวมข้อมูลเนื่องจากเป็นฐานข้อมูลที่มีขนาดใหญ่ในการรวบรวมบทความและการอ้างอิงที่ใหญ่ที่สุดของวรรณกรรมสิ่งพิมพ์ทางวิทยาศาสตร์และเป็นหนึ่งในแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ครอบคลุมครบถ้วนที่สุดในหลากหลายสาขาวิชา (Chander, Dhar & Bhatt, 2022; Donthu, Kumar, Mukherjee, Pandey & Lim, 2021) โดยกำหนดคำค้น TITLE-ABS-KEY (“seed technology” OR “modern seed technology” OR “seed enhancement”) ซึ่งผู้วิจัยใช้หลักการค้นคำจากบทความปริทัศน์ของ Brown et al. (2021) ซึ่งได้วิเคราะห์บททวนวรรณกรรมด้านการยกระดับคุณภาพเมล็ดพันธุ์ระดับโลกซึ่งมีความสอดคล้องและใกล้เคียงจากวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จากนั้นสกัดข้อมูลกำหนดเลือกช่วงระยะเวลาในระหว่างปีค.ศ. 2004-2023 เพื่อให้เห็นทิศทางและแนวโน้มของงานวิจัยตลอดระยะเวลา 20 ปี ในกระบวนการนี้ผลการค้นบทความวิจัยในฐานข้อมูล Scopus พบว่า บทความวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยยังไม่ผ่านการคัดกรองข้อมูลมีทั้งหมด 691 บทความ จากนั้นผู้วิจัยทำการ

เลือกและคัดกรองข้อมูล (filters) โดยกำหนดเลือกศึกษาเฉพาะบทความวิจัย (articles) และบทความที่เป็นเฉพาะภาษาอังกฤษ (english language) เท่านั้น ทำให้เหลือบทความที่เกี่ยวข้องในการนำไปวิเคราะห์ทั้งหมด 323 บทความ จากนั้นส่งออกข้อมูล (export data) จากฐานข้อมูล Scopus เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 2023 บันทึกเป็นไฟล์นามสกุล .csv ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อเตรียมเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล (data processing) ต่อไป โดยก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยทำการตรวจสอบไฟล์และทำความสะอาดข้อมูลในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้อง ข้อมูลซ้ำซ้อน หรือไม่ปรากฏข้อมูลอีกครั้ง

จากนั้นผู้วิจัยเลือกใช้โปรแกรม R Studio เวอร์ชัน 4.2.2 ผ่านโปรแกรมเสริม Biblioshiny ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ติดตั้งอยู่ใน Bibliometrix-R package (Aria & Cuccurullo, 2017) เพื่อวิเคราะห์บรรณมิติขั้นสูงในการแสดงข้อมูลและแผนภาพ โดยการวิเคราะห์บรรณมิติในครั้งนี้ใช้ตัวชี้วัดทางบรรณมิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสารวิจัย การวิเคราะห์จำนวนผลงานวิจัยและการอ้างอิงต่อปี ผู้แต่งหรือนักวิจัย ประเทศ สถาบัน วารสาร คำที่เกิดขึ้นร่วมกัน (co-occurrences) และแนวโน้มวิวัฒนาการของหัวข้องานวิจัย (thematic evolution) สุดท้ายนำผลที่ได้อธิบายสิ่งที่ค้นพบเพื่อสรุปและวิเคราะห์ผลของงานวิจัยในครั้งนี้ โดยผู้วิจัยแสดงขั้นตอนการศึกษาวิจัยที่ประยุกต์การศึกษาจาก Jabeen, Yun, Rafiq, & Jabeen (2015) ได้ดังภาพที่ 1

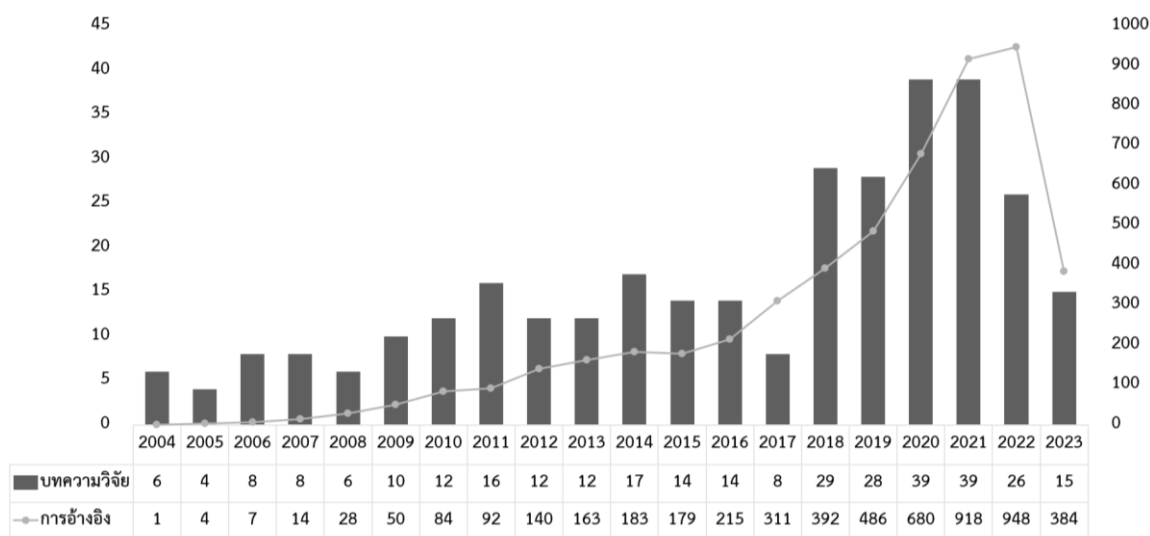

ภาพที่ 1 ขั้นตอนวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทางบรรณมิติ

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์จำนวนบทความวิจัยและจำนวนการอ้างอิงบทความ

จากการศึกษาพบว่า จำนวนบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องมีทั้งหมด 323 บทความ ช่วงปีที่มีการตีพิมพ์บทความมากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ปีค.ศ. 2020-2021 (39 บทความ) ปีค.ศ. 2022 (26 บทความ) ปีค.ศ. 2014 (17 บทความ) ปีค.ศ. 2011 (16 บทความ) และปีค.ศ. 2023 (15 บทความ) ตามลำดับ ซึ่งภาพรวมตลอดระยะเวลา 20 ปี ค่าเฉลี่ยการเติบโตของบทความวิจัยเท่ากับ 4.94% ส่วนจำนวนการอ้างอิงผลรวมเท่ากับ 5,279 ครั้ง ซึ่งพบว่า ปีที่มีจำนวนการอ้างอิงสูงที่สุดอยู่ในช่วง 6 ปีหลังมีจำนวนการอ้างอิงมากกว่า 300 ครั้งขึ้นไป ซึ่งมากกว่าจำนวนการอ้างอิงในช่วงระหว่างปีค.ศ. 2004-2011 ผลพบว่า มีจำนวนการอ้างอิงต่ำกว่า 100 ครั้ง แต่ระหว่างปีค.ศ. 2018-2023 พบว่า ปีที่มีจำนวนการอ้างอิงสูงที่สุด คือ ปีค.ศ. 2022 มีมากถึง 948 ครั้ง ตามด้วย ปีค.ศ. 2021 มีจำนวน 918 ครั้ง แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของคุณภาพของงานวิจัยที่นักวิจัยส่วนใหญ่อ้างอิงบทความวิจัยในช่วงปีล่าสุดเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเมื่อเทียบจำนวนผลงานตีพิมพ์ในตลอดช่วง 20 ปี พบว่าแนวโน้มผลงานวิจัยและจำนวนการอ้างอิงมีเพิ่มขึ้นและลดลงในแต่ละช่วงเวลาอย่างมีนัยสำคัญ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แนวโน้มจำนวนบทความวิจัยและจำนวนผลรวมการอ้างอิงด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์
ปีค.ศ. 2004-2023

2. การวิเคราะห์แหล่งตีพิมพ์

ข้อมูลแหล่งตีพิมพ์ที่มีประสิทธิภาพสูงสุดสำหรับการเผยแพร่งานวิจัยในด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ โดยให้ความสำคัญกับการจัดอันดับวารสาร หรือ Quartile (Q), ค่า H-index และจำนวนการอ้างอิงสูงสุด ผลการศึกษาพบว่า วารสารที่ได้รับการจัดอันดับสูงสุด คือ Restoration Ecology มีค่า H-index เท่ากับ 7

และมีจำนวนการอ้างอิงสูงสุด 158 ครั้ง นอกจากนี้ยังมีวารสารที่ได้รับการจัดอันดับสูงอื่น ๆ เช่น Journal of Seed Science, Frontiers in Plant Science และ Rangeland Ecology and Management โดยเป็นวารสารในระดับ Q1 เป็นส่วนใหญ่ และวารสารบางส่วนอยู่ใน Q2 นอกจากนี้พบว่า มีบางวารสารที่ไม่ได้รับการจัดอันดับเนื่องจากวารสารยุติการดำเนินงานของวารสารหรือไม่ได้รับการรวมอยู่ในฐานข้อมูล Scopus เช่น Research Journal of Seed Science อยู่ในฐานข้อมูล Scopus ครอบคลุมถึงปีค.ศ. 2016 และ African Journal of Agricultural Research อยู่ในฐานข้อมูล Scopus ครอบคลุมถึงปีค.ศ. 2011 โดยวารสารส่วนใหญ่ที่ได้รับการจัดอันดับสูงสุดจะเป็นวารสารใน Q1 และ Q2 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แหล่งตีพิมพ์ที่มีผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์มากที่สุด 10 อันดับแรก

อันดับ	แหล่งตีพิมพ์	Quartile ¹	H-index ²	TC ³	NP ⁴	PY_Start ⁵
1	Restoration Ecology	Q1	7	158	13	2016
2	Journal of Seed Science	Q2	6	63	7	2013
3	Research Journal of Seed Science	-	6	81	8	2012
4	Frontiers in Plant Science	Q1	5	126	5	2018
5	Rangeland Ecology and Management	Q1	5	127	8	2014
6	Acta Physiologiae Plantarum	Q2	4	125	5	2009
7	Industrial Crops and Products	Q1	4	98	5	2011
8	Scientia Horticulturae	Q1	4	202	4	2006
9	Acta Agriculturae Scandinavica - Section B Soil and Plant Science	Q2	3	22	3	2008
10	African Journal of Agricultural Research	-	3	23	3	2010

¹Journal quartile score (Q) หรือ Quartile ในการจัดอันดับวารสารวิชาการ อ้างอิงข้อมูลล่าสุดจาก Scimago Journal & Country Rank (SJR) ปีค.ศ. 2022; ²ค่า H-index = Highly-cited index; ³Total number of citations = จำนวนผลรวมการอ้างอิง; ⁴Net production = ผลผลิตงานวิจัย; ⁵Publication year start = ปีที่เริ่มตีพิมพ์

3. การวิเคราะห์ผู้แต่ง/นักวิจัย

ผู้แต่ง/นักวิจัยที่มีการตีพิมพ์ผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ที่มีค่า H-index จำนวนผลผลิตของงานวิจัย และจำนวนการอ้างอิงผลงานมากที่สุดคือ Madsen, M.D. โดยมีค่า H-index เท่ากับ 8 และมีผลรวมการอ้างอิงมากที่สุดเท่ากับ 185 ตามด้วย Davies, K.W. ที่มีค่า H-index เท่ากับ 7 และ Afzal, I. และ

Erickson, T.E. ที่มีค่า H-index เท่ากับ 5 โดยผู้แต่ง/นักวิจัยอื่น ๆ ในอันดับที่ 5-10 มีค่า H-index เท่ากับ 4 และ 3 ตามลำดับ จากค่า H-index ของผู้แต่ง/นักวิจัยในทั้ง 10 อันดับพบว่า ค่า H-index ใกล้เคียงกันและการถูกอ้างอิงของผู้แต่งหรือนักวิจัยไม่แตกต่างกัน โดยค่า H-index มีช่วงระหว่าง 3-8 ในส่วนของค่า H-index เป็นตัวชี้วัดผลกระทบและความสำเร็จของผู้วิจัยในการวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์เป็นไปตามจำนวนงานวิจัยที่มีอยู่ในรายการของผู้แต่ง/นักวิจัย โดยตัวเลข H-index ที่สูงแสดงถึงผู้แต่ง/นักวิจัย ที่มีผลงานที่มีความสำคัญและได้รับการยอมรับจากวงการวิจัยมากที่สุด รวมถึงผลงานวิจัยของผู้แต่ง/นักวิจัย 10 อันดับแรกส่วนใหญ่เริ่มมีผลงานตีพิมพ์ในช่วงระหว่างปีค.ศ. 2011-2019 มากที่สุด (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ผู้แต่ง/นักวิจัยที่สร้างผลงานวิจัยสูงสุดด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ 10 อันดับแรก

อันดับ	ผู้แต่ง/นักวิจัย	H-index ¹	TC ²	NP ³	PY_Start ⁴
1	Madsen, M.D.	8	185	11	2014
2	Davies, K.W.	7	147	8	2014
3	Afzal, I.	5	162	7	2011
4	Erickson, T.E.	5	69	8	2019
5	Bakhtavar, M.A.	4	76	4	2015
6	Ritchie, A.L.	4	35	6	2019
7	Ahmad, N.	3	61	4	2012
8	Anis, M.	3	61	4	2012
9	Boyd, C.S.	3	58	4	2018
10	Brookes, G.	3	47	5	2018

¹ค่า H-index = Highly-cited index; ²Total number of citations = จำนวนผลรวมการอ้างอิง; ³Net production = จำนวนผลผลิตงานวิจัย;

⁴Publication year start= ปีที่เริ่มตีพิมพ์

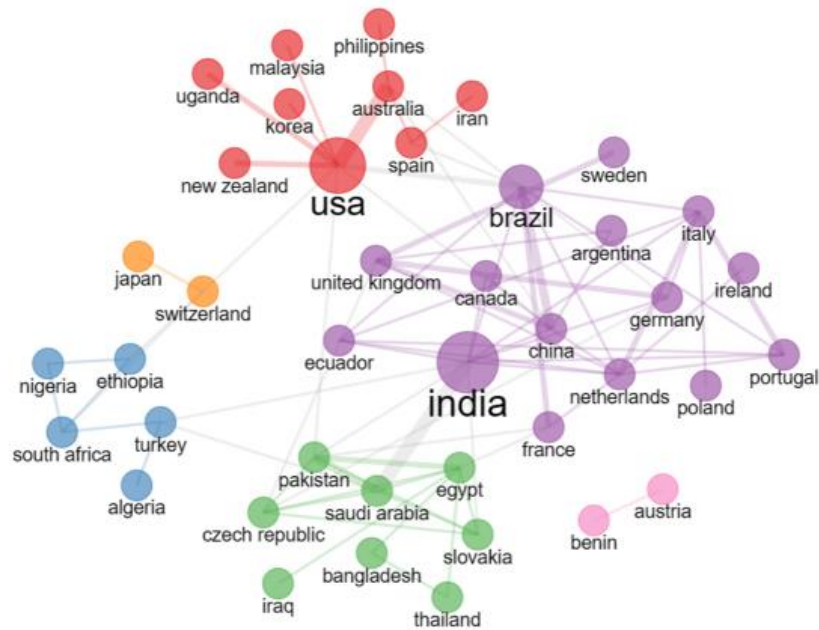
4. การวิเคราะห์ประเทศ

ประเทศที่มีการสร้างจำนวนผลงานวิจัยที่มากที่สุดพบว่า ประเทศอินเดีย มีจำนวน 57 บทความ ตามด้วยประเทศสหรัฐอเมริกา 50 บทความ บราซิล 38 บทความ ออสเตรเลีย 23 บทความ จีน และปากีสถาน 17 บทความ อียิปต์ อิหร่าน และสหราชอาณาจักร มีจำนวน 13 บทความเท่ากัน และตามด้วยแอฟริกาใต้ 11 บทความ โดยประเทศอินเดียเป็นประเทศผู้นำในการสร้างผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์มากที่สุด นอกจากนี้ ทวีปเอเชียส่วนใหญ่มีประสิทธิผลในสร้างผลงานวิจัยด้านนี้เป็นอย่างมาก นอกจากประเทศอินเดียแล้ว ยังพบประเทศอื่น ๆ ในทวีปเอเชีย อย่างเช่น ในประเทศจีน ปากีสถาน อียิปต์ และอิหร่าน ซึ่งประเทศในภูมิภาคเอเชียมีบทบาทในการสร้างผลงานตีพิมพ์ด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์เพิ่มมากขึ้น เทียบเท่ากับประเทศภูมิภาคขนาดใหญ่อย่าง สหรัฐอเมริกา บราซิล ออสเตรเลีย หรือสหราชอาณาจักรได้อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นถึงการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่สำคัญที่เข้ามาพัฒนา

และปรับปรุงในการสร้างผลงานวิจัยด้านนี้ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น (ตารางที่ 3) นอกจากนี้ ภาพที่ 3 ความเชื่อมโยงความร่วมมือเครือข่ายงานวิจัยในระดับประเทศ แสดงให้เห็นถึงกลุ่มความเชื่อมโยงที่สำคัญทั้งหมด 5 กลุ่ม โดยแยกตามสีต่าง ๆ เพื่อให้เห็นกลุ่มความสัมพันธ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผลการศึกษาพบว่า ประเทศในกลุ่มสีแดง ได้แก่ สหรัฐอเมริกา มีเครือข่ายความร่วมมือในการสร้างผลงานวิจัยร่วมกันกับประเทศนิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย มาเลเซีย เกาหลี อิหร่าน ฟิลิปปินส์ ยูกันดา และสเปน ส่วนกลุ่มประเทศสีเขียว ได้แก่ ประเทศปากีสถาน ซาอุดีอาระเบีย สาธารณรัฐเช็ก บังกลาเทศ อิรัก อียิปต์ สโลวาเกีย และไทย มีเครือข่ายความร่วมมือที่เชื่อมโยงกัน ส่วนกลุ่มสีม่วงมีเครือข่ายการวิจัย ได้แก่ สวีเดน สหราชอาณาจักร บราซิล อิตาลี แคนาดา จีน เอกวาดอร์ อินเดีย อาร์เจนตินา เยอรมนี เนเธอร์แลนด์ ไอร์แลนด์ โปรตุเกส โปแลนด์ และฝรั่งเศส กลุ่มสีฟ้า ได้แก่ ไนจีเรีย เอธิโอเปีย ตุรกี แอฟริกาใต้ และแอลจีเรีย กลุ่มสีส้ม ได้แก่ ญี่ปุ่น และสวิตเซอร์แลนด์ และสุดท้าย กลุ่มสีชมพู ได้แก่ ออสเตรีย และเบลิน (ภาพที่ 3)

ตารางที่ 3 ประเทศที่มีความร่วมมือในการสร้างผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมลิตพันธุ์มากที่สุด 10 อันดับแรก

อันดับ	ประเทศ	จำนวนบทความ	จำนวนการอ้างอิง
1	อินเดีย	57	687
2	สหรัฐอเมริกา	50	677
3	บราซิล	38	195
4	ออสเตรเลีย	23	449
5	จีน	17	260
6	ปากีสถาน	17	311
7	อียิปต์	13	61
8	อิหร่าน	13	112
9	สหราชอาณาจักร	13	71
10	แอฟริกาใต้	11	107

ภาพที่ 3 กลุ่มเครือข่ายความร่วมมือที่สร้างผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ระดับประเทศ

5. การวิเคราะห์ระดับสถาบัน

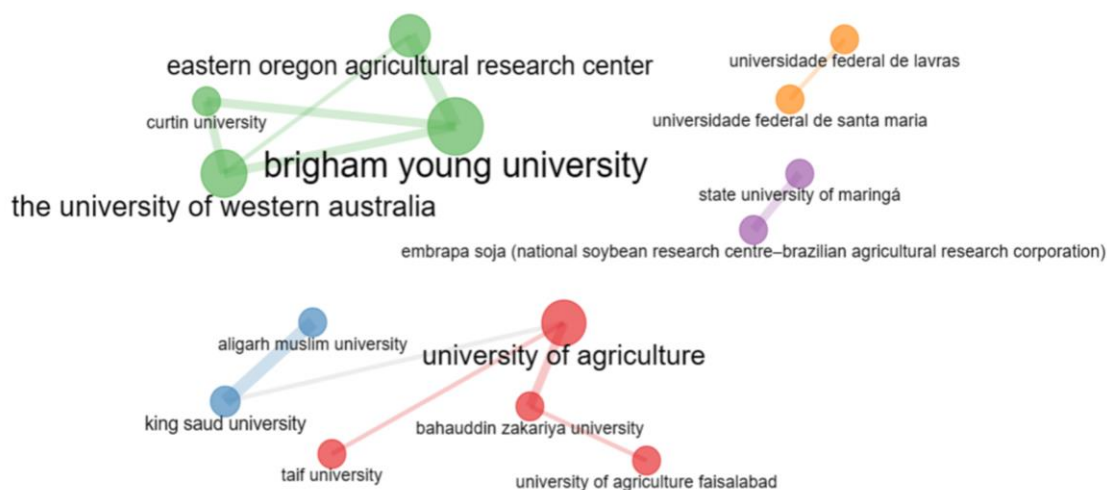
การวิเคราะห์ระดับสถาบัน 5 อันดับแรก พบว่า มหาวิทยาลัย University of Agriculture Faisalabad มีจำนวนบทความสูงที่สุดถึง 41 บทความ ตามด้วย Brigham Young University ที่มี 39 บทความ ส่วน The University of Western Australia มี 22 บทความ Eastern Oregon Agricultural Research Center มี 20 บทความ และ Silkworm Seed Technology Laboratory มี 19 บทความ ในขณะที่ Universidad Autónoma Agraria Antonio Narro มีจำนวนบทความ 15 บทความ ตามด้วย Aligarh Muslim University และ Curtin University ที่มี 13 บทความเท่ากัน และ University of Incheon, University Malaysia Sabah และ University of Nevada ที่มีจำนวน 3 บทความเท่ากัน ส่วน Federal University of Agriculture และ Abeokuta และ King Saud University มีจำนวน 12 บทความ โดย University of Agriculture Faisalabad จากประเทศปากีสถานมีความเข้มแข็งด้านการวิจัยเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์มากที่สุด ซึ่งจากการจัดอันดับสถาบัน 10 อันดับแรกที่มีการสร้างผลงานวิจัยสูงที่สุดด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ในตารางที่ 4 มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยหลายภูมิภาคทั้งในทวีปเอเชีย ทวีปออสเตรเลีย และทวีปอเมริกา

ในส่วนของการร่วมมือกลุ่มเครือข่ายงานวิจัยในระดับสถาบัน (ภาพที่ 4) พบว่า มีกลุ่มที่เครือข่ายงานวิจัยที่สัมพันธ์กันทั้งหมด 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสีแดงมีเครือข่ายความร่วมมืองานวิจัยกับกลุ่มสีฟ้า คือ University of Agriculture, University of Agriculture, Faisalabad ร่วมกับสถาบัน King Saud University และ Aligarh Muslim University ส่วนกลุ่มสีเขียว สถาบันมีเครือข่ายความร่วมมืองานวิจัยร่วมกันระหว่าง Brigham Young University กับ Eastern Oregon Agricultural Research Center, The University of

Western Australia และ Curtin University ส่วนกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือกันระหว่างสถาบัน 2 สถาบันจากประเทศบราซิลทั้งหมดจัดอยู่ในกลุ่มสี่สีส้มและสีม่วง ซึ่งได้แก่ สถาบัน Universidade Federal de Lavras และ Universidade Federal de Santa Maria รวมถึง State University of Maringá และ Embrapa Soja (National Soybean Research Centre-Brazilian Agricultural Research Corporation)

ตารางที่ 4 สถาบันที่มีการสร้างผลงานวิจัยสูงที่สุดด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ 10 อันดับแรก

อันดับ	สถาบัน	ประเทศ	จำนวนบทความ
1	University of Agriculture, Faisalabad	ปากีสถาน	41
2	Brigham Young University	สหรัฐอเมริกา	39
3	The University of Western Australia	ออสเตรเลีย	22
4	Eastern Oregon Agricultural Research Center	สหรัฐอเมริกา	20
5	Silkworm Seed Technology Laboratory	อินเดีย	19
6	Universidad Autónoma Agraria Antonio Narro	เม็กซิโก	15
7	Aligarh Muslim University	อินเดีย	13
8	Curtin University	ออสเตรเลีย	13
9	Federal University of Agriculture, Abeokuta	ไนจีเรีย	12
10	King Saud University	ซาอุดีอาระเบีย	12

ภาพที่ 4 กลุ่มเครือข่ายความร่วมมือในการสร้างผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ร่วมกันระดับสถาบัน

6. การวิเคราะห์ผลงานตีพิมพ์ที่ถูกอ้างอิง

บทความวิจัยที่ถูกอ้างอิงมากที่สุดในด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ โดยใช้เกณฑ์ของจำนวนการอ้างอิงจากฐานข้อมูล Scopus (citation counts) เพื่อให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นของบทความวิจัยเหล่านี้ ผลการวิเคราะห์บทความวิจัย 10 อันดับแรก พบว่า บทความที่ถูกอ้างอิงมากที่สุดอันดับที่ 1 คือ 259 ครั้ง และค่าผลกระทบ Field-Weighted Citation Impact (FWCI) พบว่า บทความอันดับที่ 9 มีค่ามากถึง 26.85 (ตารางที่ 5) โดยบทความวิจัยอันดับแรก งานวิจัยของ Mendola (2007) ศึกษากลยุทธ์เพื่อประเมินการใช้เทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์สมัยใหม่ในการบรรเทาความยากจนของคนชนบทในประเทศบังกลาเทศ การวิเคราะห์พบว่า การนำเทคโนโลยีการเกษตรมาใช้มีผลกระทบในเชิงบวกต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือนเกษตรกร ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของบทบาทของเทคโนโลยีการเกษตรในการมีส่วนร่วมบรรเทาความยากจนได้โดยตรง ตามด้วยบทความวิจัยอันดับ 2 งานวิจัยของ Mariano, Villano & Fleming (2012) การนำเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการรับรองร่วมกับการจัดการศัตรูพืชเข้าด้วยกันในการผลิตข้าว เพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพทางการเกษตรของเกษตรกรช่วยส่งเสริม สร้างความสามารถ และพฤติกรรมที่มุ่งหวังกำไรของเกษตรกรในประเทศฟิลิปปินส์ได้ รวมถึงบทความวิจัยอันดับ 3 งานวิจัยของ Varier, Vari & Dadlani (2010) ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการทางเซลล์ย่อยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการไพร้มเมล็ดเพื่อยกระดับคุณภาพของเมล็ด กล่าวถึงบทบาทของโปรตีนที่เกี่ยวข้องกับการลดความชื้นที่สะสมขึ้นระหว่างการไพร้มเมล็ดรวมถึงกระบวนการทางเมตาบอลิซึมที่มีส่วนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการไพร้ม ต่อมาอันดับที่ 4 งานวิจัยของ Matuschke & Qaim (2009) ผลของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการนำเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์สมัยใหม่ไปใช้ในเกษตรกรขนาดเล็กโดยเน้นเมล็ดพันธุ์ข้าวสายพันธุ์ผสมและข้าวฟ่างสายพันธุ์ผสมที่ใช้ในประเทศอินเดีย และบทความอันดับที่ 5 งานวิจัยของ Mendola (2008) ศึกษาการย้ายถิ่นฐานและการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีในครัวเรือนในชนบท ซึ่งการย้ายถิ่นฐานของคนในชนบทส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการผลิตในภาคครัวเรือนทางเกษตร ซึ่ง Mendola (2008) ได้นำเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์สมัยใหม่มาเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาบทบาทของการย้ายถิ่นฐานของคนชนบทในบังกลาเทศด้วย

สำหรับผลการวิเคราะห์ผลงานตีพิมพ์ที่มีการอ้างอิงมากที่สุดในบทความอันดับที่ 6-10 พบว่า งานวิจัยของ Šera, Straňák, Serý, Tichý & Spatenka (2008) ศึกษาการงอกของเมล็ด *Chenopodium Album* ต่อการตอบสนองต่อรังสีพลาสมาในคลื่นความถี่ไมโครเวฟเพื่อการยกระดับคุณภาพเมล็ดพันธุ์ ตามด้วย Naik & Chand (2006) ประสิทธิภาพสำเร็จในการใช้เทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์เทียม (synthetic seed) ในทับทิมจากการเพาะเลี้ยงเมล็ดพันธุ์เทียมในห้องปฏิบัติการ ตามด้วย Zahoranová et al. (2018) นำเสนอผลของพลาสมาต่อความดันอากาศเย็นต่ำต่อเมล็ดข้าวโพดโดยใช้เทคนิคที่สำคัญในการประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างพื้นผิวเมล็ดไม่ต้องใช้สารเคมีที่อันตรายต่อการยกระดับความงอกของเมล็ดข้าวโพด และงานวิจัยโดย Divakaran, Babu & Peter (2006) ศึกษาวิจัยในประเทศอินเดียโดยการใช้เทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์เทียมในการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อในชนิดสายพันธุ์ของวานิลลา รวมถึงการศึกษาวิจัยของ Lata, Chandra, Khan & Elsohly (2009) คัดกรองเนื้อสารที่มีปริมาณสูงในกัญชา (*Cannabis sativa*) โดยใช้เทคโนโลยีเมล็ดเทียมสำหรับการ

ขยายพันธุ์พืชผักชนิดสายพันธุ์ MX-1 อีกทั้ง จากผลงานวิจัยใน 10 อันดับนี้พบว่า พื้นที่การศึกษาวิจัยส่วนใหญ่จากประเทศอินเดีย ตามด้วยบังคลาเทศ ฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐเช็ก สโลวาเกีย และสหรัฐอเมริกา (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 บทความวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ที่ถูกอ้างอิงมากที่สุด 10 อันดับแรก

อันดับ	ผู้แต่ง/ นักวิจัย	ชื่อเรื่อง	ปีที่ ตีพิมพ์	การเผยแพร่ใน วารสาร	FWCI ¹	TC ²	พื้นที่ศึกษา
1	Mendola, M.	Agricultural technology adoption and poverty reduction: A propensity-score matching analysis for rural Bangladesh	2007	Food Policy 32(3), 372-393	1.52	259	บังคลาเทศ
2	Mariano, M.J. et al.	Factors influencing farmers' adoption of modern rice technologies and good management practices in the Philippines	2012	Agricultural Systems, 110, 41-53	3.63	209	ฟิลิปปินส์
3	Varier, A. et al.	The subcellular basis of seed priming	2010	Current Science 99(4), 450-456	0.72	195	อินเดีย
4	Matuschke, I., & Qaim, M.	The impact of social networks on hybrid seed adoption in India	2009	Agricultural Economics 40(5), 493-505	2.23	125	อินเดีย
5	Mendola, M.	Migration and technological change in rural households: Complements or substitutes?	2008	Journal of Development Economics 85(1-2), 150-175	1.70	124	บังคลาเทศ
6	Šera, B. et al.	Germination of <i>Chenopodium album</i> in response to microwave plasma treatment	2008	Information Processing and Management 48(4), 680-697	1.17	110	สาธารณรัฐเช็ก
7	Naik, S.K., & Chand, P.K.	Nutrient-alginate encapsulation of in vitro nodal segments of pomegranate (<i>Punica granatum</i>)	2006	Scientia Horticulturae	2.51	89	อินเดีย

		L.) for germplasm distribution and exchange		108(3), 247-252			
8	Zahoranová, A. et al.	Effect of cold atmospheric pressure plasma on maize seeds: enhancement of seedlings growth and surface microorganisms inactivation	2018	Plasma Chemistry and Plasma Processing	5.24	88	สโลวาเกีย
9	Divakaran, M. et al.	Conservation of Vanilla species, in vitro	2006	Scientia Horticulturae	26.85	87	อินเดีย
10	Lata, H. et al.	Propagation through alginate encapsulation of axillary buds of <i>Cannabis sativa</i> L. - An important medicinal plant	2009	Physiology and Molecular Biology of Plants	2.03	86	สหรัฐอเมริก

¹ Field-Weighted Citation Impact: FWCI = หน่วยวัดความเข้มแข็งของบทความวิจัยในฐานข้อมูล Scopus ซึ่งค่าที่มากกว่า 1.00 หมายความว่าเอกสารนั้นได้รับการอ้างอิงมากกว่าที่คาดหมายตามค่าเฉลี่ยของเอกสารที่คล้ายกัน; Total citation (TC) = ผลรวมการอ้างอิง

7. การวิเคราะห์คำที่เกิดขึ้นร่วมกัน (co-occurrences analysis) และกลุ่มคำ (word cloud)

จากวิเคราะห์คำที่เกิดขึ้นร่วมกันเพื่อศึกษาคำสำคัญที่เกิดขึ้นร่วมกัน พบว่า คำที่เกิดขึ้นร่วมกันมากที่สุด 20 อันดับแรก ได้แก่ ความงอก (germination) เมล็ด (seed) การฟื้นฟูระบบนิเวศ (restoration ecology) การปลูกพืชด้วยเมล็ด (seeding) ข้าวโพด (*Zea mays*) หญ้า (grass) สารกำจัดวัชพืช (herbicide) การเพาะปลูก (cultivation) วงศ์หญ้า (*Poaceae*) เมล็ดพันธุ์ (seeds) ส่วนคำที่ติดอันดับที่ 11-20 ได้แก่ สรีรวิทยา (physiology) ต้นกล้า (seedling) สหรัฐอเมริกา (united states) เกษตรกรรม (agriculture) เทคโนโลยีชีวภาพ (biotechnology) พันธุศาสตร์ (genetics) เมล็ดพืช (plant seed) การจัดการเมล็ด (seed treatment) พืชดัดแปรพันธุกรรม (transgenic plant) และ ถ่านกัมมันต์ (activated carbon) (ตารางที่ 6) จากนั้นเมื่อสร้างกลุ่มคำ โดยใช้คำที่เกิดขึ้นร่วมกันมากที่สุด 20 อันดับแรก เพื่อแสดงความสำคัญของคำดังกล่าว จากภาพที่ 5 จะเห็นได้ว่า คำที่มีความถี่ในการใช้คำที่เกิดขึ้นร่วมกันบ่อยมากที่สุดจะมีขนาดกลุ่มคำใหญ่กว่าขนาดคำที่มีขนาดเล็ก ซึ่งช่วยให้เห็นภาพรวมในการแสดงผลในรูปแบบของกลุ่มคำที่มีความถี่ในการใช้คำที่เกิดขึ้นร่วมกันบ่อยที่สุด แสดงให้เห็นประเด็นงานวิจัยที่มีความสำคัญที่ได้รับการสนใจในการวิจัยด้านนี้ สร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคำในเนื้อหาของบทความหรืองานวิจัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่ จากเทคนิคการวิเคราะห์คำที่เกิดขึ้นร่วมกันซึ่งเป็นอีกเทคนิคหนึ่งที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในการสร้างรายงาน การแสดงข้อมูล และการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ (Atenstaedt, 2012; McNaught & Lam, 2010)

ตารางที่ 6 คำที่เกิดขึ้นร่วมกันของงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์สูงสุด 20 อันดับแรก

อันดับ	คำสำคัญ	Occurrences*	อันดับ	คำสำคัญ	Occurrences*
1	germination	44	11	physiology	11
2	seed	41	12	seedling	11
3	restoration ecology	19	13	united states	11
4	seeding	15	14	agriculture	10
5	zea mays	15	15	biotechnology	10
6	grass	13	16	genetics	10
7	herbicide	13	17	plant seed	10
8	cultivation	12	18	seed treatment	9
9	poaceae	12	19	transgenic plant	9
10	seeds	12	20	activated carbon	8

* Occurrences = จำนวนความถี่ของคำที่เกิดขึ้นร่วมกัน

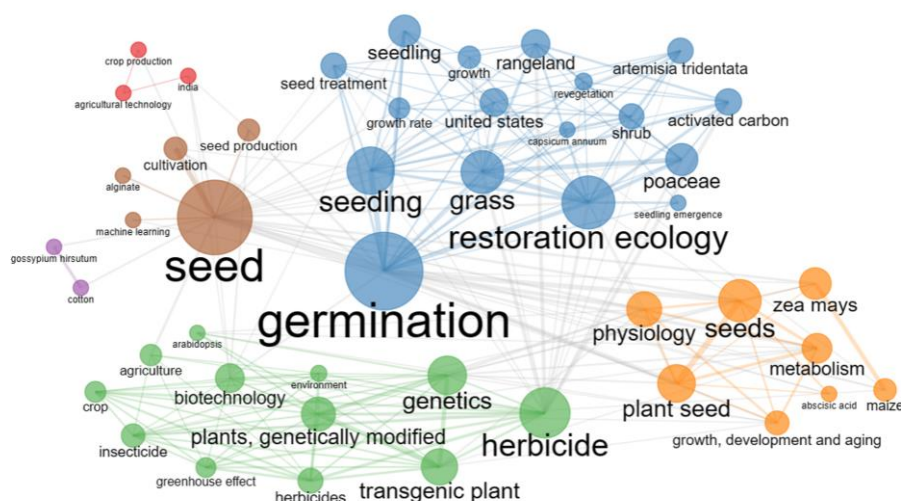

ภาพที่ 5 กลุ่มคำที่ใช้บ่อยของงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์มากที่สุด 20 อันดับแรก

8. การวิเคราะห์เครือข่ายคำที่เกิดขึ้นร่วมกัน (co-occurrence network)

คำที่เกิดขึ้นร่วมกันจากการแสดงผลรูปแบบคำสำคัญแบบ keywords plus เพื่อประเมินเครือข่ายคำที่เกิดขึ้นร่วมกันบ่อย พบว่า มีกลุ่มคำที่เกิดเป็นกลุ่มคลัสเตอร์ทั้งหมด 5 กลุ่ม แสดงให้เห็นถึงผลงานงานวิจัยที่ปรากฏกลุ่มคำในตลอดระยะเวลา 20 ปี (ปีค.ศ. 2004-2023) นั้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันในแต่ละกลุ่ม ซึ่งขนาดของวงกลมและเส้นโยงสื่อถึงความหนาแน่นในการใช้คำที่เกิดร่วมกันบ่อย และบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างคำสำคัญและการใช้คำร่วมกันที่ไม่เกี่ยวข้องกันมากกว่าคำสำคัญอื่น จึงจัดกลุ่มแยกความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันเป็นหลายกลุ่มคลัสเตอร์ โดยคำร่วมที่โดดเด่นมากที่สุด ได้แก่ กลุ่มสีฟ้า พบคำว่า ต้นกล้า (seedling) พุ่มหญ้า (rangeland) การปลูกพืชเพื่อการฟื้นฟู (revegetation) อัตราการเจริญเติบโต

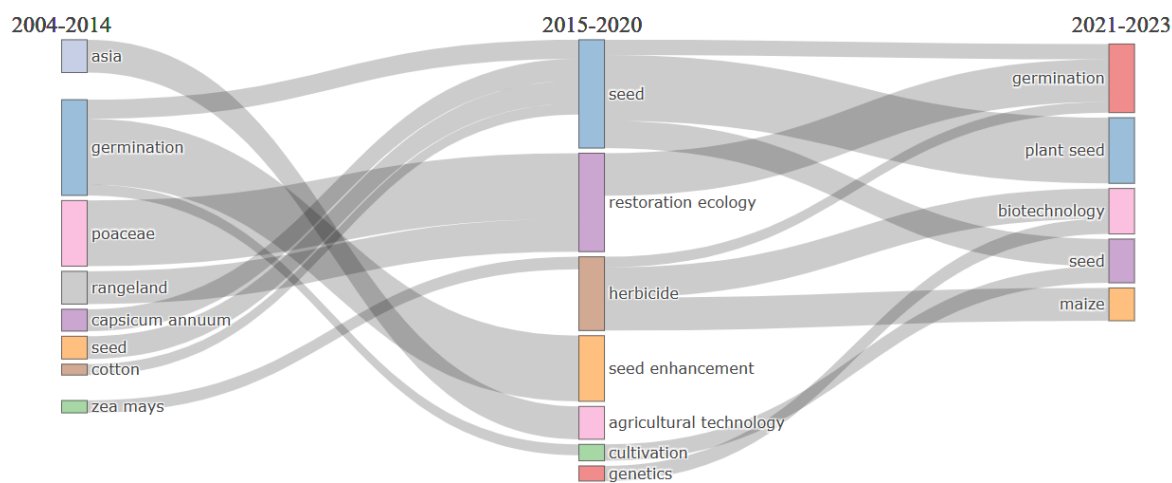
ขณะเดียวกัน มีเครือข่ายของคำที่ใช้ร่วมกันที่แสดงถึงความหลากหลายของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ อย่างเช่น คำว่า สหรัฐอเมริกา และ อินเดีย ที่ปรากฏบ่อย แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้นำของทั้งสองประเทศในการวิจัยด้านนี้ นอกจากนี้ยังพบคำที่เกี่ยวข้องกับพืชที่มีความเชื่อมโยงในการวิจัย เมล็ด อย่างคำว่า ข้าวโพด พริก หนุ่ย และ ฝ้าย ที่ปรากฏมากที่สุด รวมถึงยังเน้นไปที่การศึกษา การเจริญเติบโตและความงอกของเมล็ดที่พบว่าเป็นคำที่โดดเด่นที่สุด การศึกษาภายใต้สภาวะโลกร้อนหรือสภาพแวดล้อมต่าง ๆ การใช้สารเคมีทางวิทยาศาสตร์ และการวิจัยทางสรีรวิทยาเมล็ดพันธุ์ เป็นต้น (ภาพที่ 6)

61

9. แนวโน้มและวิวัฒนาการผลงานวิจัย (thematic evolution)

การวิเคราะห์แนวโน้มพัฒนาการผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ ตั้งแต่ปีค.ศ. 2004-2023 โดยมีการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำสำคัญในผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกัน แสดงถึงสีและขนาดของจุดกราฟเส้น แสดงถึงความสัมพันธ์ของคำหรือหัวเรื่องที่ปรากฏในบทความวิจัยต่าง ๆ ในช่วงเวลาที่กำหนดไว้ ดังภาพที่ 7 แสดงให้เห็นถึงเส้นที่เชื่อมต่อคำหรือหัวข้องานวิจัยที่เกี่ยวข้องกันโดยตั้งค่าในโปรแกรม Biblioshiny แบ่งออกเป็น 3 ช่วงระยะเวลา เพื่อแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงในหัวข้องานวิจัยและแนวโน้มของผลงานวิจัยด้านนี้ พบว่า งานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์มีการแนวโน้มและวิวัฒนาการงานวิจัยในหัวข้อที่เกี่ยวข้องในช่วงปีแรก (ปีค.ศ. 2004-2014) ได้แก่ เอเชีย (asia) ความงอก (germination) หญ้า (Poaceae) พุ่มหญ้า (rangeland) พริก (*Capsicum annuum*) เมล็ด (seed) ฝ้าย (cotton) ข้าวโพด (*Zea mays*) จากนั้นวิวัฒนาการของงานวิจัยในช่วงปีค.ศ. 2015-2020 ได้แก่ เมล็ด (seed) นิเวศวิทยาการฟื้นฟู (restoration ecology) สารกำจัดวัชพืช (herbicide) การยกระดับคุณภาพเมล็ดพันธุ์ (seed enhancement) เทคโนโลยีการเกษตร (agricultural technology) การเพาะปลูก (cultivation) พันธุศาสตร์ (genetics) เพิ่มมากขึ้นจากช่วงปีแรก ส่วนช่วงปีล่าสุดระหว่างปีค.ศ. 2021-2023 แนวโน้มการวิจัยหรือวิวัฒนาการหัวข้องานวิจัยเกี่ยวข้องกับ ความงอก (germination) เมล็ดพืช (plant seed) เทคโนโลยีชีวภาพ (biotechnology) เมล็ด (seed) และ ข้าวโพด (maize) แสดงให้เห็นถึงงานวิจัยในช่วงปีหลังให้ความสนใจในการวิจัยความงอกของเมล็ด วิจัยเมล็ดข้าวโพด และเน้นการใช้เทคโนโลยีชีวภาพเข้ามาเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์เพิ่มมากขึ้น

ภาพที่ 7 แนวโน้มวิวัฒนาการผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ ปีค.ศ. 2004-2023

สรุปและอภิปรายผล

การวิเคราะห์ด้วยวิธีทางบรรณมิติ ทำให้เห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ระดับสากลจากฐานข้อมูล Scopus อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในปัจจุบันที่เทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในชีวิตประจำวันของผู้คน และสังคมทั่วโลกไม่ว่าจะเป็นภาคธุรกิจ การศึกษา

รวมถึงภาคการเกษตร การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทางการเกษตรสามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการพัฒนาภาคเกษตรกรรมในทุกประเทศทั่วโลก จากจำนวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ (ปีค.ศ. 2004-2023) ทั้งหมด 323 บทความ แสดงถึงภาพรวมผลงานตีพิมพ์ตลอดระยะเวลา 20 ปี มีแนวโน้มจำนวนผลงานวิจัยที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงการวิจัยในด้านนี้ที่มีพัฒนาการในวงการของนักวิจัยเมล็ดพันธุ์เพิ่มมากขึ้น ในส่วนของจำนวนการอ้างอิงผลงานตีพิมพ์มีความสอดคล้องกับจำนวนผลงานวิจัยที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน อาจเนื่องจากผลงานตีพิมพ์นั้นมีการเผยแพร่ผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้มีจำนวนผู้อ่านที่เข้าถึงผลงานวิจัยเพื่อใช้ในการอ้างอิงนั้นมากขึ้นเช่นเดียวกัน ในส่วนของผู้แต่ง/นักวิจัยอาจควรพิจารณาการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่เหมาะสมอย่าง เช่น วารสาร *Scientia Horticulturae* ซึ่งมีจำนวนการอ้างอิงสูงแม้จะมี H-index ต่ำกว่าวารสารอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์แหล่งตีพิมพ์ที่มีในการสร้างผลงานด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์นี้ ช่วยให้ผู้ที่สนใจสามารถตัดสินใจในการเลือกตีพิมพ์วารสารตามความเหมาะสม ด้วยค่า H-index หรือระดับค่า Q ของวารสาร จะช่วยบ่งบอกถึงระดับความสำเร็จในการตีพิมพ์งานวิจัยของแต่ละวารสาร รวมถึงการมีโอกาสนในการได้รับการอ้างอิงผลงานของตนเองมากขึ้นด้วยเช่นกัน ดังนั้นผู้แต่งหรือนักวิจัยที่มีผลงานต้องการสร้างผลงานวิจัยที่น่าสนใจในด้านนี้ควรสร้างผลงานที่มีคุณภาพและเลือกวารสารที่ตีพิมพ์ที่เหมาะสมอาจทำให้เกิดการอ้างอิงผลงานได้มากขึ้น ส่งผลให้เพิ่มค่า H-index และเพิ่มโอกาสในการได้รับการยกย่องในเผยแพร่ผลงานของตนเองให้มากขึ้นได้ในวงกว้างของวงการวิชาการด้านเมล็ดพันธุ์

อย่างไรก็ตาม ความสำคัญและคุณภาพของผลงานตีพิมพ์จะมีผลต่อจำนวนการอ้างอิงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ ในขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาผลของแนวโน้มการวิวัฒนาการหัวข้อการวิจัย (ภาพที่ 7) ผู้แต่งนักวิจัย อาจารย์ นักวิชาการ หรือผู้ที่สนใจในหัวข้อนี้ สามารถวางแผนการวิจัยในอนาคตได้ตรงกับความต้องการและสอดคล้องกับแนวโน้มของการวิจัยเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ในอนาคต อีกทั้งพบว่ามี ผู้แต่ง/นักวิจัยที่สร้างผลงานวิจัยจากหลายสถาบัน ดังข้อมูลในตารางที่ 5 พบผลงานตีพิมพ์ที่ได้รับการอ้างอิงสูงสุดเกี่ยวข้องกับทางด้านส่งเสริมการเกษตร เศรษฐศาสตร์การเกษตร และการวิจัยโดยใช้เทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์เทียม เป็นต้น นอกจากนี้ นักวิจัยวงการเมล็ดพันธุ์ควรเน้นไปที่การพัฒนาและปรับปรุงการวิจัยด้านนี้อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้มแข็ง สร้างคุณค่า และคุณภาพในงานวิจัยด้านนี้ได้อย่างยั่งยืน ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ Afzal et al. (2020) ได้เผยแพร่บทความปริทัศน์เทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ที่ทันสมัย เช่น การเคลือบเมล็ด (seed coating) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของเมล็ดพันธุ์ที่ช่วยปรับปรุงการงอกและการเจริญเติบโตของพืชตั้งแต่ในช่วงเริ่มต้นของฤดูกาลได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นส่งผลต่อการพัฒนาระบบการเกษตรที่ยั่งยืน นอกจากนี้ ส่งผลให้เกิดการวิจัยเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์อีกมากมาย อาทิเช่น เทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ถ่านกัมมันต์ของต้นกล้าจากผลกระทบของสารกำจัดศัตรูพืชหลังฉีดพ่นหญ้า (Munro, Ritchie, Erickson, Nimmo & Price, 2023) สอดคล้องกับงานวิจัยการผลิตเมล็ดเทียมในพืชตระกูลเฟิร์น (Jang, Cho & Lee, 2020; Lee, Jang, Park, Cho & Lee, 2022) เทคโนโลยีการเคลือบเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดไร่ (Kangsopa & Jeepheth, 2021) และพอกเมล็ดพันธุ์ในผักกาดหอม (Jeepheth et al., 2022; Jeepheth, Thawong, Atnaseo, Hermhuk, & Kangsopa, 2024) เป็นต้น ซึ่งจะ

เห็นได้ว่า เมื่อพิจารณาจากแหล่งตีพิมพ์ที่มีการศึกษาวิจัยพบว่า การยกระดับคุณภาพเมล็ดพันธุ์ในพืชชนิดต่าง ๆ สร้างคุณค่าทางการเกษตรทั้งในระดับชุมชน สังคม และประเทศได้ การวิจัยก้าวหน้าสู่การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ได้

ขณะเดียวกันการวิเคราะห์เครือข่ายความร่วมมือระดับสถาบันและประเทศ แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลด้านความเข้มแข็งในการสร้างผลงานวิจัยด้านเมล็ดพันธุ์ที่โดดเด่น ทวีปเอเชียเป็นอีกภูมิภาคที่มีจุดศูนย์กลางของการสร้างงานวิจัยเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์อย่างมาก ประเทศไทยมีเครือข่ายความร่วมมืองานวิจัยร่วมกับสถาบันในภูมิภาคต่าง ๆ มากขึ้น (ดังภาพที่ 3) แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของนักวิจัยในประเทศไทยในการสร้างเครือข่ายร่วมกับนานาชาติ ด้วยเหตุนี้ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์พืชที่ค้นพบจากกลุ่มนักวิจัย ส่งผลให้เกิดการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน มีแนวโน้มการผลิตผลงานวิจัยออกมาเป็นจำนวนมาก ฉะนั้นงานวิจัยที่มีการวิเคราะห์สังเคราะห์หรือการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศด้วยแนวทางบรรณมิติของการวิจัยด้านเมล็ดพันธุ์ค่อนข้างน้อย และเพื่อให้เห็นถึงแนวโน้มและทิศทางของการวิจัยซึ่งปัจจุบันการวิเคราะห์บรรณมิตินำไปปรับใช้ในการวิเคราะห์วิจัยหลากหลายสาขาวิชา (Ellegaard, 2018) ตลอดจนประโยชน์ที่จะได้รับจากการใช้เทคนิคการวิเคราะห์บรรณมิติที่สามารถนำเสนอในรูปแบบแผนภาพข้อมูล แสดงความสัมพันธ์ของเครือข่ายการวิจัยทั้งในระดับประเทศ องค์กรหรือหน่วยงานวิจัย และนักวิจัยด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ที่สำคัญของโลกและภูมิภาค จะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายทางวิชาการขององค์กรหรือหน่วยงานและนักวิชาการหรือนักวิจัยในประเทศไทยกับนานาชาติได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับการศึกษาบรรณมิติที่เกี่ยวข้องกับเมล็ดพันธุ์ เช่น งานวิจัยของ Brown et al. (2021) วิเคราะห์บทความวรรณกรรมสิ่งพิมพ์ด้านการยกระดับคุณภาพเมล็ดพันธุ์ระดับโลกศึกษาในฐานข้อมูล Web of Science และ Scopus ส่วน Suresh & Thanuskodi (2021) ศึกษาการประสิทธิผลการวิจัยและแนวโน้มในการวิจัยเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ในฐานข้อมูล Web of Science เป็นต้น อีกทั้ง งานวิจัยในครั้งนี้จำเป็นต้องใช้ข้อมูลสถิติขั้นสูงด้วยซอฟต์แวร์ช่วยในการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล เช่น Bibliometrix, CiteSpace และ VOSviewer เป็นต้น (José, Enrique, Antonio & Cobo, 2020) ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลจากบรรณานุกรมและฐานข้อมูลวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ มาสร้างแผนภาพข้อมูลและเครือข่ายข้อมูลได้อย่างชัดเจน จะแสดงให้เห็นแนวโน้มและวิวัฒนาการของผลงานวิจัยที่เกิดขึ้นของเรื่องนี้ สามารถเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ นำไปสู่ทิศทางของการกำหนดนโยบายการวิจัยของเหล่านักวิชาการ อาจารย์ นักวิจัย ผู้สนับสนุนแหล่งทุนการวิจัย และผู้ที่สนใจที่ศึกษาในเรื่องนี้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญในการต่อยอดงานวิจัย ส่งเสริมงานวิจัยในการสร้างผลงานตีพิมพ์ที่เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งเพื่อให้เห็นบริบทของการศึกษาการวิเคราะห์บรรณมิติทางด้านเกษตรในประเทศไทยที่เพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับบทความวิจัยของ Ta-Kham et al. (2021) การวิเคราะห์บรรณมิติงานวิจัยในกาแฟพิเศษโดยเปรียบเทียบงานวิจัยจากฐานข้อมูล Web of Science และ Scopus และงานวิจัยของ Chumkad et al. (2022) การวิเคราะห์บรรณมิติเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืนในประเทศไทย และการวิเคราะห์บรรณมิติสมุนไพรในเครื่องสำอาง (Leechon & Kabmala, 2023) เป็นต้น

ฉะนั้น นักวิจัย นักวิชาการ อาจารย์ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงการเมล็ดพันธุ์ ควรตระหนักและให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนางานวิจัยด้านนี้ให้ยังคงเติบโตอย่างต่อเนื่อง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีทางการเกษตรเพื่อส่งเสริมการพัฒนางานวิจัยในระดับชาติและนานาชาติ ในระดับอุตสาหกรรมเมล็ดพันธุ์ได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

สำหรับใช้เป็นแนวทางการศึกษาต่อยอดหรือสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการวิจัยแก่วงการเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์ หรืออุตสาหกรรมเมล็ดพันธุ์ของประเทศไทยของนักวิจัยหรือหน่วยงานที่มีความโดดเด่นทางด้านเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์

2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1) ประยุกต์กับโปรแกรมอื่นที่มีประสิทธิภาพสูงในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ VOSviewer, CiteSpace หรือการรวบรวมข้อมูลงานวิจัยจากฐานข้อมูลอื่น เช่น Web of Science, Dimensions และ Google Scholar เพื่อการขยายแนวทางการศึกษาที่แตกต่างกัน

2.2) การศึกษาค้นคว้าทำการดึงข้อมูล (export data) เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ.2023 เมื่อเวลาผ่านไปสามารถศึกษางานวิจัยเพิ่มเติมทำให้เห็นทิศทางหรือแนวโน้มการวิจัยด้านนี้หรือหัวข้องานวิจัยอื่นในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณหัวหน้าศูนย์วิจัยเทคโนโลยีเมล็ดพันธุ์สมัยใหม่ คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ที่สนับสนุนงานวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง/References

- Afzal, I., Javed, T., Amirkhani, M., & Taylor, A.G. (2020). Modern seed technology: Seed coating delivery systems for enhancing seed and crop performance. *Agriculture (Switzerland)*. 10(11), 1–20.
- Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). Bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*. 11(4), 959-975.
- Atenstaedt, R. (2012). Word cloud analysis of the BJGP. *British Journal of General Practice*. 62(658), 231-232.

- Brown, V.S., Erickson, T.E., Merritt, D.J., Madsen M.D., Hobbs, R.J., & Ritchie, A.L. (2021). A global review of seed enhancement technology use to inform improved applications in restoration. *Science of the Total Environment*. 798, e149096.
- Chander, R., Dhar, M., & Bhatt, K. (2022). Bibliometric analysis of studies on library security issues in academic Institutions. *Journal of Access Services*. 19, 86-104.
- Chumkad, K., Hiranphaet, A., Sooksai, T., & Sujarit, R. (2022). The bibliometric analysis of sustainable organic farming in Thailand. *Journal of Community Development and Life Quality*. 10(3), 283-292.
- Davies, K.W., Boyd, C.S., Madsen, M.D., Kerby, J., & Hulet, A. (2018). Evaluating a seed technology for sagebrush restoration across an elevation gradient: support for bet hedging. *Rangeland Ecology & Management*. 71(1), 19–24.
- de Souza, D.C. (2022). Forest restoration by direct seeding: a global bibliometric analysis. *Restoration Ecology*. 30(8), e13631.
- Divakaran, M., Babu, K.N., & Peter, K.V. (2006). Conservation of Vanilla species, in vitro. *Scientia Horticulturae*. 110(2), 175-180.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*. 133, 285–296.
- Ellegaard, O. (2018). The application of bibliometric analysis: disciplinary and user aspects. *Scientometrics*. 116(1), 181–202.
- Feistritzer, W.P. (1975). The role of seed technology for agricultural development. *Seed Science and Technology*. 3, 415-429.
- Jabeen, M., Yun, L., Rafiq, M., & Jabeen, M. (2015). Research productivity of library scholars bibliometric analysis of growth and trends of LIS publications. *New Library World*. 116(7-8), 433-454.
- Jang, B.K., Cho, J.S., & Lee, C.H. (2020). Synthetic seed technology development and production studies for storage, transport, and industrialization of bracken spores. *Plants*. 9(9), 1–12.
- Jeephet, P., Atnaseo, C., Hermhuk, S., & Kangsopa, J. (2022). Effect of seed pelleting with different matrices on physical characteristics and seed quality of lettuce (*Lactuca sativa*). *International Journal of Agricultural Technology*. 18(5), 2009–2020.

- Jeephet, P., Thawong, N., Atnaseo, C., Hermhuk, S., Kangsopa, J. (2024). Effect of seed pelleting application of plant growth promoting bacteria on germination and growth of lettuce (*Lactuca sativa*). *Environment and Natural Resources Journal*. 22(1), 26-33.
- José, A.M.-M., Enrique, H.-V., Antonio, S.-E., & Cobo, M.J. (2020). Software tools for conducting bibliometric analysis in science: An up-to-date review. *El profesional de la información*. 29(1), e290103.
- Kangsopa, J., & Jeephet, P. (2021). Effect of osmopriming and coating seed with captan and metalaxyl on the germination and seedling growth of field corn. *International Journal of Agricultural Technology*. 17(3), 909–920.
- Kyamanywa, S., Kashaia, I., Getu, E., Amata, R., Senkesha, N., & Kullaya, A. (2011). *Enhancing food security through improved seed systems of appropriate varieties of cassava, potato and sweet potato resilient to climate change in Eastern Africa*. International Livestock Research Institute (ILRI): Nairobi, Kenya.
- Lata, H., Chandra, S., Khan, I.A., & Elsohly, M.A. (2009). Propagation through alginate encapsulation of axillary buds of *Cannabis sativa* L. - An important medicinal plant. *Physiology and Molecular Biology of Plants*. 15(1), 79-86.
- Lee, H., Jang, B.-K., Park, K., Cho, J.-S., & Lee, C.H. (2022). Production of synthetic seeds by encapsulating gametophytes in *Matteuccia struthiopteris*, edible ferns. *In Vitro Cellular and Developmental Biology – Plant*. 58(5), 742–749.
- Leechon, Y. & Kabmala, M. (2023). A bibliometric analysis of researches on medicinal plants for cosmetics. *Journal of Library and Information Science Srinakharinwirot University*. 16(1), 44-54.
- Liu, Z., Zhao, M., Lu, Z., & Zhang, H. (2022). Seed traits research is on the rise: A bibliometric analysis from 1991–2020. *Plants*. 11(15), 1-14.
- Louwaars, N.P., & Manicad, G. (2022). Seed systems resilience - An overview. *Seeds*. 2022(1), 340-356.
- Mariano, M.J., Villano, R., & Fleming, E. (2012). Factors influencing farmers' adoption of modern rice technologies and good management practices in the Philippines. *Agricultural Systems*. 110, 41-53.
- Matuschke, I., & Qaim, M. (2009). The impact of social networks on hybrid seed adoption in India. *Agricultural Economics*. 40(5), 493-505.

- McNaught, C., & Lam, P. (2010). Using wordle as a supplementary research tool. *Qualitative Report*. 15(3), 630-643.
- Mendola, M. (2007). Agricultural technology adoption and poverty reduction: A propensity-score matching analysis for rural Bangladesh. *Food Policy*. 32(3), 372-393.
- Mendola, M. (2008). Migration and technological change in rural households: Complements or substitutes?. *Journal of Development Economics*. 85(1-2), 150-175.
- Munro, T.P., Ritchie, A.L., Erickson, T.E., Nimmo, D.G., & Price, J.N. (2023). Activated carbon seed technologies provide some protection to seedlings from the effects of post-emergent herbicides. *Restoration Ecology*. 31(4), e138751.
- Naik, S.K., & Chand, P.K. (2006). Nutrient-alginate encapsulation of in vitro nodal segments of pomegranate (*Punica granatum* L.) for germplasm distribution and exchange. *Scientia Horticulturae*. 108(3), 247-252.
- Nor Asmah, H., Nor Hasnida, H., Nashatul Zaimah, N.A., Noraliza, A., & Nadiah Salmi, N. (2011). Synthetic seed technology for encapsulation and regrowth of in vitro-derived Acacia hybrid shoot and axillary buds. *African Journal of Biotechnology*. 10(40), 7820-7824.
- Pedrin, S., Balestrazzi, A., Madsen, M.D., Bhalsing, K., Hardegree, S., Dixon, K.W., & Kildisheva, O.A. (2020). Seed enhancement: getting seeds restoration-ready. *Restoration Ecology*. 28(S3), S266-S275.
- Šera, B., Straňák, V., Serý, M., Tichý, M., & Spatenka, P. (2008). Germination of chenopodium album in response to microwave plasma treatment. *Information Processing and Management*. 48(4), 680-697.
- Siri, B. (2015). Seed conditioning and seed enhancements. Klunghanawitthaya Priting, Khon Kaen, Thailand.
- Suresh, N., & Thanuskodi, S. (2021). Research performance and trends in seed technology research: A scientometric assessment. *Library Philosophy and Practice*. 2021, 1-13.
- Ta-Kham, T. Saninjak, K., & Jitjaroen, W. (2021). An analysis of specialty coffee research publication using a bibliometric method. *Journal of Information Science*. 39(1), 1-19.
- Taylor, A.G., Allen, P.S., Bennett, M.A., Bradford, K.J., Burris, J.S., & Misra, M.K. (1998). Seed Enhancements. *Seed Science Research*. 8, 245-256.
- Taylor, A.G., Amirkhani, M., & Hill, H. (2021). Modern Seed Technology. *Agriculture*. 11, 630.
- Varier, A., Vari, A.K., & Dadlani, M. (2010). The subcellular basis of seed priming. *Current Science*. 99(4), 450-456.

- Zahoranová, A., Hoppanová, L., Šimončicová, J., Tučeková, Z., Medvecká, V., Hudecová, D., Kaliňáková, B., Kováčik, D., & Černák, M. (2018). Effect of cold atmospheric pressure plasma on maize seeds: enhancement of seedlings growth and surface microorganisms inactivation. *Plasma Chemistry and Plasma Processing*. 38(5), 969-988.
- Zheng, Q., & Liu, K. (2022). Worldwide rapeseed (*Brassica napus* L.) research: A bibliometric analysis during 2011–2021. *Oil Crop Science*. 7(4), 157-165.

ประเด็นร่วมสมัยแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
Contemporary issues in the Sustainable Development
according to the Self-sufficient Economy

จุฑานันท์ หุ่นดี¹ อนูรัตน์ อนันตนารถ² พงษ์เสฐียร เหลืองอลงกต³ และจักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ⁴

Juthanan Hoonddee¹ Anurat Anantanatorn²

Pongsatean Luengalongkot³ and Chakrit Noranitipadungkarn⁴

มหาวิทยาลัยบูรพา^{1 2 3} มหาวิทยาลัยรามคำแหง⁴

Burapha University^{1 2 3} Ramkhamhaeng University⁴

E-mail: juthanan29@hotmail.com¹ moucmu@yahoo.com²

pongsate@hotmail.com³ and chak_87@hotmail.com⁴

Date Received : 2 May 2023 Date Revised : 14 March 2024

Date Accepted : 14 March 2024 Date Published online : 27 March 2024

บทคัดย่อ

กฎานประเทศแห่งคาร์บอนเป็นลบ โดยการยกระดับประเทศให้เป็นประเทศที่สร้างแรงบันดาลใจให้กับประเทศทั่วโลก ด้วยนโยบายที่ว่า “ผู้นำด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมโลก” ตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ที่มีความมุ่งมั่นสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals: SDGs) ด้วยการส่งเสริมในประเด็นโลกเศรษฐกิจสีเขียวที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุภายในปี 2030 โดยบูรณาการการพัฒนาใน 3 มิติ คือ 1. มิติด้านเศรษฐกิจ 2. มิติด้านสังคม 3. มิติด้านสิ่งแวดล้อม อันจะเป็นองค์ประกอบที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์ให้สามารถอยู่ดีมีสุข ปลอดภัย มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ที่ตอบสนองความต้องการอันพึงประสงค์ที่ดีของคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต ซึ่งเป็นประเด็นร่วมสมัยของการพัฒนาตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Self-sufficient Economy) ที่เน้นความสมดุลทั้ง 3 คุณลักษณะ คือ พอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน ด้วยการพัฒนาด้านเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อก่อให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบพึ่งตนเอง ตามเงื่อนไขหลักธรรมาภิบาล ที่เป็นการพัฒนาแบบองค์รวมอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ : การพัฒนาที่ยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียง เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการรายงานการพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

Bhutan is a carbon-negative country by raising the country to be one that inspires countries worldwide. The policy “Leader in caring for the global environment” according to the concept of sustainable development By the United Nations (UN) is committed to the Millennium Sustainable Development Goals (SDGs) by promoting the issue of a green economy world. That must be achieved within 2030 by integrating development in 3 dimensions: 1) Economic 2) Social, and 3) Environmental this will be an element that will raise the quality of human life so that people can live happily, safely, securely, and with sustainable prosperity. That responds to the good needs of present and future generations this is a contemporary issue of development according to the Self-Sufficient Economy. That emphasizes the balance of all 3 characteristics: moderation, reasonableness, and immunity, with the development of technology to benefit. To create self-reliant local wisdom According to the principles of good governance which is a holistic development that is stable, prosperous, and sustainable forever.

Keywords: Sustainable Development, Self-Sufficient Economy, Sustainable Development Goals, Sustainable Development Report.

บทนำ

“ภูฏานประเทศแห่งคาร์บอนเป็นลบ” ซึ่งถือได้ว่าเป็นความสำเร็จที่น่าอัศจรรย์ที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนา คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยชี้ให้เห็นว่า แม้ว่าการพัฒนาด้านเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งในการพัฒนา แต่มีใช้ปัจจัยเดียวที่เป็นตัวกำหนดแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ยังคงต้องประกอบด้วยปัจจัยด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมเป็นความท้าทายปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลอย่างชัดเจนต่อความก้าวหน้าของการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกด้วย ดังนั้นประเทศภูฏานจึงเป็นประเทศตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการลำดับของความสำคัญในการพัฒนาสังคม ด้วยนโยบายการยกระดับประเทศให้เป็นผู้นำทางด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมโลก เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับประเทศทั่วโลกในการดำเนินการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน (Shanawez & Ahmad, 2023, pp. 80-83)

ดังจะเห็นได้ว่าปัจจุบันการดำเนินการตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ด้วยการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งเป็นเส้นทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนภายในปี พ.ศ. 2573 ในหลายประเทศทั่วโลก จากผลการรายงานการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Report: SDR) ประจำปี พ.ศ. 2565 ตามตัวชี้วัดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG Index & Dashboard) พบว่า สาธารณรัฐฟินแลนด์ยังคงครอง อันดับ 1 ตามมาด้วยประเทศ ในภูมิภาค

นอร์ดิก (Nordic region) อีก 3 ประเทศ ซึ่งได้แก่ ราชอาณาจักรเดนมาร์ก (อันดับ 2) ราชอาณาจักรสวีเดน (อันดับ 3) และราชอาณาจักรนอร์เวย์ (อันดับ 4) อีกทั้ง 10 อันดับแรกล้วนเป็น ประเทศในภูมิภาคยุโรปทั้งสิ้น อันได้แก่ สาธารณรัฐออสเตรีย (อันดับ 5) สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (อันดับ 6) สาธารณรัฐฝรั่งเศส (อันดับ 7) สมาพันธรัฐสวิส (อันดับ 8) สาธารณรัฐไอร์แลนด์ (อันดับ 9) และสาธารณรัฐเอสโตเนีย (อันดับ 10) สำหรับ ราชอาณาจักรไทยอยู่ในลำดับที่ 44 ที่มีคะแนนที่สูงสุดเป็นอันดับ 1 ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งนับได้ว่าเป็นภูมิภาคที่มีความก้าวหน้าในการขับเคลื่อนเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) มากกว่าภูมิภาคอื่น ๆ นับตั้งแต่มีการรับรองเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ในปี พ.ศ. 2558 เป็นต้นมา (Jeffrey, Guillaume, Christian, Grayson, & Finn, 2022, pp. VI-X)

อนึ่ง องค์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้ทรงพระราชทานทฤษฎีใหม่ให้แก่พสกนิกรชาวไทยใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และวิถีปฏิบัติที่ทรงเรียกว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” (Self-sufficient Economy) หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการในทุกขั้นตอน ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ และปัญญาที่มีสำนึกในคุณธรรม และความซื่อสัตย์สุจริตอย่างสมดุล เพื่อเป็นพื้นฐานในการป้องกันและการดำรงชีวิตให้รอดพ้นจากวิกฤต พร้อมทั้งเป็นการเตรียมความพร้อมในการรองรับการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอกอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, น. 6-9)

จากทัศนะดังกล่าวจึงขอกกล่าวถึง “ประเด็นร่วมสมัยแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ดังนี้

ย้อนรอยแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) มีประวัติศาสตร์แนวความคิดพื้นฐานจากการพัฒนามานานกว่า 200 ปีมาแล้ว ในที่นี้จะเริ่มกล่าวถึงประวัติแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่กำเนิดจากแนวความคิดการพัฒนาโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ซึ่งมีการก่อตั้งองค์กรขึ้นในปี 1945 และปัจจุบันมีประเทศสมาชิกทั้งหมด 193 ประเทศ โดยมีเป้าหมายหลักขององค์กร คือ การรักษาความสงบและความมั่นคงของโลก ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน ปกป้องสิทธิมนุษยชน และเสริมภาพขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมกฎหมายระหว่างประเทศ และความร่วมมือระหว่างประเทศ สามารถสรุปในภาพรวมได้ดังนี้ (Tomislav, 2018, p. 72)

ปี 1969 องค์การสหประชาชาติได้เผยแพร่ รายงาน “Man and His Environment or U Thant Report” ที่แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมที่มุ่งเน้นการจัดการปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมโลก ปี 1972 องค์การสหประชาชาติและโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environmental

Programme: UNEP) จัดการประชุมเรื่องมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ภายใต้คำขวัญ ที่ว่า “Only One Earth” เพื่อเป็นการประกาศเผยแพร่แผนปฏิบัติการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปี 1975 องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) จัดการประชุมว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยมีการจัดทำกรอบการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมโลก ที่เรียกว่า “Belgrade Charter” และ การประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ที่เน้นย้ำการแก้ไขประเด็นปัญหาทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเช่นเดียวกับในปี 1972 ในเวทีการประชุมสิ่งแวดล้อมระดับโลกที่กรุงสต็อกโฮล์ม

ปี 1979 มีการประชุมเกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศโลกเป็นครั้งแรก โดยมุ่งเน้นการสร้างโครงการวิจัยและการตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปี 1981 จัดการประชุม “UN Conference on Least Developed Countries” เป็นครั้งแรกที่มีรายงานแนวทางและมาตรการช่วยเหลือประเทศผู้ด้อยพัฒนา ปี 1984 มีการจัดตั้งคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development: WCED) โดยคณะกรรมการมีหน้าที่ สร้างความร่วมมือระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาในการให้การยอมรับแผนพัฒนาระดับโลกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปี 1987 คณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development: WCED) ได้มีรายงาน เรื่อง “Our Common Future or Brundtland report” (อนาคตของเรา) ซึ่งกล่าวถึง หลักการพื้นฐานของแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีการเผยแพร่ Montreal Protocol ที่เป็นผลการวิจัยเกี่ยวกับผลเสียต่อชั้นโอโซนของโลก ปี 1990 มีการประชุมสภาพภูมิอากาศโลกเป็นครั้งที่สอง กล่าวถึงอนาคตการพัฒนางานวิจัยและโปรแกรมการติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการสร้างระบบตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศระดับโลก

จากนั้นในปี 1992 มีการประชุมสุดยอดของโลก (Earth Summit, Rio Conference) หรือการประชุมสหประชาชาติว่าด้วย เรื่อง สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development: UNCED) ซึ่งเป็นการรับรองเอกสารปฏิญญาริโอ (Rio Declaration on Environment and Development) และแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ที่เป็นแผนแม่บทของโลกในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ปี 1997 การประชุมเรื่อง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเกียวโต โดยมีพิธีลงนามสารเกียวโต (The Kyoto Protocol) ซึ่งเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อลด CO₂ และการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ปี 2000 องค์การสหประชาชาติมีการเผยแพร่ “Millennium declaration” ที่นับได้ว่าเป็นครั้งแรกของการประกาศเป้าหมายของแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่เรียกว่า “เป้าหมายของแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (Millennium Development Goals: MDGs)” และในปี 2002 มีการประชุมสุดยอดโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development: WSSD) เพื่อรายงานผลสำเร็จในช่วงเวลาการประชุมริโอโดยยืนยันพันธกรณีเดิมและกำหนดแนวความคิดแนวการปฏิบัติสำหรับในอนาคต

ปี 2009 มีการประชุมสภาพภูมิอากาศโลก ซึ่งกล่าวถึงการพัฒนาในอนาคตของระบบติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทั่วโลกโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการคาดการณ์ภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้น ได้อย่าง

ทันทั่วทั้งที่ และการประชุมสุดยอดผู้นำกลุ่ม G20 โดยประเทศสมาชิก G20 ได้ทำข้อตกลงในระดับปานกลาง และความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ ปี 2012 มีการประชุมองค์การสหประชาชาติ Rio +20 ได้มีการรับรองเอกสารผลลัพธ์ที่มีชื่อว่า “อนาคตที่เราต้องการ” ด้วยความมุ่งมั่นสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และส่งเสริมประเด็นโลกเศรษฐกิจสีเขียว และในปี 2015 นี้เองที่ได้มีการประชุมสุดยอดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีการเผยแพร่วาระการประชุม UN 2030 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (The UN 2030 Agenda for Sustainable Development) ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals: SDGs) ในปัจจุบันมีทั้งหมด 17 เป้าหมาย (Goals) ที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุภายในปี 2030 โดยถือได้ว่าเป็นเป้าหมายใหม่ของแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ได้รับการพัฒนามาจากแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (Millennium Development Goals: MDGs) ซึ่งบ่งชี้ถึงความต้องการที่เพิ่มขึ้น และความท้าทายร่วมสมัยที่ซับซ้อนมากขึ้นในสถานการณ์โลกปัจจุบัน

สรุปได้ว่า แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ได้เริ่มต้นในปี 1969 จากรายงาน “Man and His Environment or U Thant Report” ที่แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมที่มุ่งเน้นการจัดการปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมของโลก โดยมีการจัดทำกรอบการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมโลก ที่เรียกว่า “Belgrade Charter” จากนั้นได้มีรายงาน เรื่อง “Our Common Future or Brundtland report” (อนาคตของเรา) ซึ่งกล่าวถึง หลักการพื้นฐานของแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการเผยแพร่ “Millennium declaration” ที่นับได้ว่าเป็นครั้งแรกของการประกาศเป้าหมายของแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่เรียกว่า “เป้าหมายของแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (Millennium Development Goals: MDGs)” และต่อมาในปี 2015 ได้มีการรับรองเอกสารผลลัพธ์ที่มีชื่อว่า “อนาคตที่เราต้องการ” ด้วยความมุ่งมั่นสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และส่งเสริมประเด็นโลกเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals: SDGs) ในปัจจุบันที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุภายในปี 2030

ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

ภายใต้ชื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ปัจจุบันปรากฏเป็นกระแสหลักในเรื่องเกี่ยวกับการนำมาซึ่ง “การเติบโตสีเขียว” อันเป็นประโยชน์ต่อทั้งสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและมนุษยชาติ ที่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันด้วยการพัฒนาอย่างสมดุลและเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของคนรุ่นอนาคต (Malcolm, 2005, pp. 19-20) ในที่นี้ขอสรุปความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนพอสังเขป ดังนี้

Denmark.dk (2023) การพัฒนาที่ยั่งยืนของชาวเดนมาร์ก หมายถึง การส่งเสริมความยั่งยืนแบบองค์รวม ด้วยกิจกรรมที่ผูกพันอย่างใกล้ชิดกับผืนดินและผืนน้ำ เช่น กระบวนการจัดการน้ำ การกำจัดขยะด้วยการรีไซเคิล การขนส่งสีเขียวโดยการสร้างวัฒนธรรมการปั่นจักรยาน การสร้างระบบพลังงานสีเขียวระดับโลก การสร้างอาคารประหยัดพลังงาน เป็นต้น

United Nations (2023a) การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การดำเนินชีวิตในวันนี้ด้วยการตอบสนองความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยความมุ่งหวังในวันพรุ่งนี้ที่ดีกว่า ซึ่งตอบสนองความต้องการและไม่กระทบต่อโอกาสของคนรุ่นอนาคต เพื่อการอยู่รอดร่วมกันในสังคมโลกที่ยั่งยืนมากขึ้น ด้วยกระบวนการเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมที่ปกป้องสิ่งแวดล้อม อันส่งผลให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการทำงานที่มีคุณค่า ได้รับการดูแลสุขภาพที่ดีและการศึกษาที่มีคุณภาพ รวมถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ลดมลภาวะที่เป็นพิษ และการสูญเสียต่อสิ่งแวดล้อมอย่างถาวร ด้วยนโยบายสาธารณะที่จะให้แน่ใจได้ว่าไม่มีใครถูกทิ้งไว้ข้างหลังเนื่องจากความไม่เท่าเทียม

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) (2561, น. 73) การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม (holistic) ที่มีการประสานกันอย่างมีดุลยภาพ (balanced) และการบูรณาการ (integrated) ร่วมกันขององค์ประกอบการพัฒนาทั้งหลาย

กฤษฎา จักรเสน (2563, น. 80) การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การดำเนินการพัฒนาในหลาย ๆ มิติ เช่นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยการเชื่อมโยงกันแบบองค์รวม

จุฬารัตน์ อยู่ทิม (2563, น. 36) การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพื่อประโยชน์ของคนรุ่นหลัง ซึ่งประกอบด้วยด้านต่าง ๆ อย่างสมดุล อันได้แก่ คน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

โสภณ วุฒิประเสริฐกุล (2563, น. 16) การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดเชิงระบบที่ทำให้เกิดผลลัพธ์อันพึงประสงค์ที่ตอบสนองต่อความต้องการที่ดีของคนรุ่นปัจจุบันอย่างต่อเนื่องและยาวนานในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

สนธิ บุญราศรี (2565, น. 41) การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแบบองค์รวมเชิงบูรณาการที่มีความสมดุลโดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ในทุกมิติรอบด้าน อันได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงการพัฒนาตามขีดความสามารถในการแข่งขัน 2) ด้านสังคม เป็นการพัฒนาบนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง 3) ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการในปัจจุบันและไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคตที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม และวัฒนธรรม และ 4) ด้านเทคโนโลยี เป็นการพัฒนาที่เป็นไปอย่างสร้างสรรค์โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สรุปได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง ความเจริญงอกงามแบบองค์รวมโดยบูรณาการใน 3 มิติ คือ 1. มิติด้านเศรษฐกิจ 2. มิติด้านสังคม 3. มิติด้านสิ่งแวดล้อม ภายใต้เงื่อนไขเทคโนโลยีและหลักธรรมาภิบาลอย่างมีดุลยภาพ (Balanced) ที่ตอบสนองความต้องการอันพึงประสงค์ที่ดีของคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต

กระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

อนึ่ง คณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา World Commission on Environment and Development (WCED) ได้ระบุความหมาย “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ไว้อย่างชัดเจน

ซึ่งเชื่อเชิญให้ทุกชาติมองในระยะยาวเพื่อคนรุ่นหลัง โดยดูแลอนาคตของเราตราบนานเท่านานที่คนใดคนหนึ่ง ในคนรุ่นใหม่ดูแลคนรุ่นต่อไปได้อย่างผาสุกและตลอดไป จึงทำให้สามารถดึงดูดความสนใจให้หลายประเทศ มุ่งการพัฒนาประเทศมาที่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) แต่หากความหมายนั้นไม่สำคัญ เท่ากระบวนทัศน์หรือตัวกำหนดใดที่จะสามารถทำให้มนุษย์กลุ่มหนึ่งสามารถที่จะปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดี ของพวกเขาได้ (David & Giles, 1998, p. 251)

จากนิยามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปกระบวนทัศน์หลักใน การพัฒนาใน 3 มิติ ดังนี้ (นิรุฒ หัตถะพะสุ, 2564, น. 25)

1. มิติเศรษฐกิจ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ เช่น การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรม นวัตกรรม และเทคโนโลยี เป็นต้น เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนที่ อยู่บนพื้นฐานของต้นทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อคน รุ่นปัจจุบัน และอนาคตอย่างสมดุล

2. มิติสังคม เป็นการพัฒนาสังคมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้มีความกินดีอยู่ดีมากขึ้น และสามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับ ในด้านต่าง ๆ เช่น การมี สวัสดิการที่เหมาะสม การกระจายทรัพยากรอย่างเท่าเทียมและเสมอภาค การขจัดปัญหาความยากจน เป็นต้น

3. มิติสิ่งแวดล้อม เป็นการดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์และป้องกันมิให้ระบบนิเวศถูกทำลายด้วยการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นต้นทุนการผลิตให้เกิดความคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดอันจะ ส่งผลให้เกิดการสร้างระบบนิเวศที่ดีและสิ่งแวดล้อมที่ปราศจากมลพิษเนื่องจากมนุษย์มีความจำเป็นต้องพึ่งพา ระบบนิเวศที่ยั่งยืนทั้งในคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต

สรุปได้ว่า กระบวนทัศน์การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการสื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนรุ่นปัจจุบันสู่รุ่น ต่อไปในอนาคตด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนอันก่อให้เกิดความสมดุลหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันในระหว่าง มิติด้านต่าง ๆ ได้แก่ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม และมิติด้านสิ่งแวดล้อม อันจะเป็นองค์ประกอบที่จะ ยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์ให้สามารถอยู่ดีมีสุข ปลอดภัย มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนต่อไป

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals : SDGs)

นับจากปี 2000 ที่องค์การสหประชาชาติ ได้มีการเผยแพร่ “Millennium declaration” ที่นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการประกาศเป้าหมายแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (Millennium Development Goals: MDGs) และเมื่อ MDGs หมดอายุลงเราจะไปอย่างไรต่อต่อนั้นโลกต้องเจอปัญหา การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปัญหาความเหลื่อมล้ำที่รุนแรงขึ้นและประเทศต่าง ๆ ก็ตระหนักถึงเรื่องนี้ มากขึ้นด้วยอันเนื่องมาจากวิกฤตยูโรโซน หรือวิกฤตสินเชื่อซับไพรม์ (subprime mortgage crisis) ที่ทำให้ โลกต้องหันกลับมาทบทวนว่าแนวทางการพัฒนาก่อนหน้านี้ยังใช้ได้อยู่อีกหรือไม่หรือเราจะต้องเปลี่ยน แนวความคิดใหม่ไปเลย ดังนั้นจึงมาสู่ในปี 2015 นี้เองที่มีการจัดการประชุมสุดยอดการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นได้มี การเผยแพร่วาระการประชุม UN 2030 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (The UN 2030 Agenda for Sustainable

Development) อันเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals : SDGs) ที่ซึ่งจะต้องดำเนินการให้บรรลุภายในปี 2030 โดยมีทั้งหมด 17 เป้าหมาย (Goals) ที่ประกอบไปด้วย 169 เป้าหมายย่อย (SDG Targets) และกำหนดให้มี 247 ตัวชี้วัด ที่มีความเป็นสากลเชื่อมโยงและเกื้อหนุนกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้ติดตามและประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนาที่ต้องการให้ทุกประเทศพิจารณาถึงเรื่องการพัฒนาย่างสมดุล คือ มีความต้องการให้ชีวิตมนุษย์มีความมั่นคง โดยเฉพาะคนยากจนและคนเปราะบาง ให้สังคมมีความมั่งคั่งที่ไม่ใช่แค่เรื่องเงินและอาจจะรวมถึงวัฒนธรรมความสัมพันธ์ในสังคม ทรัพยากร มรดกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติ โดยให้โลกมีความยั่งยืนในเรื่องสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร เกิดสันติภาพและมีรัฐบาลที่มีธรรมาภิบาลเคารพสิทธิมนุษยชนโดยที่ทุกภาคส่วนมุ่งขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายร่วมกัน (ไกรสร วันละ, 2564, น. 59-60)

ซึ่งสามารถอธิบายเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals : SDGs) ดังนี้ (United Nations, 2023b)

เป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจนทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ (End poverty in all its forms everywhere) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการขจัดความยากจนในทุกมิติโดยประเมินจากสัดส่วนของประชากรที่มีงานทำซึ่งหมายถึง การมีรายได้และกำลังซื้อสินค้าตามมาตรฐานค่าครองชีพในอัตราที่กำหนด อีกทั้งยังการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานในทุก ๆ ด้าน สิทธิการครอบครองที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ ระบบการคุ้มครองทางสังคม และความเสี่ยงจากภัยพิบัติ

เป้าหมายที่ 2 ยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการและส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน (End hunger, achieve food security and improved nutrition and promote sustainable agriculture) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการขจัดความอดอยากทั่วโลกโดยประเมินจากความชุกของประชากรที่มีภาวะทุพโภชนาการและโรคที่ส่งผลจากภาวะทุพโภชนาการ โดยการสร้างความมั่นคงทางอาหาร เช่น การอนุรักษ์พันธุ์พืชสัตว์เลี้ยงเพื่อเป็นอาหารและการเกษตร การเพิ่มผลผลิตและรายได้ทางการเกษตร การเพิ่มการลงทุนผ่านความร่วมมือระหว่างประเทศในโครงสร้างพื้นฐาน การวิจัย และเทคโนโลยี เป็นต้น

เป้าหมายที่ 3 สร้างหลักประกันว่าคนมีชีวิตที่มีสุขภาพดีและส่งเสริมสวัสดิภาพสำหรับทุกคนในทุกวัย (Ensure healthy lives and promote well-being for all at all ages) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการมีหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า โดยประเมินจากความครอบคลุมของบุคลากรด้านสุขภาพการดูแลและการป้องกันโรคให้แก่ประชากรตั้งแต่ในครรภ์แรกเกิดและทุกช่วงวัยอย่างมีคุณภาพอัตราการเกิดโรคที่สำคัญ เช่น โรคฉี่หนู โรคมาลาเรีย โรคเอดส์ โรคไม่ติดต่อ (โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ และหลอดเลือด โรคมะเร็ง โรคทางเดินหายใจเรื้อรัง) เป็นต้น อีกทั้งพฤติกรรมที่ส่งผลต่อสุขภาพ เช่น การเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนน การใช้สารเสพติด สุขอนามัยขั้นพื้นฐาน สารเคมีอันตรายและมลพิษต่าง ๆ อัตราการฆ่าตัวตาย เป็นต้น

เป้าหมายที่ 4 สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Ensure inclusive and equitable quality education and

promote lifelong learning opportunities for all) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัยโดยประเมินจากประชากรได้รับการศึกษาที่ว่าด้วยการพัฒนาทักษะด้านสุขภาพ การเรียนรู้ด้านต่าง ๆ และสุขภาวะทางจิตสังคมที่เหมาะสมตามมาตรฐานสากลทุกช่วงวัย สัดส่วนและมาตรฐานของครูที่มีคุณภาพ โครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษา สื่อการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมทางการศึกษา

เป้าหมายที่ 5 บรรลุความเท่าเทียมระหว่างเพศ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สตรีและเด็กหญิง (Achieve gender equality and empower all women and girls) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการยุติการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบ โดยประเมินจากกรอบของกฎหมาย จารีตประเพณี และความพยายามของรัฐบาลที่ส่งเสริมความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางเพศ สัดส่วนการกระทำที่แสดงถึงความรุนแรงทางเพศทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

เป้าหมายที่ 6 สร้างหลักประกันว่าจะมีการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคนและมีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน (Ensure availability and sustainable management of water and sanitation for all) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการเข้าถึงน้ำดื่มที่ปลอดภัยของประชากรทั่วโลก โดยประเมินจาก การบริการน้ำดื่มที่มีการจัดการอย่างปลอดภัย การมีสุขอนามัยที่ดีของประชากร มีการจัดการระบบนิเวศและทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับน้ำแบบบูรณาการ

เป้าหมายที่ 7 สร้างหลักประกันให้ทุกคนสามารถเข้าถึงพลังงานสมัยใหม่ที่ยั่งยืนในราคาที่ย่อมเยา (Ensure access to affordable, reliable, sustainable and modern energy for all) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการรับประกันการเข้าถึงด้านพลังงานของประชากรของโลก โดยประเมินจาก สัดส่วนประชากรที่เข้าถึงพลังงานไฟฟ้าและพลังงานหมุนเวียนต่าง ๆ อัตราการปล่อยก๊าซเรือนกระจกทั้งหมดต่อปีรวมทั้งการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการขยายโครงสร้างพื้นฐาน การวิจัย และการพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัยด้านพลังงานสะอาดและพลังงานหมุนเวียน

เป้าหมายที่ 8 ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุม และยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่มีผลิตภาพและการมีงานที่เหมาะสมสำหรับทุกคน (Promote sustained, inclusive and sustainable economic growth, full and productive employment and decent work for all) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนทั่วโลก โดยประเมินจากอัตราการเติบโตของ Gross Domestic Product (GDP) ที่แท้จริงอัตราการจ้างงานอย่างเต็มที่และมีประสิทธิผลโดยคำนึงถึงการคุ้มครองแรงงานทุกช่วงวัยโดยเฉพาะแรงงานเด็กเป็นสำคัญ นโยบายที่มุ่งเน้นการพัฒนานวัตกรรม ด้านวิสาหกิจ และประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรทุกด้านอย่างยั่งยืนเพื่อเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

เป้าหมายที่ 9 สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่มีความทนทาน ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืน และส่งเสริมนวัตกรรม (Build resilient infrastructure, promote inclusive and sustainable industrialization and foster innovation) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งทุกรูปแบบโดยประเมินจากสัดส่วนประชากรที่เข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการขนส่งสินค้าทุกรูปแบบ สัดส่วน

อุตสาหกรรมที่ครอบคลุมและยั่งยืนที่สอดคล้องกับข้อมูลด้านพลังงานในระดับสากล การพัฒนาทั้งด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร การวิจัย และนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าของอุตสาหกรรม อันจะส่งผลต่ออัตราการเติบโตของ Gross Domestic Product (GDP) ต่อปี

เป้าหมายที่ 10 ลดความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ (Reduce inequality within and among countries) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการลดความเหลื่อมล้ำทั่วโลกโดยประเมินจากการส่งเสริมความเท่าเทียมแก่ประชากรทั่วโลกทั้งในการดำเนินการกำหนดกฎหมายและนโยบายด้านสิทธิมนุษยชนเสรีภาพและการคุ้มครองทางสังคมในทุกด้าน

เป้าหมายที่ 11 ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุมปลอดภัยมีภูมิคุ้มกันและยั่งยืน (Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยความมั่นคงในการครอบครองที่ดินและที่อยู่อาศัยอย่างยั่งยืน โดยประเมินจากการดำเนินนโยบายการพัฒนาเมืองถิ่นที่อยู่อาศัย การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ พื้นที่สาธารณะที่มีการเชื่อมโยงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติแบบบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรม

เป้าหมายที่ 12 สร้างหลักประกันให้มีรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน (Ensure sustainable consumption and production patterns) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยประเมินจากระบบการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืนตามมาตรฐานองค์การการค้าโลกส่งเสริมนโยบายการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การพัฒนาระบบขยะรีไซเคิลและพลังงานหมุนเวียน พร้อมทั้งกระบวนการเผยแพร่และติดตามความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

เป้าหมายที่ 13 ปฏิบัติการอย่างเร่งด่วนเพื่อต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบที่เกิดขึ้น (Take urgent action to combat climate change and its impacts) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกโดยประเมินจากการดำเนินการตามกรอบอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ การจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ และการสร้างศักยภาพมนุษยต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ

เป้าหมายที่ 14 อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากมหาสมุทร ทะเล และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Conserve and sustainably use the oceans, seas and marine resources for sustainable development) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการปกป้องระบบนิเวศทางทะเลอย่างยั่งยืนโดยประเมินจากการจัดการเขตชายฝั่งแบบบูรณาการ การควบคุมการประมงตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทางทะเล การเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการใช้ทรัพยากรทางทะเล พร้อมทั้งการพัฒนาศักยภาพการวิจัยและเทคโนโลยีทางทะเล

เป้าหมายที่ 15 ปกป้อง ฟื้นฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืน จัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ต่อสู้กับการกลายสภาพเป็นทะเลทราย หยุดการเสื่อมโทรมของที่ดินและฟื้นสภาพกลับมาใหม่ และหยุดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ (Protect, restore and promote sustainable use of

terrestrial ecosystems, sustainably manage forests, combat desertification, and halt and reverse land degradation and halt biodiversity loss) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการจัดการระบบนิเวศบนบกอย่างยั่งยืนโดยประเมินจากการจัดการป่าไม้ในทุกมิติอย่างยั่งยืน การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากทรัพยากรป่าไม้ตามข้อตกลงสากล การจัดการยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพที่ดำเนินการตามระบบการบัญชีเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม

เป้าหมายที่ 16 ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมและสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพลึบผิวดชอบและครอบคลุมในทุกระดับ (Promote peaceful and inclusive societies for sustainable development, provide access to justice for all and build effective, accountable and inclusive institutions at all levels) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการลดความรุนแรงทุกรูปแบบ โดยประเมินจากการถูกคุกคามในชีวิตภายใต้สิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศตามกฎหมายมนุษยธรรมที่เกี่ยวข้องในระดับชาติและผ่านความร่วมมือระหว่างประเทศ กระแสเงินจากกิจกรรมเชิงพาณิชย์ด้านต่าง ๆ ที่ผิดกฎหมาย การพัฒนาสถาบันที่มีประสิทธิภาพและโปร่งใสในทุกระดับพร้อมทั้งผลการประเมินด้านต่าง ๆ ของการให้บริการสาธารณะที่เกี่ยวข้อง

เป้าหมายที่ 17 เสริมความเข้มแข็งให้แก่กลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูสภาพหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Strengthen the means of implementation and revitalize the Global Partnership for Sustainable Development) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยความเสถียรภาพของเศรษฐกิจมหภาคทั่วโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยประเมินจากระบบเศรษฐกิจมหภาคของประเทศทั่วโลกและยุทธศาสตร์ของประเทศความร่วมมือระดับโลกพร้อมทั้งผลของการพัฒนาประเทศด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปได้ว่า เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals : SDGs) เป็นกรอบการพัฒนาของโลกที่ครอบคลุมในทุกมิติการพัฒนาทั้งทางด้านการพัฒนาคน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสันติภาพและความยุติธรรม และด้านความเป็นหุ้นส่วนของการพัฒนา ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลที่เป็นกรอบในการจัดทำแผนการพัฒนาประเทศให้มีความสอดคล้องและบูรณาการร่วมกันเพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

ประเด็นร่วมสมัยแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Self-sufficient Economy)

“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวคิดทางการพัฒนาที่มีพื้นฐานดั้งเดิมมาจากวิถีชีวิตของสังคมคนไทย ที่องค์พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ทรงชี้ให้ประชาชนสามารถนำไปใช้ได้ในทุกระดับทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศ ซึ่งพระองค์ท่านทรงเห็นว่าการพัฒนาต้องเริ่มจากการพึ่งพาตนเองให้ได้ก่อนตามคำสรุปที่ว่า “พอเพียง” อันมีองค์ประกอบด้วยคุณลักษณะและเงื่อนไข (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551, น. 7-13) ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง การดำเนินชีวิตที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นบนพื้นฐานแห่งความพอดีที่มีความจำเป็นและเหมาะสมไม่มากไม่น้อยจนเกินไปกับฐานะของตนเองอันรวมถึงสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของตนในแต่ละท้องถิ่นอีกด้วย

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้วยความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบและถี่ถ้วนด้วยการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลตามหลักการต่าง ๆ เช่น หลักวิชาการ กฎหมาย ศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมที่ดีงาม เป็นต้น

3. มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและสามารถปรับตัวได้อย่างทัน่วงทีกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เป็นต้น

โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญที่เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างพอเพียง ดังนี้

1. คุณธรรม คือ การมีความซื่อสัตย์สุจริตรู้จักแบ่งปันให้กับผู้อื่น ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้ รัก สามัคคี อันเป็นพื้นฐานในจิตใจของคนในชาติ

2. หลักวิชาการ คือ การนำด้านวิชาการต่าง ๆ ด้วยความรู้ รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่งในการวางแผนและดำเนินการในทุกขั้นตอนของการดำเนินชีวิต

3. ชีวิต คือ การดำเนินการบริหารจัดการชีวิตด้วยปัญญาอย่างมีสติตามหลักวิชาการและคุณธรรมด้วยความอดทนอย่างเพียรพยายามในสิ่งที่ดี

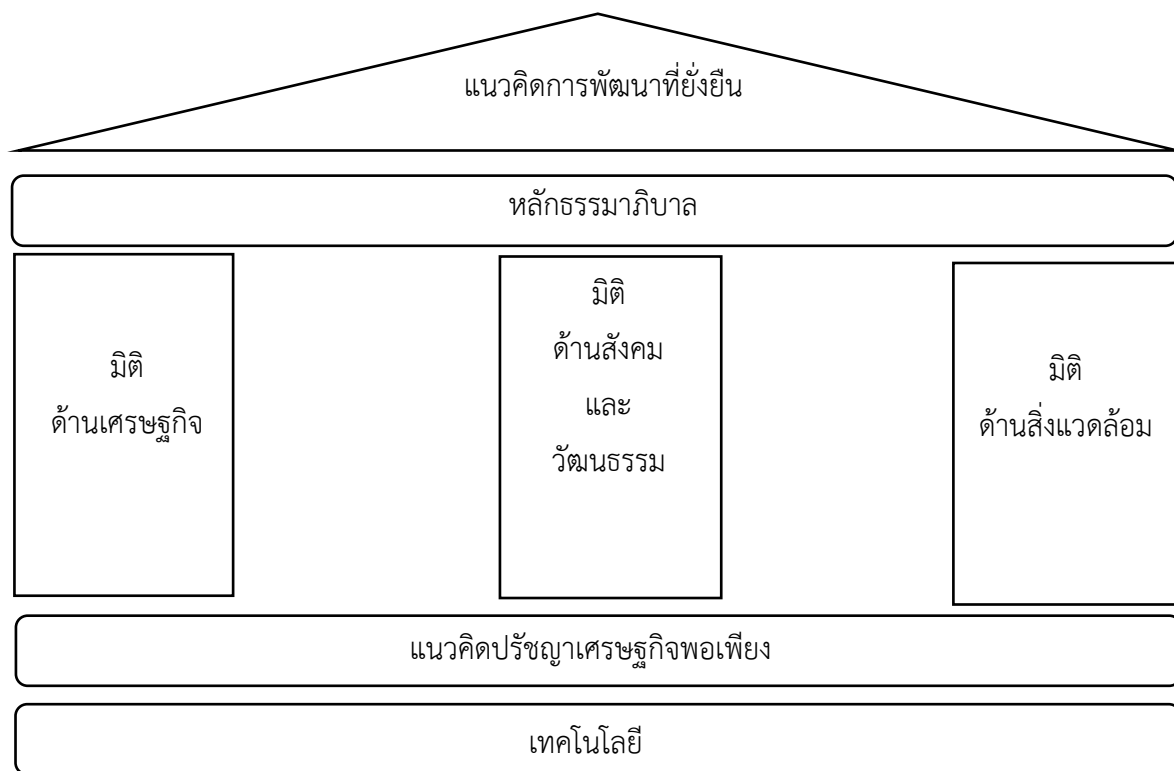
สอดคล้องกับ (จักรภพ ไสกระจำง, 2560, น. 20) ที่กล่าวว่า หลักธรรมาภิบาล หมายถึง แนวทางการจัดระเบียบทางสังคมของทุกฝ่าย อันได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ฝ่ายวิชาการ และฝ่ายปฏิบัติการ ด้วยหลักการบริหารบ้านเมืองที่ดีมีการปกครองหรือการใช้อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินที่เป็นธรรม มีความแข็งแกร่ง มีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ มีความโปร่งใส ยุติธรรม และสามารถตรวจสอบได้ เพื่อเป็นการสะสมความรู้ที่เป็นวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคมของมวลมนุษยชาติที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เนื่องจากสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และสามารถประสานประโยชน์ได้ อันจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างมั่นคง ยั่งยืน และมีเสถียรภาพ

ซึ่งจากการศึกษาการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบประเด็นสำคัญสำหรับปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชน (อมรพันธุ์ เปล่งงูเหลือม, 2559, น. 82-83) ดังนี้

1. ด้านสมาชิกในครอบครัว มีความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงและให้ความสำคัญกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับที่ “น้อย” เนื่องจากจะต้องลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและเป็นเวลานานจึงจะเห็นผล

2. ด้านคณะกรรมการดำเนินงานในกลุ่มต่าง ๆ ขาดความรู้และทักษะในการบริหารจัดการจัดทำโครงการ และในการดำเนินงานต้องอาศัยผู้นำในพื้นที่เป็นหลัก อีกทั้งยังมีบทบาทและการกระจายหน้าที่ที่ไม่ชัดเจนไม่เป็นทีม จึงส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่จึงเข้าร่วมกิจกรรมเพียงระยะแรก ๆ เท่านั้นภายหลังจะค่อย ๆ ลดลงเรื่อย ๆ จนเหลือเพียงคณะกรรมการและผู้นำท้องถิ่นเท่านั้น

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงต้องมีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน ครอบครัว และตัวบุคคล จึงจะประสบความสำเร็จอย่างสูงสุด

ภาพที่ 1 ประเด็นร่วมสมัยแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

แผนภาพที่ 1 สรุปได้ว่า ประเด็นร่วมสมัยแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Self-sufficient Economy) ที่เน้นความสมดุลทั้ง 3 คุณลักษณะ คือ พอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันที่ครอบคลุมถึง 3 มิติ คือ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม และมิติด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยการพัฒนาด้านเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์เพื่อก่อให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบพึ่งตนเองตามเงื่อนไขของหลักธรรมาภิบาลที่สามารถประยุกต์นำไปใช้ได้กับทุกคน ทุกภาคส่วน ทุกมิติ และทุกพื้นที่ ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตลอดไป

บทสรุป

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ที่มีจุดกำเนิดจากแนวความคิดการพัฒนาโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ซึ่งจากการประชุมสุดยอดการพัฒนาที่ยั่งยืนในปี 2015 ได้มีการเผยแพร่วาระการประชุม UN 2030 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (The UN 2030 Agenda for Sustainable Development) โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เรียกว่า “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals : SDGs)” ซึ่งมีทั้งหมด 17 เป้าหมาย (Goals)

ที่ประกอบไปด้วย 169 เป้าหมายย่อย (SDG Targets) โดยกำหนดให้มี 247 ตัวชี้วัด และจะต้องดำเนินการให้บรรลุภายในปี 2030 นั้นปัจจุบันประเทศสมาชิกทั้งหมด 193 ประเทศทั่วโลก ได้นำหลักคิดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนนี้ไปปรับใช้ดำเนินการในการพัฒนาประเทศ จากรายงานใน Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ “การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นต่อมาที่จะตอบสนองต่อความต้องการของพวกเขา ” (Sustainable Development is Development Which Meets the Needs Current Generations Without Compromising the Ability of Future Generations to Meet their Own Needs) ทั้งนี้จะให้ความสำคัญกับ 3 เสาหลักที่มีความสัมพันธ์กัน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยการมองและตัดสินใจแบบองค์รวม

ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ ทรงพระอัจฉริยภาพพระราชทานทฤษฎีใหม่ที่ทรงเรียกว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” (Self-sufficient Economy) เพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยและชุมชนสังคมไทยที่ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ได้แก่ 1. ความพอประมาณ 2. ความมีเหตุผล 3. มีภูมิคุ้มกัน และ 2 เงื่อนไขในการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ คือ 1. คุณธรรม 2. ความรู้ ที่แสดงให้เห็นถึงประเด็นร่วมสมัยของแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ใน 3 องค์ประกอบ ดังนี้ 1. ด้านเศรษฐกิจ คือ การดำเนินชีวิตด้วยความพอประมาณบนพื้นฐานแห่งความพอดีที่มีความจำเป็นและเหมาะสมไม่มากไม่น้อยจนเกินไปกับฐานะของตนเองอย่างมีภูมิคุ้มกันในการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจด้วยความมีเหตุผลโดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้วยความรอบคอบและถี่ถ้วน 2. ด้านสังคม คือ การดำเนินชีวิตด้วยความพอประมาณไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นในสังคมด้วยความมีเหตุผลตามธรรมาภิบาล และมีภูมิคุ้มกันในการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และสามารถปรับตัวได้อย่างทันทั่วทั้งกับการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมและวัฒนธรรม 3. ด้านสิ่งแวดล้อม คือ ความพอประมาณในการดำเนินชีวิตที่ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมด้วยความมีเหตุผลในการตัดสินใจ และมีภูมิคุ้มกันในการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และสามารถปรับตัวได้อย่างทันทั่วทั้งกับการเปลี่ยนแปลงในด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบเป็นองค์ประกอบที่เรียกว่า “ชีวิต” ที่จะต้องดำเนินการด้วยความอดทน อย่างเพียรพยายามบนพื้นฐานของเงื่อนไข 2 ประการ คือ 1. การมีคุณธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานในจิตใจของคนในชาติ และ 2. ความรู้บนหลักวิชาการต่าง ๆ ด้วยความรอบรู้ และรอบคอบ อันจะส่งผลให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนอย่างมีเสถียรภาพ

เอกสารอ้างอิง/References

- กฤษดา จักรเสน. (2563). ยุทธศาสตร์การพัฒนาอันกลมกลืนอย่างยั่งยืนในประเทศไทย. (ดุชนิพนธ์ปรัชญา
ดุชนิพนธ์จิต, สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร).
- ไกรสร วันละ. (2564). การขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย. วารสาร มจร บาลี
ศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์. 7(3), 56-66.

- จุฬารณย์ อยู่ทิม. (2563). *การสืบทอดวิถีชีวิตของชาวสวนผลไม้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมเมือง*. (คณะนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยบูรพา).
- จักรภพ ไสกระจำง. (2560). *รูปแบบการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนต้นแบบโรงเรียนสุจริตสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (คณะนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ).
- นิรุต หัตถะผะสุ. (2564). *กลไกการขับเคลื่อนการดำเนินงานขององค์การภาครัฐเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษากระทรวงมหาดไทย*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2561). *การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)*. สืบค้นจาก https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/26
- สนิท บุญราศรี. (2565). *รูปแบบการจัดการต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของชุมชนลำพะยา อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลาในอนาคต*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). *จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด.
- โสภณ วุฒิประเสริฐกุล. (2563). *กลยุทธ์การบริหารมหาวิทยาลัยตามแนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. (ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษา, วิทยาลัยครุสุริยเทพ).
- อมรพันธุ์ เปล่งงูเหลือม. (2559). ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลบ้านเตื่อ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*. 1(1), 47-85.
- Denmark.dk. (2023). *Sustainability in Denmark*. Retrieved from <https://denmark.dk/innovation-and-design/sustainability>
- David, P., & Giles, A. (1998). The concept of sustainable development: An evaluation of its usefulness ten years after Brundtland. *Swiss Journal of Economics and Statistics*. 134(3), 251-269.
- Jeffrey, S D., Guillaume, L., Christian, K., Grayson, F., & Finn, W. (2022). *Sustainable Development Report 2022*. The United Kingdom: TJ Books Limited.
- Malcolm, G. (2005). *Some Neglected Aspects of Sustainable Development*. The Economics of Sustainable Development. Retrieved from <https://doi.org/10.17848/9781417596324>

- Shanawez, H. & Ahmad, T. J. (2023). *Opportunities and Challenges in Sustainable Development and Governance in South Asia: Case Study of Bhutan*. Moving Toward Net-Zero Carbon Society Challenges and Opportunities, 79-87. Retrieved from https://doi.org/10.1007/978-3-031-24545-9_5
- Tomislav, K. (2018). The Concept of Sustainable Development: From its Beginning to the Contemporary Issues. *Zagreb International Review of Economics & Business*. 21(1), 67-94.
- United Nations. (2023a). *WHAT IS SUSTAINABLE DEVELOPMENT?*. Retrieved from <https://www.iisd.org/mission-and-goals/sustainable-development>
- United Nations. (2023b). *SDG Indicators Metadata repository*. Retrieved from <https://unstats.un.org/sdgs/metadata>

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Thammasat University Research and Consultancy Institute
อาคารเอนกประสงค์ 1 ชั้น 7 เลขที่ 2 ถ.พระจันทร์
แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ 02-223-3757
<https://turac.tu.ac.th/>